

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Synnøve Steine Lie

Masteroppgave

Det er ganske slemt å gi barn en rett som de ikke vet eller skjønner hva er.

En kvalitativ studie om barn og unges deltakelse i barnevernssaker.

**It is pretty mean to give children a right that they do not know or
understand what is.**

A qualitative study on children and young people's participation in child welfare cases.

Master i psykososialt arbeid med barn og unge

Vår 2020

Forord

Det å få muligheten til å fordype seg i og utvikle kunnskap om barn og unges deltakelse i barnevernet har vært en spennende prosess. Jeg vil rette en takk til Høgskolen i Innlandet for å få anledning til å jobbe med denne masteroppgaven.

Jeg vil særlig takke ungdommene og saksbehandlerne som deltok på intervju og som bidro med sin kunnskap og sine erfaringer. Det er denne data min analyse bygger på og som gjorde denne oppgaven mulig.

En stor takk til min veileder Marit Godeseth som har veiledet meg gjennom prosessen fra start til ferdigstilling av masteroppgaven. Takk for gode refleksjoner, innspill og konstruktive tilbakemeldinger.

Takk til familie, kollegaer og venner for gode samtaler og faglige refleksjoner over en kopp kaffe eller en god middag. Takk til hunden min Kamille som har påsett at jeg har fått jevnlig pauser og godt med frisk luft underveis i skriveprosessen.

Bergen, 2020

Synnøve Steine Lie

Innholdsfortegnelse

1.0 Sammendrag	4
2.0 Innledning	5
2.1 Introduksjon.....	5
2.2 Studiens problemstilling og forskningsspørsmål	7
2.3 Kunnskapsstatus og tidligere forskning.....	10
2.4 Oppgavens oppbygning	16
3.0 Teori	16
3.1 Den juridiske diskursen	17
3.1.1 Grader av deltakelse.....	18
3.1.2 Aktiv og passiv medvirkning	19
3.1.3 Deltakelsesposisjoner:.....	20
3.2 Den sosiokulturelle diskursen.....	22
3.2.1 Modeller for barns deltakelse.....	23
3.2.2 Betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse.....	26
3.2.3 Deltakelse i lys av anerkjennelsesteorier	27
3.2.4 Dømmekraft i sosiale institusjoner	29
4.0 Metode	31
4.1 Vitenkapsteoretisk forankring.....	32
4.2 Kvalitativ metode	34
4.2.1 Individuelle intervju:.....	35
4.2.2 Fokusgruppeintervju:	35
4.3 Utvalg	36
4.4 Rekruttering	37
4.5 Gjennomføring av intervjuene	38
4.6 Etsiske hensyn	39
4.7 Validitet	39
5.0 Analyse	40
5.1 Transkribering	40
5.2 Analytisk tilnærming.....	41
5.2.1 Temaanalyse	41
5.2.2 Etsiske refleksjoner rundt temaanalyse	44
5.3 Presentasjon av funn	44
5.3.1. Verdien av nok og nyttig informasjon	44
5.3.2. Betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse.....	49
5.3.3. Deltakelse i lys av makt og anerkjennelse	51
5.3.4 Barn og unge som samfunnsborgere	57
5.3.5. Organisasjonsbetinget deltakelsespraksiser	58
6.0 Drøfting	62
6.1 Verdien av nok og nyttig informasjon.....	62
6.2 Betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse.....	64
6.3 Deltakelse i lys av makt og anerkjennelse	65
6.3.1 Språkets makt.....	66
6.3.2 Samarbeid på barnevernets premisser	67
6.3.3 Barnevernets tekster i et deltakelsesperspektiv	69
6.4 Barn og unge som samfunnsborgere	70
6.5 Organisasjonsbetinget deltakelsespraksis	72

7.0 Avslutning	74
8.0 Litteratur	79
Vedlegg	84
<i>Vedlegg 1: Informasjonsskriv til ungdommene</i>	<i>84</i>
<i>Vedlegg 2: Informasjonsskriv til saksbehandlerne</i>	<i>86</i>
<i>Vedlegg 3: Intervjuguide – Spørsmål til ungdommene</i>	<i>88</i>
<i>Vedlegg 4: Intervjuguide – Spørsmål til saksbehandlerne</i>	<i>90</i>
<i>Vedlegg 5: Godkjenning fra NSD</i>	<i>92</i>

1.0 Sammendrag

Temaet for masteroppgaven er deltakelsespraksiser i barnevernet. Barnevernsfeltet er i stadig utvikling og barn og unges synspunkt og meninger tillegges stadig større vekt. Oppgaven ser nærmere på hvilke praksiser innen barnevernsfeltet som bidrar til at barn og unge blir inkludert og får medvirke i egen sak. Samhandlingen mellom barn og unge og deres saksbehandler er i fokus.

Studien er utført i fire norske kommuner hvor to av barneverntjenestene deltar i et forsøksprosjekt med å flytte ansvarsoppgaver fra stat til kommune, mens to av barneverntjenestene arbeider etter dagens ordning. Studien baserer seg på kvalitative intervjuer fra fire saksbehandlere og et fokusgruppeintervju av 10 ungdommer fra barnevernsproffene. Ungdommene representerer kommuner fra ulike steder i landet.

Studiens forskningsspørsmål etterspør i hvilken grad ungdom opplever å inkluderes i egen sak, hvordan samhandlingen mellom saksbehandler og ungdom påvirker graden av deltakelse og hvilke forhold saksbehandlerne opplever som fremmende og hemmende for ungdoms deltakelse. Studien har hatt fokus på samhandlingen mellom ungdom og deres saksbehandlere for å finne frem til konkrete handlinger utøvd av saksbehandlerne, som bidrar til barn og unges deltakelse og inkludering.

Teoretisk belyses tema gjennom en juridisk og sosiokulturell diskurs. Analysen knyttes opp mot anerkjennelsesteorier, bakkebyråkratperspektivet og institusjonell dømmekraft.

Gjennom ungdommenes og saksbehandlerenes fortellinger har jeg funnet frem til fem deltakelsespraksiser: (1) Verdien av nok og nyttig informasjon (2) Betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse (3) Deltakelse i lys av makt og anerkjennelse (4) Barn og unge som samfunnsborgere (5) Organisasjonsbetinget deltakelsespraksiser. Innenfor de fem praksisene kan barn og unge oppleve både anerkjennelse og krenkelser. Det som viser seg avgjørende for graden av deltakelse er om barn og unge innenfor de ulike praksisene gis tilgang til arenaer hvor de kan anerkjennes.

2.0 Innledning

2.1 Introduksjon

Synet på barn og barndom har vært i endring. De siste 30 årene har den nye barndomssosiologien hatt en fremtredende rolle i å fremme et syn på barn og unge som aktører i egne liv. Barndomssosiologien, den sosiale barne- og barndomsforskningen, har utviklet seg både internasjonalt og tverrfaglig. Forskning på barn har vært preget av voksnes perspektiv på barn og barndom og det ble gradvis lagt mer vekt på å ta utgangspunkt i barns egne erfaringer. Utviklingen fra å se barnet som objekt til subjekt har også gjort seg synlig i utviklingen av barnekonvensjonen (2003). Det synliggjøres i ordlyden fra barnekonvensjonen i 1924 hvor rettigheter omtales som noe som blir gitt til barnet, mens i barnekonvensjonen av 1959 omtales barnet selv som et subjekt som kan benytte seg av rettighetene benevnt i konvensjonen. En slik endring i konvensjonsteksten kan forstås som et ledd i utviklingen fra å se barnets som objekt til subjekt. Å anse et barn som et subjekt vil si å se og møte barnet ut fra barnets egne tanker og meninger, fremfor allerede satte vurderingskriterier, slik en ut ifra et voksenperspektiv kan komme til å gjøre. Når barn anses som subjekter tillegges de en tillit til å definere seg selv og verden rundt dem. For å fremme en slik måte å møte barn på, har det innen barndomssosiologien vært argumentert for anvendelse av et interaksjonistisk teorigrunnlag som vektlegger meningsproduksjon, relasjoner, interaksjon og sosiale prosesser (Nilsen, 2019). Det er skjedd en endring fra å anse barn som vedheng til sine foreldre til å være aktiv handlende subjekter, noe som bidrar til at barnets interesser og rettigheter blir mer synlig (Angel, 2010). Tidligere har vurderinger omkring barn og unge basert seg på voksnes observasjoner og erfaringer. Nilsen (2019) trekker frem aktørperspektivet hvor hun argumenterer for en holdning hvor barn betraktes som «hele» mennesker som innehar meningsfull og verdifull viten:

Før vi kan vurdere hva som er «bra for barn» må vi vite *barnas ståsted*, vi må vite hva de kan og vet ut fra deres premisser. Dette krever at vi frigjør oss fra forestillingen om det naive, uvitende og primitive barnet. (Nilsen, 1990, s. 9).

Et skifte i synet på barn og barndom, hvor barn gis mer plass til å uttrykke seg og deres meninger tas i betraktning, kan kalles et paradigmeskifte. Et paradigme kan beskrives som et sett av grunnleggende antakelser, teorier og metoder innenfor et bestemt felt. Når det foregår et paradigmeskifte, eksempelvis innen barnevernsfeltet, betyr det at de grunnleggende forutsetningene har vært i vesentlig endring (Sommer, 2014). Sosialarbeidere har historisk

sett i liten grad hatt samtaler direkte med barn. Flere forskere peker imidlertid på en endring innen feltet i takt med at det vokste frem et profesjonalisert sosialt arbeid i Norge og barnevernet utviklet seg som et fagfelt (Brun, Toresen & Steinrem, 2018).

Profesjonaliseringen av barnevernsfeltet kan synes i form av politiske ambisjoner og endret lovgivning. I sammenheng med ny barnevernslov i 1992 opprettet kommunene egne barneverntjenester. Økt kunnskap om barn og unges behov og utvikling samt utvikling av offentlig barneomsorg med nye kvalitetskrav i forbindelse med den nye lovgivningen, førte til store endringer i barneverntjenestenes innhold og praksis. Barnets medvirkning kom på dagsorden (Brun et al., 2018, s. 24). Dette har medført at barn og unge i dag anses som borgere med rettigheter. Paradigmeskiftet i synet på barn og barndom kan politisk knyttes til barnekonvensjonen og prosessen med å utvikle denne (Strandbu, 2011, s. 12). Inkorporering av barnekonvensjonen i norsk rett, har hatt betydning for barn og unges rettsstatus. Deres interesser og synspunkter må i større grad tillegges vekt i alle saker som angår dem (Bunkholdt & Sandbæk 2008, s. 17). Hvordan barns rettsstatus skal utformes i praksis er stadig på dagsorden. I st.meld. nr. 39 (2001-2002) fremkommer det blant annet to parallelle og motstridende tendenser, barns økede autonomi i samfunnet og samfunnets økende regulering av barn og unge. Bunkholdt og Sandbæk (2008, s. 17) viser til at mens det på den ene siden er fokus på barn som selvstendige subjekter i eget liv, tilbringer dagens barn og unge også en økende grad av sin tid i institusjoner som barnehage, skole og regulerte fritidsaktiviteter. Angel (2010) viser til lignende synspunkt om barns økende autonomi parallelt med økt regulering av barn og unge. Han fremhever at barns deltakelse i eget liv fremstår som en rettighet samtidig som barn og unge begrenses av deres utviklingsmessige status, eksempelvis ved at aldersgrenser avgjør når og hvordan barn skal få uttrykke sin mening. Videre løftes problemstillingen om hvordan å forholde seg til motstridende forhold hvor man på den ene siden skal anse barnet som ekspert i eget liv, med kunnskap om hva som er best for dem. På den andre siden er barn og unge under barnevernets omsorg underlagt barneretts samfunnsmandat, som også inneholder et makt- og beskyttelsesaspekt.

Gulbrandsen, Seim og Ulvik (2012, s. 56) viser til at barnevernsloven og barnekonvensjonen er premissleverandører for norsk barnevernspraksis. De argumenterer videre for at en slik forståelse og anvendelse av lovtekstene og konvensjonen viser til et rettighetsbasert deltakelsesbegrep. Gulbrandsen et al, (2012, s. 56) ser nærmere på ordlyden i lovtekstene og trekker frem at barnevernsloven og barnekonvensjonen benytter ord som «syn» «synspunkt»

og «mening». De tar til orde for at innholdet i lovteksten aktualiserer spørsmålet om hvordan barnevernets profesjonsutøver kan bistå barn og unge i deres meningsdannede prosesser. Nettopp å hjelpe barn å skape mening i det som skjer rundt dem, kan være et ledd i deres medvirkning i egen sak. En slik forståelse av ordlyden i lovteksten og konvensjonsteksten krever at profesjonsutøverne innlemmer meningssskaping i sitt profesjonelle oppdrag (Gulbrandsen et al., 2012, s. 74).

Barnevernsfeltet er i stadig endring. Både kunnskapssyn, lovverket og praksis har vært i utvikling de senere årene. Kunnskap fra barn på individnivå og systemnivå blir inkludert i større grad enn før. Dette kommer til uttrykk gjennom et økende fokus på å innhente barn og unges meninger både i planarbeid med ungdommene, men også i organisasjoner som Forandringsfabrikken hvor barnevernsproffene aktivt arbeider med å fremme kunnskap fra barn. Slike interesseorganisasjoner bidrar til å formalisere barns deltakelse og gir rom for barns medvirkning på flere nivåer. Gjennom organisasjoner som Forandringsfabrikken får barn og unge muligheten til å medvirke, ikke bare på individnivå, men også som samfunnsborgere. I 2014 og 2018 ble det gjort endringer i barnevernsloven som bygger på ny kunnskap og nye perspektiver, inkludert kunnskap fra barn. Et av temaene som barn og unge i barnevernsfeltet har vært opptatt av er makten som skjules gjennom språket. Barnevernsproffene har satt ord på at barnevernsfeltet benytter et språk som barn og unge ikke forstår innholdet av. Slike språklige barrierer kan være til hinder for at barn og unge deltar i egen sak. Kunnskap fra barn og unge har bidratt til at språket i barnevernsfeltet er i endring. Eksempelvis kalles det ikke «tiltaksplaner» lengre, men «min plan eller barnets plan» som er vanskeligere å utarbeide uten å inkludere barnet selv (Brun et al., 2018, s. 30).

2.2 Studiens problemstilling og forskningsspørsmål

Det finnes en rekke lover og retningslinjer som omhandler barn og unges medvirkning. Sammen med profesjonenes yrkesetiske retningslinjer er det tydelige føringer for at profesjonsutøverne skal anstrenge seg for å skape reel medvirkning for barn og unge innen barnevernsfeltet. Men hva er reel medvirkning? Litteraturen og forskning om barn og unges deltakelse benytter seg av et spekter av begreper. Begreper som deltakelse, medvirkning, innflytelse og samarbeid blir benyttet om hverandre. Slike begreper kan sees på som fenomener som rammer mye, alt fra rettighetsdimensjon, etiske perspektiver, ivaretagelse, demokrati i beslutningsprosesser og relasjoner. Hvordan begrepene blir forstått av den enkelte

profesjonsutøver og innen barnevernsfeltet som helhet, vil ha innvirkning på hvilke innhold begrepene tillegges, og dette vil kunne ha implikasjoner for utførelse av praksis. For å synliggjøre hvordan det kan få implikasjoner i praksis, vil jeg i oppgaven vise til ulike grader av deltakelse. Jeg velger å forstå medvirkning som en høy grad av deltakelse, hvor barn og unge ikke bare er tilstede i prosessen, men deres mening får betydning for sluttresultatet i avgjørelser som omhandler dem. Strandbu (2011, s. 35) viser til at et nærmere blikk på deltakerbegrepets mange fasetter vil være viktig både med tanke på politiske prosesser, tilrettelegging for praksis, samt prinsipielle sider ved barns deltakelse.

Begrepet deltakelse er flertydig. Ulvik (2009) viser til at når barn og unges deltakelse skal materialiseres i profesjonelle praksiser kreves et nærmere blikk på begrepets innhold. I 2009 ble det utgitt en generell kommentar til bestemmelsene i barnekonvensjonens artikkel 12. I kommentaren defineres begrepet deltakelse i vid forstand til å «beskrive pågående prosesser som omfatter informasjonsutveksling og dialog mellom barn og voksne, basert på gjensidig respekt, og hvor barn kan lære hvordan deres egne og de voksnes synspunkter blir tatt i betraktning og former utfallet av prosessene» (Generell kommentar nr. 12, 2009). Inkludering av barn og unge kan knyttes til muligheten og tilretteleggingen for en dialog som tilfredsstiller målet i definisjonen av deltakelse, nemlig at barn kan lære hvordan deres egne og de voksnes synspunkter blir tatt i betraktning og former utfallet av prosessene. I lys av overnevnte definisjon av begrepet deltakelse søker jeg i denne oppgaven å studere hvilket innhold i barnevernets praksiser som bidrar til deltakelse for barn og unge.

Problemstilling:

Deltakelsespraksiser i barnevernet: Hvilke praksiser bidrar til at barn og unge blir inkludert og får medvirke i egen sak?

Forskningsspørsmål:

- 1: I hvilken grad opplever ungdom å inkluderes i egen sak?
- 2: Hvordan påvirker samhandlingen mellom saksbehandler og ungdom graden av deltakelse?
- 3: Hvilke forhold opplever saksbehandlerne fremmer og hemmer muligheter for ungdoms deltakelse?

Konkretisering av problemstillingen og avklaring av sentrale begreper

Problemstillingen og forskningsspørsmålene tar for seg en omfattende problematikk. Jeg har avgrenset meg til å undersøke ungdommer som mottar hjelp og støtte fra barnevernet og deres samhandling med sin saksbehandler. Gjennom en kvalitativ analyse av ungdommene og saksbehandlerne fortellinger søker oppgaven å finne frem til praksiser som bidrar til at barn og unge blir inkludert og får medvirke i egen sak. Begrepene brukermedvirkning og medvirkning er ofte benyttet innen diskursen om barn og unges deltakelse. I denne oppgaven forstås medvirkning som mer enn ungdommenes tilstedeværelse på møter. Medvirkning forstås som en prosess som innebærer kommunikasjon og samhandling mellom barnet og profesjonsutøveren. Denne oppgaven vil ha med seg en interaksjonistisk og relasjonell dimensjon på medvirkning. I oppgaven vil jeg benytte begrepene medvirkning og deltakelse om hverandre.

To av forskningsspørsmålene trekker frem begrepet deltakelse. Deltakelse blir i oppgaven forstått som den overnevnte generelle kommentaren i barnekonvensjonen definerer det, en pågående relasjonell prosess mellom barn og voksne. Det er engasjementet inn i samhandlingen og kommunikasjonen med barn og unge med formål om å oppnå en forståelse av barnets opplevelser, uttrykk og meninger, jeg er ute etter (Strandbu, 2011, s. 81). I oppgavens teoridel viser jeg til flere modeller for deltakelse, med det formål å vise til at realiseringen av deltakelse avhenger av samhandling mellom partene og hva som skjer i møtene dem imellom. Gjennom å undersøke hvor på modellen samhandlingen mellom ungdom og saksbehandler utspiller seg, og hva samhandlingen inneholder, ønsker jeg å finne frem til praksiser som bidrar til barn og unges deltakelse. Med begrepet deltakelsespraksiser søker jeg dermed å finne konkrete handlinger utøvd av saksbehandlerne som bidrar til barn og unges deltakelse. For å få frem ulike praksiser vil det derfor være nyttig å studere hva som skjer i møte og dialogen mellom saksbehandler og ungdom og hvilke kvaliteter som må være innfridd i samhandlingen for at barn og unge skal oppleve høy grad av inkludering og medvirkning. Med inkludering mener jeg muligheten barn og unge har til å delta aktivt. Det handler om hvordan saksbehandlerne tilrettelegger for barn og unges deltakelse og tilpasser samhandlinger slik at barn og unge kan delta på deres egne premisser.

2.3 Kunnskapsstatus og tidligere forskning

Interessen for å inkludere barn og unges synspunkter i barnevernssaker vokste frem på 1990-tallet, parallelt med utforming av barnekonvensjonen og ny barnevernlov i Norge. I utarbeidelsen av barnekonvensjonen stod Norge frem som en av pådriverne for å inkludere barns deltakelsesrettigheter. Barnets rett til deltakelse ble formulert i barnevernsloven av 1992 § 6-3 (Barnevernloven, 1992). Undersøkelser og studier av barns deltakelse i etterkant av lovendringen viste imidlertid at barn og unge sjeldent ble invitert til å delta i egen sak. Informasjon ble gjerne innhentet fra voksne og barn ble sjeldent snakket med (Øvreeide, 1995, Juul & Jensen, 2003). Utover 2000-tallet ble det utført flere studier om barns deltakelse i barnevernssaker både internasjonalt og nasjonalt.

Thomas og O'Kanes forskning (1999) om barns deltakelse i møter med barnevernet viste behov for å styrke barns deltakelse. Det ble i denne sammenheng utviklet en verktøykasse «Children and Decision-Making 'toolbox'» som inneholdt praktiske hjelpemidler som kan benyttes i samtaler med barn om deres deltakelse, samt bistand i å forberede seg til møter. Verktøykassen inneholdt også en treningsmanual for saksbehandlere. Verktøykassen ble lansert i Wales, Scotland og Australia. I 2004 ble deler av materialet oversatt til norsk «Barn og Beslutninger, (Vis 2005)» og tilpasset til et prosjekt med formål å øke barns deltakelse i norske barneverntjenester. Studien undersøkte saker hvor barn i alderen 7-12 var involvert i deltakende prosesser i barnevernet. De søkte blant annet å identifisere faktorer som forutsa om barn ville være deltakende. I artikkelen *Beyond talking – children's participation in Norwegian care and protection cases*, presenterer Vis og Thomas (2009) funnene av prosjektet. Studien viser at til tross for at barn deltar i beslutningsprosesser, får det ikke nødvendigvis betydning for utfallet av saken. I mindre enn halvparten av sakene hvor barn var forsøkt inkludert fremkommer det reel deltakelse i studien. Forskningen definerer ikke hva som ligger i reel deltakelse, men studien trekker frem variasjoner i definisjonen av begrepet deltakelse og viser til «ladder of participation» hvor de trekker frem viktige trekk ved barns deltakelse. Blant annet informasjon til barnet, mulighet til å uttrykke sine egne ønsker og synspunkter og barnets innvirkning på beslutningen som tas. I analysen ble det benyttet en operasjonell definisjon av «deltakelse». Kriteriene var (1) barnets deltakelse måtte vurderes på nivå 3 eller høyere på en seks-punkts-skala, noe som indikerer at han eller hun hadde en viss forståelse av hva som foregikk og hadde gitt uttrykk for synspunkter om beslutningen om å bli tatt. (2) Barnets deltakelse påvirket den faktiske avgjørelsen. Funn fra studien viser at

barn hadde tre ganger større sannsynlighet for å regnes som «deltakende» hvis de deltok på ett møte, 10 ganger mer sannsynlig hvis de deltok på to møter, og 32 ganger mer sannsynlig hvis de hadde deltatt på tre møter. Vis og Thomas (2009) trekker frem at funnene viser et behov for å se nærmere på barns deltakelse i beslutningsprosesser, blant annet under hvilke omstendigheter barn deltar aktivt i. Et av funnene som fremgår av studien er eksempelvis at barn som deltar på ansvarsgruppemøter har tre ganger så stor sjans for innflytelse i egen sak enn barn som har hatt samtaler alene med sin saksbehandler. Dette er spørsmål som er relevant for min studie å belyse gjennom å undersøke medvirkningsprosesser i barnevernet. Mitt bidrag vil skille seg fra overnevnte undersøkelse ved at jeg vil benytte kvalitative verktøy fremfor en operasjonell definisjon av begrepet deltakelse. Gjennom en annen analytisk tilnærming søker jeg å finne frem til kunnskap som kan bidra til ny forståelse og handlemønstre i møte med barn og unge i saksbehandlingen.

En studie som viser til dialogen mellom barn og saksbehandler er Van Bijleveld, Dedding, og Bunders-Aelen (2014) undersøkelse. De har undersøkt ungdom og saksbehandleres perspektiver på deltakelse i nederlandsk barnevern. De har utført 16 intervjuer med saksbehandlere og 16 intervjuer med ungdom. Studien viser til et stort gap mellom saksbehandlers perspektiver på deltakelse og dens utbredelse i praksis og opplevelsene og perspektivene til unge mennesker under omsorg for barnevern og velferdstjenester. Saksbehandlere anser deltakelse som viktig, men det blir generelt sett på som et instrument for å sikre barnets samarbeid. Ungdom derimot, forstår deltakelse annerledes. De ønsker først og fremst å bli hørt, informert og tatt på alvor. Van Bijleveld et al., (2013) antyder at det foreløpig ikke fremkommer noen meningsfull dialog mellom saksbehandlere og ungdommene. De unges opplevelser og kunnskap blir ikke tatt på alvor eller tillagt rett verdi. Studien konkluderer med at fremtidige intervensjoner for å redusere barrierer for unges deltakelse bør fokusere på saksbehandlerens perspektiver på barn og ungdom og å tilnærme seg dem som kunnskapsrike sosiale aktører.

Slike studier med fokus på samhandlingen mellom barn og saksbehandler har også vært i fokus i Norge. Bakke og Holmbergs (2014) studie tar for seg barns erfaringer med å delta i barnevernets arbeid med omsorgsovertakelser. Fem barn under 16 år har uttalt seg om sine erfaringer. Et kriterium for å delta er at de har mer enn to plasseringer bak seg. Studien viser at bare en av fem hadde kontakt med saksbehandleren sin før omsorgsovertakelse var en realitet. De resterende barna ble inkludert ved iverksettelsen av tiltaket. To av barna fikk

mulighet til å forberede seg på flyttingen noen dager før, mens for de tre andre skjedde flyttingen uten forvarsel. I studien fremkommer det også at kvaliteten på kontakten med barneverntjenesten er av betydning. Selv om barna fikk informasjon når vedtaket skulle iverksettes, har de en opplevelse av at dette var noe som «bare skjedde» uten at de fikk innvirke på beslutningen. Forståelsen av hvorfor de måtte flytte er dermed lav. Studien viser at barna har hatt tanker om hvordan de selv kan være årsak til at de måtte flytte og har følt på skyld og avmakt. Et funn i studien er at manglende inkludering kan synes å være et resultat av at saksbehandlerne formidler at de ikke vet hvordan vi skal gå frem i slike saker. Frykt for å påføre barnet ekstra belastninger, i form av eksempelvis retraumatisering ved samtaler om vanskelige tema, tekkes frem som en årsak til at saksbehandlerne inkluderer barna for sent og for sjeldent. Det ble trukket frem at saksbehandlere ikke følte seg trygge på samtaler med barn og hvordan de skulle håndtere det som kommer frem i samtalene. Aas (2013) viser til lignende erfaringer fra sitt prosjekt hvor hun påpeker at «å samtale med barn i barnevernet, er mye mer enn bare å snakke med».

Et økende fokus på barn og unges deltakelse i barnevernssaker resulterte i 2013-2013 i et forslag til endringer i barnevernsloven. Bakgrunn til forslaget var som overnevnte undersøkelser viser, at til tross for bestemmelsene i barnekonvensjonen, barnevernloven og tilhørende forskrifter, ble barn og unges rettigheter knyttet til deltakelse ikke tilstrekkelig ivare tatt i praksis. I proposisjonen ble det foreslått endringer i barnevernloven hvor begrepet medvirkning er inkludert. Begrepene «medvirkning», «medbestemmelse» og «deltakelse» ble drøftet med formål om å bli enig om et overordnet begrep som omfatter alle prosesser det er ønskelig at barn og unge skal delta i. Begrepet «medvirkning» ble vurdert som mest dekkende for å få frem hvor viktig det er at barn og unge skal ha reel innflytelse i alle prosesser de deltar i, når de er i kontakt med barnevernet. I begrepet ligger departementet at barn og unge er skikkelig informert, blitt lyttet til og hørt på og gitt anledning til å uttale seg i trygge omgivelser (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013). Til tross for lovregulering om medvirkning viser undersøkelser av dagens praksis at barn og unge ikke får medvirke i ønsket grad. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet gjennomførte i 2016 en brukerundersøkelse om ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. Det ble utført en kvalitativ studie med intervjuer av 45 ungdommer i alderen 16-35 år. Paulsen (2016) utforsker i studien to problemstillinger hvor den første er i hvilken grad barn og unge opplever medvirkning når de er i kontakt med barnevernet. Denne problemstillingen viser til tre ulike medvirkningspraksiser hvor medvirkning deles opp i: 1) Liten eller ingen

tilstedeværelse, 2) Tilstedeværelse uten medvirkning og 3) medvirkning. Den andre problemstillingen Paulsen (2016) tar for seg er hvilke faktorer som påvirker graden av medvirkning. Her tas det høyde for barnas alder, antall møtepunkter og relasjonen mellom barnevernsarbeiderne og ungdommene. Funn viser at en ungdom kan flytte seg fra liten eller ingen grad av tilstedeværelse i en situasjon til medvirkning i en annen. Paulsen (2016) viser til at dette kan være med å beskrive og identifiserer praksiser som kan få frem innhold med ungdommene i ulike prosesser, fremfor en kategorisering av ungdom som medvirkende eller ikke medvirkende. Dette er et spennende moment for min oppgave, da det nettopp er innholdet i medvirkningsprosessene jeg er ute etter å få fatt på. Studien konkluderer med at antall møtepunkter barn og unge har med barnevernsansatte og barnets alder er av betydning. Det som imidlertid skiller seg ut til å ha størst innvirkning på om barn og unge får medvirke, er relasjonen mellom dem og den barnevernsansatte. Relasjon blir dermed et viktig stikkord i forståelsen av hva som er virksomt i medvirkningsprosesser i barnevernet.

De siste ti årene er det flere som har studert barns deltakelse i beslutningsprosesser i barnevernet. Magnussen og Skivenes (2015) har undersøkt på hvilken måte barn får delta i beslutninger ved omsorgsovertakelser som er oppe til høring i norske fylkesnemnder. Undersøkelsen har hatt fokus på om barna blir hørt, hvordan deres mening tillegges vekt og om barnets eget perspektiv på situasjonen fremkommer. Det er foretatt en analyse av 53 skriftlige kjennelser om omsorgsovertakelser i perioden 2007-2013 for barn i alderen 5-11 år. De overordnede funnene etter å ha undersøkt alle 53 sakene er at barnets egen mening ikke er tilstede. I syv av ti tilfeller er ikke barnets mening nevnt eller bare veldig kort nevnt. Generelt viser studien at barnet ikke er i sentrum av behandlingen i beslutningsprosessen ved omsorgsovertakelser. Det er kun unntaksvis at barnets mening blir vurdert og tydelig fremkommer i nemdas begrunnelse. Studien viser også til en tendens hvor sakene fra 2012-2013 i større grad enn tidligere år, har fokus på barnets mening i beslutningene.

Også Berrick, Dickens, Pösö og Skivenes (2015) har hatt fokus på barns deltakelse i omsorgsovertakelser. Studien er utført på tvers av landegrenser hvor Norge, England, Finland og USA deltok. Studien omhandler barns involvering i omsorgsovertakelsessaker. Involvering i denne studien undersøkes i tre dimensjoner som inkluderer informasjon som er gitt til barnet, informasjon som er innhentet fra barnet og muligheten for at barnets perspektiver og interesser kan vurderes. Resultatene viser at barnevernsansatte benytter alder som vurderingsgrunnlag for om de inkluderer barnet i saken. Ansatte i de fire landene hadde større

sannsynlighet for å snakke med eldre barn, gi informasjon og innhente synspunkter hvis barnet var 11 sammenlignet med om barnet f.eks. var fem år. Funn fra denne studien belyser forskjeller mellom land i barnevernsarbeideres syn på viktigheten av å inkludere barn i plasseringsprosessen. Berrick et al., (2015) viser til at funnene gav noen overraskende resultater. Gitt vektleggingen av barns deltakelse både gjennom barnevernsloven og barnekonvensjonen, skiller svarene fra norske barnevernsarbeidere seg ut. Kort sagt tildelte norske saksbehandlere stor verdi i å fastslå barnets ønsker, følelser og behov, men tilskrev ikke informasjonsdeling eller å fremkalle informasjon fra barnet høy betydning. Flere av svarene samsvarer ikke med de sterke juridiske føringene som ligger til rette for barns deltakelse i Norge. For eksempel indikerer barnevernloven, artikkel 6-3, eksplisitt at barn skal motta informasjon. Studien viser til at en forklaring til hvorfor dette avviket oppstår, kan ha sammenheng med tolkningen av deltakelse for barn, og at norske saksbehandlere har en snever forståelse av betydningen av dette konseptet. En annen forklaring det vises til er at saksbehandlere har en beskyttende holdning til barn som belyser motviljen mot å involvere 5-åringen og motviljen til å informere barnet, enten han var 5 eller 11 år gammel. Studien henviser til Lipsky og påpeker hvordan slike funn kan illustrerer hvordan “politiske mål på gatenivå” dominerer. Til tross for generelle instruksjoner i lovverket om barns deltakelse, er det arbeidernes avgjørelser som til slutt får betydning og danner disse instruksjonene. Lipsky er kritisert for å overdrive muligheten bakkebyråkrater har for individuelle skjønnsvurderinger. Lipskys (2010) perspektiv på bakkebyråkrater vil jeg se nærmere på i kapittel 3 av oppgaven under avsnittet om dømmekraft i sosiale institusjoner.

Samlet viser forskning at barn og unge som er i kontakt med barnevernsfeltet i liten grad deltar slik de juridisk sett har krav på. Brun et al, (2018, s. 13) trekker frem forklaringer for hvorfor det kan være slik i praksis. De trekker blant annet frem strukturelle forklaringer. Siden 2016 har tre norske kommuner deltatt i et forsøk med en ny ansvarsfordeling mellom kommune og stat innen barnevernsområdet. Formålet er å innhente erfaringer og kunnskap om konsekvensen av økt kommunalt ansvar for barnevernet. Kommunene Færder, Alta og Røyken har i forsøkesperioden fått helhetlig ansvar for barnevernet og de oppgaver som i dag er tillagt statlig barnevern. Færder kommune formidler i Fontene forskning at de som et ledd i denne forflytningen av ansvar, lar unge og deres familier i større grad enn før delta i valg av hjelpetiltak og plassering (Odland, 2019). De har blant annet hatt en 20 prosent stilling som har arbeidet direkte med å sikre brukernes medvirkning. Devaluering fra prosjektet viser til at fra høsten 2018 skal dette bli en fulltidsstilling som skal sikre medvirkning innenfor alle

tjenestene på oppvekst og tjenesteområdet i kommunen. Delrapport fire i følgeevalueringen publisert i oktober 2019 (Deloitte, 2019) konkluderer med at forsøket gir økte muligheter for medvirkning for både barn og familier. Følgeevalueringen baserer seg blant annet på intervjuer i kommunene hvor både ungdom og foreldre, samt fosterforeldre er inkludert. Totalt fra de tre kommunene er det intervjuet 8 ungdommer. Felles for ungdommene er at de har en opplevelse av å ha en god relasjon til sin saksbehandler/kontaktperson. Ungdommene påpeker at tilgjengelighet til sin saksbehandler/kontaktperson er blant de viktigste faktorene for at de skal oppleve seg ivaretatt. Følgeevalueringen viser at forsøket gir barn og familier økte muligheter for å medvirke. De tre kommunene har imidlertid valgt ulike fokusområder og satsingspunkter for sin kommune og det er Færder kommune som i størst grad har benyttet forsøket til å bygge opp et systematisk medvirkningsarbeid. Dette har det gjort blant annet ved å gjøre innspill fra barn, foreldre og fosterforeldre gjennomgående i alt av deres arbeid. Evalueringen konkluderer med at et viktig lærepunkt i videre arbeid er at reel medvirkning er mulig, men det krever tydelig og konsekvente prioriteringer på ledelsesnivå, slik Færder har latt det gjennomsyre sitt arbeid.

Oppsummert viser tidligere forskning at det fortsatt er et stykke å gå for at barn og unge skal kunne oppleve høy grad av deltakelse og medvirkning i egen sak. Nyere undersøkelser viser lignende tendenser. En gjennomgang fra 2019 av 106 barnevernssaker utført av helsetilsynet viser til et forbedringsbehov i inkludering av barn og unge i barnevernssaker. Det fremkommer at barn og unge blir snakket med, men at det de forteller tillegges lite vekt. Til tross for at synspunktene deres er nedskrevet blir de ikke tatt med i vurderingene eller benyttet i argumentasjon i beslutningene som fattes. Dokumentasjon av informasjon gitt til barnet i forkant, underveis i prosessen og i etterkant av beslutningen er mangelfull. Det konkluderes med i rapporten at dette reduserer barnets mulighet for reell medvirkning (Helsetilsynet, 2019). Dagens kunnskapsstatus viser blant annet til en tendens hvor politikere, forskere og praktikere ofte argumenterer *for* barns deltakelse, uten at en egentlig spør seg hva deltakelse for barn betyr i ulike sammenhenger. Nettopp dette ønsker jeg å belyse i min oppgave. Jeg vil undersøke hvordan deltakelse fortoner seg sett fra ungdommenes perspektiv. Jeg ser det også nyttig å belyse fenomenet fra utøvende barnevernsarbeidere ettersom relasjon og antall møtepunkter gjentar seg som en vesentlig del av barn og unges medvirkning.

2.4 Oppgavens oppbygning

Jeg har nå fortalt litt om hvordan synet på barn og unge har utviklet seg og hvordan barnevernsfeltet har vært i utvikling i tråd med paradigmeskiftet i synet på barn og unge. I kapittel tre redegjør jeg for teoretiske perspektiver som er relevante for å forstå deltakelsespraksiser i barnevernet. Teoriene skal benyttes i analyse og drøftingsdelen. Deretter vil jeg i kapittel fire redegjøre for hvordan jeg har gått frem metodisk og hvilke valg og vurderinger jeg har tatt underveis. I kapittel fem fremkommer fremgangsmåte for analysen hvor jeg presenterer fem temaer som jeg har basert drøftingsdelen på. I kapittel seks drøfter jeg funnene opp mot teoretiske perspektiver presentert tidligere i oppgaven.

3.0 Teori

Jeg vil nå se nærmere på barn og unges deltakelse i et teoretisk lys. Begrepet deltakelse rommer flere dimensjoner. Eksempelvis vil det å være til stede og det å ha innflytelse representere to ulike tilnærminger og grader av deltakelse. Barn og unges deltakelse i barnevernssaker er på mange måter avhengig av en invitasjon fra voksne for å muliggjøres, og hva denne invitasjonen åpner opp for av muligheter vil være avgjørende for graden av deltakelse. Til tross for at barn har status som deltaker på et juridisk nivå vil barnet i praksis være avhengig av voksne som innehar makt til å inkludere og ekskludere barnet fra å delta. Realisering og graden av deltakelse vil dermed påvirkes av samhandlingen mellom voksne og barn. Jeg vil først se på deltakelse gjennom en juridisk diskurs og hvordan dette kan påvirke graden av barn og unges deltakelse. Deretter vil jeg presentere en sosiokulturell diskurs på deltakelse ved hjelp av modeller for deltakelse, anerkjennelsesteorier og dømmekraft i sosiale institusjoner. En diskurs kan beskrives som «en bestemt måte å tale om og forstå verden på» (Jørgensen & Phillips, s. 9). Måten vi forstår verden på vil representere et utgangspunkt for våre sosiale handlinger (Thagaard, 2018, s. 121). Denne måten å forstå diskurs på, tilsier at den gir anvisninger for praksis på et bestemt område. Jeg vil gjennom den juridiske diskursen og den sosiokulturelle diskursen vise til at deltakelse kan forstås og omtales på ulike måter, og dette kan få innvirkninger for praksis.

3.1 Den juridiske diskursen

Ulvik (2009) deler deltakelse som begrep inn i to diskurser. Den første diskursen, er den juridiske diskursen. Strandbu (20011, s. 27) viser til at i henhold til barnekonvensjonen og norsk lov har barn og unge status som deltaker. Etter barnekonvensjonen (2003) skal barn høres i «enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet». Det vil si alle saker som avgjøres av det offentlige, både i domstolene og forvaltning. I forvaltning inkluderer dette saker som utdanning, helse, miljø, boligforhold og levekår (Sandberg i Kjørholt, 2010, s. 52).

Barnevernloven (1992) ble fra 1. juli 2018 en rettighetslov hvor «barn har rett til nødvendig hjelp etter loven» ble innført i lovteksten. I innstillingen til lovfestingen av barns rett til tiltak ble det uttalt av familie og kulturkomiteen at dette «tydeliggjør at barn skal anses som subjekt» (Klipperberg, Köhler-Olsen & Pedersen, 2019, s. 264). I begrunnelsen for å gjøre barnevernloven om til en rettighetslov fremkommer det at barnet er hovedpersonen i barnevernssaker og skal være et subjekt, ikke et objekt.

Barnevernloven har også fått en ny bestemmelse som omhandler barnets rett til medvirkning. Tidligere var det offentlige forpliktet til å tilrettelegge for medvirkning. Den nye bestemmelsen presiserer at barnet har rett til å medvirke. Det fremkommer at barn har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet. I praksis vil det si at barn har rett til å medvirke i hele prosessen av en barnevernssak, også i beslutningsprosessen (Klipperberg et al., 2019, s. 265). I denne sammenheng er det også kommet krav til begrunnelse av vedtak i barnevernssaker. Vedtaket skal vise til barnets synspunkt og hvilke vekt barnets mening er tillagt.

Barnet har en rett til å uttale seg, men ingen plikt. Det vil si at barnet skal gis mulighet til å ta en vurdering på om han eller henne vil delta i det hele tatt. Profesjonsutøverne må dermed sørge for at barnet får tilstrekkelig informasjon til å ta denne avgjørelsen. Denne retten pålegger profesjonsutøverne å inkludere barn og unge tidlig i saksgangen. Skal barnet fremmes som en aktiv deltaker slik som barnekonvensjonen bygger opp under, vil det være behov for at barn og unge får muligheten til å uttale seg og blir hørt mer enn én gang. Skal barnet ha reel mulighet til å delta må barnet involveres på et så tidlig stadium at

barneverntjenesten og øvrige forvaltningsorgan kan ta med barnets syn i sin vurdering (Sandberg i Kjørholt, 2010, s. 61-62).

Barnets rett til informasjon er ikke uttrykkelig nevnt i artikkel 12, men er utdypet i den generelle kommentaren (GC nr. 12, 2009). Barnet har rett på informasjon om hva saken gjelder, hvilke alternativer som finnes og mulige konsekvenser av alternativene som legges frem (Sandberg i Kjørholt, 2010, s. 63). Den generelle kommentaren tydeliggjør også at barn har rett på tilbakemelding etter at beslutninger som omgår dem er tatt og hvordan deres synspunkter ble vurdert.

3.1.1 Grader av deltakelse

Begreper som medvirkning, medbestemmelse, myndiggjøring og empowerment benyttes gjerne innenfor diskursen om barns rettigheter. Begrepene benyttes om hverandre og kan peke på ulike grader av involvering/deltakelse. I rettighetsdiskursen er det vanlig å gradere eller kvantifisere deltakelse. Sentrale spørsmål kan være: Hvor mye deltar barn og unge? Deltar barn eller deltar de ikke? (Ulvik 2009).

I spørsmål om hvor mye barn og unge deltar kan det være interessant å se på når i prosessen de blir inkludert. Paulsen (2016) har studert i hvilken grad barn og unge opplever medvirkning i kontakten med barnevernet. I studien fremkommer det tre ulike medvirkningspraksiser. 1) Liten eller ingen tilstedeværelse/medvirkning. 2) Tilstedeværelse, men ikke medvirkning og 3) medvirkning.

I Paulsens (2016) studie var den mest fremtredende medvirkningspraksisen tilstedeværelse, men uten medvirkning. Ungdommene beskriver møter med barneverntjenesten som de opplever som informasjonsgivende, men uten mulighet for å uttrykke egne meninger og reaksjoner på det som informeres om. Informasjonen kommer gjerne etter at beslutningen er tatt, og ungdommene opplever liten mulighet til å påvirke utfallet. Informasjon kan anses som en forutsetning for å ta et opplyst valg. For at informasjonsgivende samtaler skal bidra til økt medvirkning for barn og unge er de avhengig av informasjon på et tidlig stadium, slik at de kan forstå hva saken gjelder, hvilke alternativer som finnes og hva som kan bli konsekvensen av de ulike alternativene (Kjørholt 2010, s. 63).

Alder kommer inn som et aspekt som kan påvirke graden av medvirkning. I barnevernsloven gis barn over syv år en sterkere rett til å høres i saker som gjelder dem, ettersom barn under syv år kun skal høres hvis de anses som i stand til å danne seg egne synspunkter. En utfordring som følger av denne lovgivningen er å sikre at barn under syv år ikke blir oversett, da beslutningsorganer gjerne konsenterer seg om å oppfylle plikten til å høre de over syv år og overser dem som er yngre. En slik lovgivning kan gi utslag i praksis ved at en ikke utarbeider og anerkjenner yngre barns ikke-verbale kommunikasjonsformer som lek, tegning, kroppsspråk og lignende (Kjørholt 2010, s. 53).

Et annet aspekt som kan påvirke graden av deltakelse, er når i saken barn og unge skal høres. Hvis formålet med samtalen er å høre barnets mening etter artikkel 12 i barnekonvensjonen, er det hensiktsmessig å legge opp til en prosess, fremfor enkeltstående samtaler med barnet. Slik som FN's barnekomites generelle kommentar nr. 12 fra 2009 definerer deltakelse og som denne oppgaven baser seg på, skal slike samtaler legges opp som «pågående prosesser som omfatter informasjonsutveksling og dialog mellom barn og voksne». Når barn og unges deltakelse tilrettelegges som en prosess vil også endringer i barnets syn fanges opp. I barnevernssaker som utspiller seg over tid, må en ha med seg at hvis en kun hører barnet en gang, kan barnets synspunkt ha utviklet seg fra høringen til beslutningen tas. Skal det være rom for reel deltakelse for barn og unge, er de dermed avhengig av å trekkes inn på et så tidlig stadium at barneverntjenesten rekker å ta barnets syn med i sin vurdering. Etter at beslutninger er tatt og tiltak iverksatt anbefales det å høre barnet på nytt for å vurdere hvordan barnet opplever at tiltakene fungerer (Kjørholt 2010, s. 62).

3.1.2 Aktiv og passiv medvirkning

Barn og unge har i lys av barnekonvensjonen og barnevernloven status som deltaker. Men hvordan utspiller deltakelsesrettighetene seg i praksis? Stortingsmelding nr. 39 (2001-2002) Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge skiller mellom aktiv og passiv medvirkning og deler medvirkning inn i fire nivåer. *Passiv medvirkning* er det laveste nivået og innebærer at barn og unge benyttes som informanter for beslutningstakeren. Nivå to kalles *medvirkning gjennom dialog* og tar for seg situasjoner hvor barn og unge får bidra med opplysninger og synspunkter gjennom en dialog med beslutningstakerne. Neste nivå er *aktiv medvirkning*. Her er barn og unge deltakere i beslutningsprosessen og bidrar direkte med løsninger og forslag.

Siste og høyeste nivå er *medvirkning gjennom selvbestemmelse på definerte områder*. Barn og unge har ansvar for prioritering, ressursbruk og utforming av tiltak.

Alle fire nivåene for barns deltakelse innebærer en form for sosial interaksjon mellom barnet og beslutningstakerne. Vis (2014) omtaler to ulike tilnæringer til medvirkning «consultative participation og collaborative participation». Førstnevnte innebærer at barn og unge får mulighet til å uttrykke sine synspunkter. Ved denne formen for medvirkning blir barnet spurt og det registres hva barnet sier. Barnets synspunkt får imidlertid ikke påvirkning på beslutningen. Jensen (2014) kaller dette for «windowdressing» hvor barn og unge opplever å bli inkludert som et symbol på overholdelse av aktørenes prosedyrer. De opplever seg som gjenstander for myndighetenes administrative prosedyre heller enn at deltakelsen er et ledd i deres reelle mulighet til å uttrykke seg og påvirke beslutninger i forhold til deres eget liv. Den andre tilnærmingen «collaborative participation» beskriver en prosess eller samarbeid hvor barnets meninger får innvirkning. Sistnevnte tilnærming til deltakelse kan beskrives som en samarbeidende deltakelse som kan ses i tilknytning til barnevernsproffenes tanke om å benytte begrepet «samarbeid med barn». Barnevernsproffene ønsker å benytte ordet «samarbeid» fremfor medvirkning. De ber om at medvirkning sees på to nivåer: Individnivå som kalles for samarbeid med barn og systemnivå som tar for seg oppsummert kunnskap fra barn (Brun et al., 2018).

3.1.3 Deltakelsesposisjoner:

Posisjonene de unge tildeles av oss voksne er av avgjørende betydning for tilgangen til deltakelse og dermed også arenaer for anerkjennelse (Hasle 2013, s. 75). Barn og unge under offentlig omsorg er gjerne uten å ha valgt det selv, satt i en bruker/klient posisjon hvor de er i et avhengighetsforhold til et sosialt system (Jensen 2014, s. 8). Sårbare barn og unge er i en særlig utsatt posisjon hvor de både er barn og bruker. De er i et dobbelt avhengighetsforhold, både til de voksne, men også til de profesjonelle. Skau (2003, s. 55) viser til overgangen fra subjekt til objekt når en blir tildelt rollen som bruker eller klient. En slik overgang innebærer en forskyving fra å være den handlende i eget liv, til å bli gjenstand for andres vurderinger og avgjørelser. Innenfor denne overgangen vil brukerne måtte underlegge seg systemets normer og på så måte bli objekt for barnevernsfeltets diagnostiske, terapeutiske, hjelpende og også undertrykkende handlinger. En slik overgang kan ha en passiviserende virkning på barn og unges deltakelsesmuligheter innen barnevernsfeltet.

Järvinen og Mik-Meyer (2003, s. 15) omtaler institusjonelle identiteter i sosialt arbeid og trekker frem at sosialt arbeid på mange måter går ut på å standardisere menneskelige problem. De argumenterer for denne påstanden ved å vise til at mennesker forvandles fra et hjelpesøkende individ til en hjelpeberettiget klient og videre til en «sak» i en velferdsinstitusjon. Det argumenterer videre for at institusjonene, eksempelvis barneverntjenesten, har behov for å forenkle og standardisere menneskelige behov. I møte mellom bruker og barneverntjenesten pågår det i følge Järvinen og Mik-Meyer (2003, s. 193) en prosess hvor brukerens problemer ikke bare defineres, men også produseres i relasjon til barneverntjenestens kategorier. Det er snakk om hvordan bestemte måter å betrakte brukeren på og hvilke begreper en benytter innen feltet, setter betingelser for hvordan brukerne beskrives og gjøres til gjenstand for bestemte intervensjoner. Järvinen og Mik-Meyer (2003, s. 17) kaller dette for det byråkratiske språk og beskriver at profesjonsutøveren konstruerer brukeren ved å sammenligne dens opplysninger med allerede etablerte problemkategorier som velferdsinstitusjonene tilbyr løsninger på. Skau (2003, s. 59) omtaler også det byråkratiske språket og beskriver en endring fra hverdagspråk til fagspråk når mennesker blir brukere av et velferdssystem. Dette skjer når velferdsstaten vil gjøre enkeltindividers hverdagsliv tilgjengelig for hjelpeapparatets inngrep. For eksempel ved å beskrive en forelders ettergivenhet for sine barn som «mangel på grensesetting» eller et barns uønskede oppførsel som «atferdsvansker». Med den språklige overføringen fra hverdagspråk til fagspråk, beskriver Skau (2003, s. 62) det første uttrykket for makt i møte mellom bruker og hjelpeapparatet. Noen ganger benytter profesjonsutøverne et språk som er uforståelig for brukerne. Barnevernsproffene har selv satt ord på hvordan de opplever språket som en barriere for deltakelse og involvering.

Skjervheim (2002) beskriver hvordan mennesker gjennom språket kommer i kontakt med hverandre. Han viser til hvordan mennesker kan fremstå som objekter for andre gjennom måten den andre velger å engasjere seg i den andre og det den formidler. «Å ta den andre alvorleg er det same som å vera viljug til å ta hans meiningar opp til ettertanke, eventuelt diskusjon» (Skjervheim 2002, s. 23). Skjervheim skiller mellom å forholde seg til det den andre formidler som et faktum eller en påstand. Måten en velger å forholde seg til den andres utsagn på, vil være avgjørende for om en involverer den andre til å delta. Strandbu (2011, s. 62) viser til at ved å forholde seg til det barnet sier som et faktum, så forholder en seg ikke til det barnet uttrykker og på så måte hindrer videre utforskning av barnets meninger. På den andre siden vil det å engasjere seg i barnets utsagn og forstå det som en påstand, bety at en er

åpen og nysgjerrig for det barnet har å bringe inn i samtalen. Slik kan kommunikasjon benyttes både for å stenge av og åpne opp for barnets mulighet til å tre frem som et subjekt. (Strandbu 2011, s. 65) viser videre til at hvis den profesjonelle velger å ta beslutninger uten å undersøke barnets utsagn, kan viktig informasjon gå tapt. Viktigheten av at den profesjonelle inviterer barnet med i en meningssøkende prosess blir påpekt. Strandbu (2011, s. 113) tar til orde for at profesjonelle som legger til rette for barns deltakelse har kunnskaper om hvordan meninger dannes og hvor vanskelig det kan være for barn å sette ord på disse meningene.

Roller som «bruker» gir barn og unge også en aktørposisjon som vil ha betydning for deres inkludering. Angel (2010, s. 9) viser til at det i et slik perspektiv hvor barnet blir anset som sosiale aktører vil være vanskelig å argumentere for at barnet ikke inkluderes i egen sak og at barnevernet kan komme til gode løsninger for barnet uten å involvere barnet selv. Videre påpeker Angel (2010, s. 3) utfordringer ved at barn blir sett på som aktører og henviser til at en da kan stå i fare for å overlate ansvaret til barnet selv. Det trekkes frem at en på den ene siden skal betrakte barn som selvstendige individer og på den andre siden har en beskyttende rolle ovenfor barnet og skal påse at en ikke frarøver barnet retten til å ikke svare.

Bøe og Thomassen (2007, s. 133) viser til verdier som kan ha betydning når en skal få til et likeverdig samarbeid mellom bruker og fagfolk. Tradisjonelt sett har det vært fagkunnskap, det Bøe og Thomasen beskriver som utenfrakunnskap som har lagt premissene for hjelp og behandling. De tar til orde for at innenfrakunnskapen også bør få plass og at dette kan bidra til et bedre samarbeid mellom bruker og fagfolk. Denne tankegangen kan knyttes til barnevernsproffenes tanker om medvirkning på systemnivå hvor de tar til orde for at et kunnskapsbasert barnevern også bør basere seg på oppsummert kunnskap fra barn. Ved å benytte seg av kunnskap fra barn og unge vil de gis en deltakelsesposisjon som aktive samfunnsborgere.

3.2 Den sosiokulturelle diskursen

Ulvik (2009) tar til orde for at når det er klarhet i spørsmålene om hvorfor en skal bidra til barns deltakelse, noe barnekonvensjonen og norsk lovverk er tydelig på, blir neste spørsmål hvordan praksisen for barns deltakelse skal utformes. Hun argumenterer for at det er behov for å supplere den juridiske diskursen med en sosiokulturell diskurs. Det vises til at hvis

deltakelsespraksiser utelukkende skal begrunnes opp mot barn og unges juridiske rettigheter, er det en risiko for at praksisene blir rituelle eller mekaniske. Sosiokulturell teori kan supplere de juridiske og normative begrunnelsene for barns deltakelse som barnekonvensjonen og barnevernloven tilbyr. Gjennom en sosiokulturell forståelse på barn og unges deltakelse kan formålet i saksbehandlingen flyttes fra å utelukkende håndheve rettigheter til å fremme barns utvikling. Et slikt formål kommer tydelig frem i FN's barnekomites generelle kommentar nr. 12 fra 2009 hvor det beskrives at begrepet deltakelse skal benyttes i vid forstand til å beskrive «pågående prosesser som omfatter informasjonsutveksling og dialog mellom barn og voksne basert på gjensidig respekt, og hvor barn kan lære om hvordan deres egne og de voksnes synspunkter blir tatt i betraktning og former resultatet av disse prosessene (GC nr. 12 pkt. 3, 2009). Barns deltakelse blir her presentert som et prosessperspektiv. Innen sosiokulturell utviklingspsykologi anses sosial interaksjon som en forutsetning for utvikling. Det vil si at en i denne sammenheng forstår barns utvikling gjennom sosial deltakelse og meningsskapende prosesser. Utvikling forstås dermed som skapt gjennom sosial interaksjon sett i lys av en større sosial, kulturell og historisk kontekst. Gjennom en slik forståelse av deltakerbegrepet er de sentrale spørsmålene ikke *om* barn deltar, men *hvordan* de deltar og hvilke muligheter for deltakelse som finnes rundt det enkelte barn (Ulvik, 2009).

3.2.1 Modeller for barns deltakelse

Befring, Frønes og Sørli, (2010) viser til at barns rett til medvirkning ikke har innhold hvis ikke det samtidig legges til rette for strukturer og arenaer for utøvelse av disse rettighetene. Det er i senere tid utviklet flere modeller for barns deltakelse. En modell som gjenspeiler et prosessuelt perspektiv på deltakelse er Strandbu (2011, s. 109-120) modell for barns deltakelse. Gjennom inspirasjon fra Shier (2001) og Murray og Hallet (2000) har hun utviklet en modell som jeg anser som nyttig for mitt prosjekt. Modellen beskriver barns deltakelse som en prosess som foregår over fem trinn:

1. Informasjon
2. Hjelp til meningsdanning
3. Mulighet for å presentere egne meninger
4. Inklusjon av barnets meninger og argumenter
5. Oppfølging der barnet får anledning til debrifing av beslutningen, egen deltakelse, samt samtale om iverksetting av det som blir bestemt.

Barn og unges deltakelse forstås her som en sirkulær prosess, det vil si at en ikke forstår modellen som en prosess fra en til fem, men som en prosess som aldri tar slutt. Første punkt omhandler informasjonsutveksling. Barn og unge må gis tilstrekkelig informasjon til å kunne danne seg et standpunkt. Deltakelse er mer enn å delta på møter, det handler om å gi og få informasjon gjennom hele prosessen (Strandbu, 2011, s. 111). Når det kommer til barns deltakelse spiller trygghet og tillit inn. Det kan være et spørsmål om hvem som skal gi informasjon og hvem barnet skal ha med seg i samtalen. Barn og unge har i varierende grad erfaring med å delta på møter i beslutningsprosesser og kan ha behov for informasjon om selve prosessen og hvem som kommer til å være tilstede. Forklaring av roller og hensikt med møte kan måtte gjentas flere ganger. Det er også avgjørende at barnet får gi fra seg informasjon for å kunne uttrykke egne meninger og fortelle om sin livssituasjon. I barnevernssaker har barn og unge gjerne behov for å få informasjon om hva som skjer i eget liv, da det er de voksne rundt som tar avgjørelser på vegne av barnet. Informasjon om hvorfor en familie har behov for hjelp av barnevernet kan være hensiktsmessig.

Andre punkt på modellen for barns deltakelse er hjelp til meningsdanning. Strandbu (2011, s. 113) påpeker at barn og unges meninger ikke alltid er leveringsklare. I slike situasjoner er det dem som står tett på barnet, ofte saksbehandler, som får oppgaven å tydeliggjøre og forme barnets meninger slik at de fremkommer slik barnet ønsker å formidle dem. Denne oppgaven krever at voksne som arbeider med å fremme barn og unges meninger er bevisst hvordan meninger dannes og hvor krevende og utfordrende det til tider kan være å tydeliggjøre egne meninger i vanskelige situasjoner, slik som for eksempel i en omsorgsfordelingssak. Å mene noe om en sak krever at barnet er bevisst eget ståsted og situasjon. Barn og unge har ikke alltid oversikt og forståelse av kompleksiteten i barnevernssaker. Meningsdanning skjer i interaksjon med de som står barn og unge nærest. Dette er problematisk da de som normalt sett skal hjelpe barnet med meningsdanning gjerne er dem som i barnevernssaker fjernes fra barnet (Strandbu 2011, s. 115). Når barnet får mulighet til å snakke med noen om sin egen livssituasjon gir en barnet mulighet til å se seg selv fra den andres perspektiv. Ved å sette ord på egne opplevelser og følelser kan en hjelpe barnet å tydeliggjøre egne meninger om situasjonen og hvilke behov som videre gjør seg gjeldende. Strandbu (2011, s. 117) kaller dette for forberedende samtaler og viser til at slike samtaler kan bidra til å fange opp om barn og unge trenger mer informasjon for å danne seg en mening og å avklare misoppfatninger.

Et vesentlig aspekt i punkt tre, barn og unges presentasjon av egen mening, er trygghet. Barn og unge må være trygge for å kunne dele informasjon. Befring, et al, (2010) påpeker at det kan være risikabelt for barn og unge som lever i utrygge livssituasjoner å uttale seg om sine hjemmeforhold. Slik informasjon fremkommer ofte senere, når barnet er i en tryggere omsorgssituasjon, eksempelvis fosterhjem. Dette viser at trygge rammebetingelser og tillit mellom barnet og barnevernsarbeideren er av betydning. Befring et al., (2010) viser til at barns medvirkning vel så mye omhandler barnevernsarbeidernes kapasitet og vurderingsevne. Sentralt i medvirkningsarbeid er hvor sensitiv barnevernsarbeideren er for hva barnet uttrykker, hvilken grad av samtaleferdigheter den voksne har, og hvordan barnevernsarbeideren formidler barnets syn. Det å sikre at den voksne har forstått barnet riktig og gjengir informasjon korrekt, er avgjørende for om barnets synspunkter får konsekvenser for videre arbeid. Et viktig aspekt i barns mulighet til å presentere egne meninger, er at det er frivillig for barnet å uttrykke seg. Når barn og unge ikke ønsker å uttale seg kan det være hensiktsmessig å undersøke hvordan forholdene er lagt til rette, og hva som ligger bak vegringen for å uttale seg. Det er viktig å huske på at barn og unge har rett til informasjon og tilbakemelding på avgjørelser som omhandler dem, selv om de ikke ønsker å uttale seg (Strandbu 2011, s. 117).

Trinn fire, inklusjon av barnets mening omhandler at barn og unge lyttes til og at deres meninger blir tatt på alvor. Dette punktet krever noe av de voksne rundt barnet når det kommer til samhandling og kommunikasjonskompetanse. Det blir avgjørende at det barnet uttrykker og den voksnes forståelse av det barnet formidler, korresponderer (Øvreeide 2009, s. 190). Strandbu (2011, s. 120) påpeker at i prosessen med inklusjon av barns mening kan en retningsgivende regel være at det må fremlegges rasjonelle argumenter når barnets innspill ikke blir tatt til følge.

Det femte trinnet i modell for barns deltakelse omhandler oppfølging etter at beslutningene tas. Barn og unge har rett på informasjon i saker som omhandler dem. I denne prosessen er det også viktig å huske på å sjekke at barnet har forstått hvilke beslutninger som er tatt og hva beslutningene innebærer for dem. Profesjonsutøveren må skape rom for barnets reaksjoner på avgjørelsen og besvare eventuelle spørsmål. I denne fasen skal det som ble besluttet iverksettes og barnet kan ha nye spørsmål og bekymringer som må ivaretas. Slik kan modellen forstås som sirkulær da dette kan være starten på nye beslutningsprosesser hvor

barnet har behov for informasjon, hjelp til meningsdanning og anledning til å uttrykke egne meninger som igjen skal inkluderes (Strandbu 2011, s. 121).

Barnevernsproffene tar til orde for en lignende modell og bringer også en begrepsdiskusjon på dagsorden. De ber om at begrepet «barns medvirkning» endres til «samarbeid med barn». I sin modell viser de til fem samarbeidsnøkler som samsvarer med modellen over. Det vises til at for at samarbeid med barn skal kunne bli reelt må alle fem samarbeidsnøkler være innfridd. Barn og unge må få jevnlig informasjon. Når de skal uttale seg og beskrive sin situasjon må dette være til noen de er trygge på og i trygge omgivelser. Barn og unge må bli hørt i alle beslutninger som omhandler dem, det vil si at deres mening blir tatt til følge så langt det lar seg gjøre. Det bør begrunnes dersom det blir gjort beslutninger som avviker fra barnets mening. Barn og unge må få delta i dokumentarbeid som omhandler dem og få informasjon om hva som skrives etter møter og samtaler de deltar i. Dette vil bidra til å sikre at barnets stemme er korrekt gjengitt (Brun et al., 2018, s. 65).

3.2.2 Betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse

Seim og Sæter (2018, s. 201) stiller spørsmål om *hvor* man skal snakke med barn og unge og påpeker at de materielle rammene er av betydning for deltakelse. Erfaringer fra tre forskjellige forskningsprosjekter angående barns deltakelse i barnevernet, er det empiriske grunnlaget for spørsmålet.

Et av funnene (Seim og Sæter 2018, s. 215) viser til er at barneverntjenestens tilgjengelighet blir avgjørende for barn og unges deltakelse. Det beskrives at muligheten for å snakke med voksne i barnevernet er en forutsetning for deltakelse. Da må barneverntjenesten være lett tilgjengelig. Store geografiske avstander ble trukket frem som et hinder. Barneverntjenester lokalisert på store sentre ble også trukket frem som problematisk. Flere av barna som var intervjuet formidlet at de hadde vansker med å finne frem til barneverntjenesten.

Saksbehandlerne formidlet at de opplevde barnevernskontorenes lokaler som lite barnevennlige. De opplevde ikke at de materielle omgivelsene fremmet barn og unges deltakelse og foretrakk å snakke med dem hjemme. Barn og unge i studien trakk frem at å snakke med barneverntjenesten hjemme hindret dem i å uttrykke seg fritt. Skolen blir trukket frem som arena som gjerne benyttes. Flere saksbehandlere uttrykte dilemmaer med å benytte

skole som sted for samtaler med barn og unge. De påpekte blant annet at det kunne oppleves stigmatisere å bli hentet ut fra klasserommet, og barnet kan oppleve vansker med å holde situasjonen skjult for omverden. Det ble trukket frem at skolen burde fungere som et fristed for barn og unge. Et annet aspekt som fremkommer angående samtaler på skolen er observasjoner av at noen barn og unge kan ha vansker med å skille de ulike rollene lærer, skolemyndighet og barneverntjenesten fra hverandre, når samtalen foregikk på skolen (Seim og Sæter 2018, s. 216).

Seim og Slettebø (2007, s. 218) konkluderer med at hvis barn og unges deltakelse i kontakten med barnevernet skal styrkes, vil det være avgjørende å ha materielle omgivelser og arenaer som gjør det enkelt for barn og unge å ta kontakt og be om hjelp. Uten gode arenaer og møtepunkter mellom barn og barneverntjenesten fremkommer det fravær av intensjon om at barn og unge skal kunne oppsøke barnevernet for å be om hjelp og muligheten for selvstendig kontakt med barnevernet.

3.2.3 Deltakelse i lys av anerkjennelsesteorier

For å studere *hvordan* barn og unge deltar i barnevernsfeltet har jeg latt meg inspirere av anerkjennelsesteorier. Jeg har benyttet Axel Honnets (2007) anerkjennelsesteori, som tar til orde for at det er gjennom anerkjennelsesrelasjoner til andre at vi utvikler identitet og selvfølelse. Anerkjennelse skjer ikke av seg selv, som han antyder i boken «Kamp om anerkjennelse». Et av Honnets hovedanliggende er at krenkelseserfaringer kan motivere den enkelte til kamp for anerkjennelse. Barn og unges ønske om deltakelse i egen sak kan forstås som en slik kamp for anerkjennelse. For å komplementære Honnets anerkjennelsesteori har jeg valgt å trekke inn begreper fra Pierre Bourdieu (Bourdieu & Wacquant, 1995). Jeg anser Bourdieu som et relevant bidrag ettersom hans begreper egner seg til å utforske og forstå sammenhengen mellom enkeltindivid og sosiale omgivelser og hvilke mekanismer som har innvirkning på denne sammenhengen. Både Honnet og Bourdieu kan forstås i lys av et relasjonelt perspektiv på anerkjennelse. Anerkjennelse blir trukket frem som et grunnleggende menneskelig behov hvor kamper for anerkjennelse utspiller seg i samfunnsstrukturelle prosesser (Honnet, 2007). I denne sammenheng anser jeg Peter Høiland og Søren Juul (2015) sine teorier om Anerkjennelse og dømmekraft i sosialt arbeid som fruktbare. De studerer hvordan velferdsstatens eksperter møter borgeren, og hvilke mekanismer som spiller inn for om møter blir anerkjennende eller krenkende for borgeren.

Axel Honnets (2007) anerkjennelsesteori tar til orde for at anerkjennelse er en universell betingelse for å utvikle en vellykket identitet. En slik teori kan sies å være fundamental innen sosialt arbeid hvor fokus er å styrke menneskers identitet og bidra til menneskelig oppblomstring (Høiland & Juul 2015, s. 16). Praktisk sosialt arbeid er avhengig av den rådende sosialpolitikk og sosiale institusjoners maktstrukturer. Høiland og Juul (2015, s. 15) trekker frem hvordan etisk bevist sosial lovgivning ikke alltid kommer til uttrykk i praksis. Sosialt arbeid, i denne oppgaven forstått som møte mellom saksbehandler og ungdom i barneverntjenesten, er alltid underlagt maktrelasjoner. Ulike normer og maktformer som er gjeldende i kommunale barneverntjenester kan utgjøre barrierer for anerkjennelse som kan medføre at ungdommene opplever krenkelser i møte med det sosiale system.

Honnets teori (2007, s. 103) om anerkjennelse omhandler tre former for anerkjennelse. Kjærlighet, rettslig anerkjennelse og sosial verdsetting. Den første formen for anerkjennelse tar for seg primære relasjoner. Anerkjennelse gjennom erfaring av kjærlighet er i følge Honnet (2007, s. 104) en forutsetning for utvikling av en positiv selvrelasjon og evnen til å forholde seg til andre på en god måte. Denne formen for anerkjennelse kan sees på som grunnleggende for de to andre formene. Den andre formen for anerkjennelse kan plasseres inn i en juridisk diskurs og kan vise til hvordan mennesker blir oppfattet av det offentlige. Velferdsstatens profesjoner, eksempelvis barneverntjenestene utøver ofte denne formen for anerkjennelse. Honnet (2007, s. 117-120) trekker frem at hvis det ikke finnes reel anerkjennelse av det enkelte individ i samfunnet, har formelle rettigheter liten betydning. Den tredje formen for anerkjennelse er sosial verdsettelse. Honnet (2007, s. 137) benytter også betegnelsen solidaritet om denne formen for anerkjennelse og beskriver dette med at det er snakk om en verdibundet omsorg. Et eksempel på solidarisk form for anerkjennelse kan knyttes barnevernsproffenes tanker om medvirkning på systemnivå hvor de tar til orde for at et kunnskapsbasert barnevern også bør basere seg på oppsummert kunnskap fra barn. Da anerkjennes barn og unge på bakgrunn av deres egenskaper og hvordan de kan bidra inn til felleskapet. Innenfrakunnskapen anes på så måte som en egenskap ved barn og unge som er anerkjennelsesverdige (Høiland & Juul, s. 28).

Bourdieu (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 68) sosiologiske teorier har hatt en fremtredende rolle som et teoretisk redskap i analyse av maktforhold mellom stat og borger. For Bourdieu er sosiale rom eller *felt* av betydning i sosiologisk forskning og analyse. Et felt betegner et sosialt system som er underlagt krav og logiske slutninger som er spesifikt for sitt felt og

skaper rammer for aktørene som befinner seg i feltet (Bourdieu & Wacquant, 1995, s.83). Sosialt arbeid eller barnevernsfeltet kan være eksempler på felt som Bourdieu omtaler. Innenfor slike felt befinner det seg skjulte strukturer som innenfor det gitte sosiale felt disponerer aktørenes handlingsmuligheter. Bourdieu benytter en spill-metamorfi å beskrive feltet. På samme måte som et kortspill har feltet ulike regler og trumfkort/kapital. Kampen om anerkjennelse i lys av spill-metamorfen utspiller seg for enkeltindividet gjennom deres kamp for å delta i spillet innenfor det sosiale felt (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 74). Jeg forstår kampen for anerkjennelse som et ledd i barn og unges deltakelse. Barn og unge i barnevernet kjemper for en sosial posisjon innenfor barnevernsfeltet som bidrar til deltakelse. Bourdieu benytter begrepet Doxa om et felts selvfølgeligheter (Bourdieu & Wacquant, 1995, s.63). Jeg forstår det som et felts uskrevne regler og synspunkt som dominerer feltets handlingsrom. Barnevernsfeltets doxa kan for eksempel være profesjonsutøverenes oppfattelser av hva som er et «sosialt problem» og hvilke tiltak som er hensiktsmessig å benytte for å løse problemet.

Høilund og Juul (2015, s. 30) omtaler anerkjennelse som det etiske grunnlaget for sosialt arbeid. De setter spørsmål ved hva i samhandlingen mellom borger og kontakter innen den sosiale forvaltning, for eksempel barneverntjenesten, som gjør at noen føler seg usynliggjort og ikke føler seg sett, hørt og forstått. Jeg vil i oppgaven beskrive hvordan en slik usynliggjøring kan påvirke barn og unges deltakelse.

Gjennom å studere makt og dømmekraft i sosiale institusjoner kan en få frem hvilke forhold som utgjør barrierer for anerkjennelse og dermed kan forklare borgernes krenkelseserfaringer (Høilund og Juul, 2015, s. 58). Det er flere forskere som har studert makt og hvordan makt utspiller seg i møte mellom velferdsstaten og borgere. Foucault og Bourdieu har begge omtalt det maktfulle møtet mellom system og bruker. I et Foucault- perspektiv på barnevernsansatte er saksbehandlerne underlagt de til enhver tid gitte sannheter om hvordan en skal definere sosiale problem og hva som er den beste praksis for å løse problemene (Høilund & Juul, 2015, s. 60). Jeg anser Lipsky (2010) i et slikt perspektiv som fruktbart da han omtaler bakkebyråkrater som policymakers.

3.2.4 Dømmekraft i sosiale institusjoner

Høilund og Juul (2015) beskriver anerkjennelse og dømmekraft i sosialt arbeid. De studerer forhold innenfor sosiale institusjoner som for eksempel barneverntjenestene, som utgjør en barriere for anerkjennelse. Det settes søkelys på hvordan brukere av slike sosiale institusjoner

kan føle seg krenket, når sosialt arbeid er «*en salgs hjelpens univers, hvor de gode viljer er i overtal*» (Høilund & Juul, 2015, s. 57). En årsak som trekkes frem som forklaring på hvorfor krenkelsesopplevelser kan oppstå til tross for velferdsstatens velvilje, er at sosialt arbeid utøves innen institusjonelle sammenhenger, i dette tilfellet barneverntjenesten. Makt og økonomisk rasjonalitet innen feltet begrenser den barnevernsansatte muligheter for å anerkjenne brukeren. Barnevernsarbeiderens handlinger preges av den sosiale og samfunnsmessige kontekst de inngår i. Begrepet dømmekraft omfatter dialektikken mellom samfunn, institusjon og borger (Høilund & Juul, 2015, s. 59).

Innenfor diskusjonen om dømmekraft fremtrer maktaspektet. Høilund og Juul (2015, s. 60) viser til makten som systemrepresentanter har i møtet med brukere, da det i slike systemer ofte er overlatt til ulike faggrupper å treffe avgjørelser av betydning for den enkelte bruker. Jeg anser i denne oppgaven barnevernsansatte som en slik faggruppe og anser Lipsky (2010) som fruktbar for å formidle hvordan dømmekraft i sosiale institusjoner kan påvirke graden av anerkjennelse.

Lipsky (2010, s. 3) presenterer begrepet bakkebyråkrater. Dette er ansatte i offentlige etater som skole, helsevesen eller polititjeneste. Typiske bakkebyråkrater er lærere, politi, helsearbeidere, sosialarbeidere og andre ansatte som leverandører av offentlige tjenester. Lipsky (2010, s. 4) tar til orde for at ansatte i disse feltene har mye til felles ettersom de opplever lignende arbeidsforhold. De er regelmessig og i direkte samhandling med befolkningen eller med mottakere av offentlige tjenester. De har det til felles at arbeidet de utfører baserer seg på skjønnsvurderinger og utforming av velferdstjenestenes praksis faller inn under deres arbeidsoppgaver. Eide og Damsgaard (2012) omtaler utfordringer bakkebyråkrater møter som kan ses som et fellestrekk ved velferdsstatens yrker. De beskriver det stadige krysspresset mellom profesjonsidealene og begrensningene en møter i den kommunale arbeidshverdagen.

Ferguson (2017) omtaler årsaker til at barn blir usynlige i barnevernsarbeid. Han påpeker på lik måte med Lipsky (2010) at byråkratiske årsaker kan ligge til grunn. Det vises til at sammenbrudd i kommunikasjonen mellom fagpersoner og offentlige tjenester er den mest omtalte årsaken til at barn som er kjent for å være i faresonen ikke blir beskyttet. En gjentagende forklaring er at sosialarbeidernes muligheter til å bli kjent med barn tilstrekkelig, begrenses av for store nivåer av saksinnspilling og annet byråkrati, trange tidsrammer for å fullføre arbeid, store saksbelastninger og overholdelse av prosedyrer. Effekten av disse

systemiske prosessene sies å være at saksbehandleren ikke har tid til å utvikle dybden i forholdet som er nødvendig for å holde barn trygge.

Forskningsresultatene viser at der saksbehandlere ikke meningsfullt engasjerer seg i barnet, er det fraværet av intim praksis som involverer øye-til-øye-kontakt, samtale, aktiv lytting, lek, berøring og tett observasjon som resulterer i at avgjørende aspekter av barnets erfaring gjenstår som ukjent for sosialarbeideren. Et mer passende begrep for dette fenomenet er det "uholdte barnet", som taler til fraværet av den fysiske og emosjonelle nærheten som kreves for å virkelig komme inn i barnets verden (Ferguson, 2017, s. 102). Slik Lipsky (2010) beskriver bakkebyråkratens hverdag kan fraværet av denne nærheten som er viktig for å gjøre barnet synlig være et resultat av effektivitetsmål og store saksmengder.

Lipsky (2010, s. 18) viser til at de som arbeider «på gulvet» har andre prioriteringer enn ledelsen. De har interesser av å minimalisere fare og ukomfortabelhet av sitt arbeid og maksimere personlig tilfredsstillelse. Det faktum at sosialarbeidere må utføre skjønnsavgjørelser i sin behandling av store arbeidsmengder med utilstrekkelige resurser, kan føre til at de opparbeider seg snarveier og forenklinger for å håndtere arbeidsmengden. F.eks. kan mengden dokumentarbeid som har tidsfrister, føre til at en saksbehandler prioriterer ned samhandling med en bruker da dette ikke har sanksjoner på samme måte om det ikke blir gjort i tide. Dette kan føre til feil fokus hvor det mellommenneskelige i samhandlingen blir nedprioritert. Lipsky (2010) omtaler bakkebyråkratene som anvender av det byråkratiske språk. Han viser til at sosialarbeiderne ofte er de eneste i velferdsinstitusjonen som har direkte kontakt med brukerne. Det at de er alene om denne kontakten setter dem i en posisjon med høy grad av autonomi til å ta skjønnsavgjørelser i den enkelte sak.

4.0 Metode

I dette kapitlet vil jeg reflektere over mitt empiriske materiale og måten jeg har innhentet dette på. Jeg vil starte med å presentere den vitenskapsteoretiske forankringen for oppgaven. Deretter vil jeg redegjøre for kvalitativ metode, utvalg og rekruttering. Videre vil jeg beskrive gjennomføring av intervjuene og etiske hensyn som er tatt underveis.

4.1 Vitenkapsteoretisk forankring

Järvinen og Mik-Meyer (2005) viser til at en som forsker ikke kan studere et empirisk felt uten å ta høyde for at en har med seg en teoretisk forforståelse, antakelser og forventninger. Det vises blant annet til hvordan samfunnsdiskurser setter rammer for aktørers handlinger. Jeg befinner meg i kunnskapsutvikling innen helse og sosialfag med profesjon innen sosialt arbeid. Min forforståelse er selvsagt preget av diskurser og begreper innen feltet jeg befinner meg i. Symbolsk interaksjonisme og fenomenologi kan knyttes til modeller benyttet i sosialt arbeid, som på så måte kan sies å påvirke meg som profesjonsutøver. Den forståelsesrammen som jeg bærer med meg i lys av min profesjon kan ha hatt innvirkning på hvilken metode jeg anser som nyttig for å bringe frem ny kunnskap.

Sentralt i sosialkonstruktivismen er tanken om at sosiale fenomener ikke er evige og uforanderlige, men blir til via historiske og sosiale prosesser. I dette ligger det også et forandringsperspektiv i den forstand at hvis sosiale fenomener er historisk og sosial skapt vil de også være historisk foranderlige (Rasborg, 2013). Rasborg (2013, s. 403) argumenterer videre for at all sosiologi og samfunnsvitenskap dermed er sosialkonstruktivistisk nettopp fordi det er sosiale fenomener og prosesser som analyseres og som til forskjell fra den fysiske natur kjennetegnes ved å være et produkt av menneskelig praksis. I lys av denne forståelsen ser jeg på barn og unges medvirkning og deltakelse innen barnevernsfeltet som en sosial prosess som endres i takt med den historiske utviklingen og endringer i synet på barn og ungdom. Jeg studerer deltakelsespraksiser i barnevernet og også disse kan sies å være dynamiske og foranderlige. I et sosialkonstruktivistisk perspektiv kan konstruksjoner av barns deltakelse på ulike nivåer studeres. På et samfunnsnivå har utviklingen i synet på barn og unge ført til at det sosiale fenomenet «barns deltakelse» har vært i forandring. På et profesjonsnivå har denne utviklingen ført til organiseringer innen barnevernet som har bidratt til nye diskursive praksiser innen barnevernsfeltet. Det at barn og unge i større grad ses på som subjekter er noe som preger hele samfunnet på ulike nivåer. Fenomenologi og hermeneutikk vil være viktig når jeg skal tolke disse sosiale endringene/prosessene, ikke minst når jeg skal intervju saksbehandlerne og ungdommene og fortolke det de sier, samtidig som jeg får deres subjektive erfaringer. I fenomenologien er Edmund Husserls begrep livsverden sentralt. Husserl var opptatt av at mennesker tillegger fenomener mening, hensikt, sammenheng og formål etter vår egen materiell, kulturell og sosial bakgrunn (Gjertsen, 2013,

s. 62). Mennesker vil dermed kunne oppfatte fenomener ulikt etter hva de har med seg som forståelsesramme. Fenomenet «barns deltakelse», slik det fremstår for hver enkelt saksbehandler, vil i et fenomenologisk lys kunne utarte seg ulikt. For å studere et fenomens egenart, kan det være hensiktsmessig å studere hva som skjer når mennesker uttaler seg om et fenomen eller hvordan de handler i praksis. Gjennom å studere slike praksiser kan det fremkomme mønstre som videre kan fortolkes ut fra hermeneutiske prinsipper. Gjertsen, (2013, s. 16) viser til begrepene erkjenne og anerkjenne og viser til at barn og unge kan erkjennes, i den betydning at de blir sett, uten å anerkjennes. For å anerkjennes må det vises gjennom handling. Det er slike handlinger og deltakelsespraksiser jeg er ute etter å finne i fortellingene til ungdommene og saksbehandlerne.

I studien gjør jeg de sosiale fenomenene medvirkning og deltakelse til gjenstand for en interaksjonistisk og konstruktivistisk analyse. Dette får metodiske konsekvenser hvor fortolkning blir en sentral del av forskningsprosessen (Rasborg, 2013, s. 403). Thagaard (2018, s. 89) viser til intervju som fortolkende praksis som både rommer et interaksjonistisk og et konstruktivistisk perspektiv. Felles for perspektivene er at interaksjonen mellom forskeren og intervjupersonene preger resultatene forskningen kommer frem til. Begge parter anses å ha innflytelse på prosessen som fører til utvikling av kunnskap (Thagaard, 2018, s. 41).

Det kvalitative forskningsintervju kan forstås som en meningsfortolkende fremgangsmåte som dermed ofte knyttes til hermeneutikk og fenomenologi (Rasborg, 2013). Hermeneutikk betyr å tolke eller fortolke og fremhever betydningen av å forstå mening i lys av sammenhengen den studeres i (Thomassen, 2006, s. 157). En hermeneutisk tilnærming vektlegger å fortolke fenomener på flere nivåer, og at det dermed ikke finnes egentlig sannhet (Thagaard, 2018, s. 37). I fenomenologiske undersøkelser rettes oppmerksomheten mot den subjektive opplevelsen og søker å oppnå en forståelse av meningsbærende fenomener i enkeltpersoners erfaringer (Thagaard, 2018, s. 36). Metodisk får dette konsekvenser gjennom det kvalitative intervju ved at en ikke ser på intervjupersonen som en nøytral tilskuer, men heller en aktiv og medskapende deltaker (Rasborg, 2013, s. 431). Når det kommer til konstruksjon av kunnskap viser Järvinen og Mik-Meyer (2005, s 17) til hvordan møtet mellom forsker og intervjupersoner er preget av gjensidig posisjonering. Dette kan illustreres gjennom begrepet inntrykksstyring som viser til hvordan mennesker iscenesetter oss selv ovenfor andre i sosiale interaksjoner (Rasborg, 2013, s. 418).

4.2 Kvalitativ metode

Når det skal tas stilling til hvilke metodiske tilnærminger som egner seg, er det hensiktsmessig å stille spørsmål om hvilke metoder som er relevant for problemstillingen (Thagaard, 2018, s. 53). Problemstillingens forskningsspørsmål etterspør i hvilken grad ungdom opplever å inkluderes i egen sak og hvilke forhold saksbehandlerne opplever fremmer og hemmer ungdoms mulighet for deltakelse. Spørsmålet blir da hvilken metode som best egner seg til å få frem menneskers opplevelser av ulike hendelser og deres refleksjoner av situasjonen i ettertid.

Gjennom kvalitative metoder kan man utvikle forståelse av sosiale fenomener. Oppgaven trekker overordnet frem begrepene medvirkning og deltakelse som sosiale fenomen. Jacobsen (2010, s. 25) viser til at kvalitative metoder egner seg når en er opptatt av å finne ut hva som ligger i et begrep eller fenomen. Järvinen og Mik-Meyer (2005) trekker frem at betydningen av et fenomen, i dette tilfellet medvirkning, skapes i interaksjon mellom mennesker.

Intervju som metode er mye anvendt innen kvalitativ forskning og har som formål å gi kunnskap om hvordan mennesker opplever sin livssituasjon og hvilke erfaringer og synspunkter de har på tema det intervjues om (Thagaard, 2018, s. 89). Kvale og Brinkmann (2015, s. 22) beskriver kvalitativt intervju som en utveksling av synspunkter mellom intervjuer og intervjuperson som samtaler om et tema som opptar dem begge. Jacobsen (2010, s. 88) viser til tre forutsetninger for når det åpne individuelle intervjuet egner seg. Det er når relativt få enheter undersøkes, når vi er interessert i hva det enkelte individ sier og når vi er ute etter hvordan enkeltindivider fortolker og legger mening i et spesielt fenomen. Intervju som datainnsamlingsmetode innebærer ofte at det fokuseres på et begrenset antall enheter. Dette omhandler både tidsaspekt ved å gjennomføre åpne intervjuer, samt at åpne intervjuer som regler fører til store datamengder i form av eksempelvis lydbåndopptak og notater (Jacobsen, 2010, s. 88).

4.2.1 Individuelle intervju:

I åpne individuelle intervjuer kan en avklare hva slags mening og forståelse som legges i ulike forhold for å få frem enkeltmenneskers oppfatninger og meninger. Det egner seg dermed godt for å få frem enkeltindividers fortolkning av et fenomen. Individuelle intervjuer representerer en en-til-en relasjon mellom intervjuer og informant, noe som er et godt utgangspunkt for å skape tillit. En slik setting kan bidra til stor åpenhet (Jacobsen, 2010, s. 89).

Individuelle intervju kan skje ansikt til ansikt eller over telefon/skype. Det er fordeler og ulemper med begge intervjuformene. Fysisk nærhet og muligheten for å danne en personlig relasjon trekkes frem som en fordel i ansikt til- ansikts -intervjuer. Ulemper kan være at det er kostnadskrevenende fordi intervjueren må forflytte seg fysisk, gjerne over store avstander, samt at ansikt til-ansikt intervjuet kan oppleves som lite anonymt og påvirke åpenheten i samtalen.

4.2.2 Fokusgruppeintervju:

Ulike former for intervju kan gi ulik informasjon og noen problemstillinger egner seg godt for gruppeintervjuer (Jacobsen, 2010, s. 89). Gjennom fokusgruppeintervjuet kan medlemmene i gruppen fortelle om sine erfaringer og reflektere sammen. Fokusgruppeintervju egner seg når en ønsker å få frem individers erfaringer med ulike forhold, eksempelvis å motta tjenester fra offentlige kontor. Denne type intervjuform kan bidra til at individene starter en tankeprosess som kan resultere i en fortolkningsutvikling i gruppen om det sosiale fenomenet som studeres (Jacobsen, 2010, s. 90).

Rabiee (2004) viser til at gruppesammensetningen er av betydning og vil ha påvirkning på resultatene en får ut av fokusgruppen. Interaksjonen i gruppen er av betydning og tillit mellom gruppedeltakerne og forskeren vil kunne påvirke hva en velger å dele i gruppen. Ved å sette sammen fokusgruppen av barnevernsproffer, har jeg en antakelse om at de har en egen interesse for tema og ønsker å engasjere seg i diskusjonen. Det at de allerede tilhører en gruppe for barnevernsproffer kan også bidra positivt til tilhørighetsfølelse og tillit til hverandre innad i gruppen. Det å kunne diskutere tema brukermedvirkning krever at en har gjort seg noen tanker om hva medvirkning er og hva som skal til for at dette fungerer i praksis. Dette er en av årsakene til at jeg vurderer barnevernsproffene som en nyttig informasjonskilde, da de gjerne i større grad enn et tilfeldig utvalg har reflektert rundt tema før. Rabiee (2004) indikerer at grupper hvor medlemmene kjenner hverandre fra før kan være fordelaktig når en skal utforske sensitive eller personlige temaer ettersom gruppen allerede

har en grad av tillit blant medlemmene. Det vises videre til at denne type tillit vil kunne oppmuntre til at flere i gruppen bidrar med sine synspunkter.

4.3 Utvalg

Mitt datamateriale består av fire individuelle intervjuer med saksbehandlere i fire kommunale barneverntjenesten og et fokusgruppeintervju med et utvalg barnevernsproffer. Ungdommene er rekruttert sentralt gjennom Forandringsfabrikken. Jeg har valgt to utvalg av informanter fordi det vil være hensiktsmessig for å besvare problemstillingen. Utvalg til kvalitative undersøkelser er ofte formålsoverrettede. Man velger de enhetene man tenker best kan belyse problemstillingen i form av interessant informasjon som de innehar (Jacobsen, 2010, s. 123).

I kvalitative undersøkelser er det avgjørende om informantene kan gi god og interessant informasjon for å belyse problemstillingen. Kriterier som benyttes for utvalg av informanter blir dermed interessant. Jeg har valgt ut enheter som jeg mener kan gi mye og god informasjon opp mot problemstillingen. Jacobsen (2010, s. 115) viser til at ved informasjon som kriterium for utvalg ser en gjerne etter personer med mye kunnskap om det undersøkelsen er interessert i. Strategisk utvelgning baserer seg på at en systematisk velger personer som har egenskaper eller kvaliteter som er hensiktsmessig for å besvare problemstillingen. Jeg ønsket å rekruttere deltagere til min fokusgruppe gjennom Forandringsfabrikken barnevernsproffer, fremfor å for eksempel rekruttere ungdommer gjennom den kommunale barneverntjenesten. Forandringsfabrikken er et kunnskapssenter som sammen med barn og unge jobber for å forandre hjelpesystemene og skole. Barn og unge løftes frem som «proffer» fordi de er proffe på systemet de befinner seg i (Forandringsfabrikken, 2018). Rabiee (2004) viser til at deltagerne til fokusgruppeintervjuer velges ut fra kriterier om at gruppen vil ha noe å si om tema, de er innenfor rett aldersgruppe, har lignende egenskaper og vil være komfortable med å snakke med forskeren og hverandre. Jeg anser dem derfor som en gruppe som vil ha noe nyttig å si om tema medvirkning og deltakelse, samtidig som de befinner seg innenfor eller har vært i systemet/feltet som problemstillingen befinner seg innenfor. Jeg har reflektert over at både saksbehandlerne og ungdommene befinner seg i en rolle som har et mandat i regi av sin stilling i henholdsvis den kommunale barneverntjenesten og Forandringsfabrikken. Det som er felles for begge

utvalgene er at de gjennom sin rolle som ansatt i barneverntjenesten eller «proff» i forandringsfabrikken kan bli påvirket til å uttale seg i regi av sin rolle, mer enn som eksempelvis privatperson. Det de velger å trekke frem i intervjusituasjonen kan påvirkes av denne rollen og virksomheten de presenteres. Det som er forskjellig i utvalgene er at historiene ungdommene formidler, til tross for deres tilknytning til Forandringsfabrikken også er private, mens saksbehandlerne historier i mer grad omhandler deres arbeidshverdag.

Jeg har vurdert at tema for undersøkelsen ikke nødvendigvis er noe alle har reflektert like mye over. Jacobsen (2010, s. 89) viser til at mennesker ikke alltid har reflekter over hva som skjer i en situasjon eller når de har opplevd noe. Gjennom fokusgruppeintervju kan jeg bidra til at medlemmene i gruppen starter en tankeprosess som gir svar jeg kanskje ikke hadde oppnådd gjennom individuelle intervju. Under diskusjoner i gruppen kan for eksempel gruppe medlemmene respondere på hverandres utsagn som igjen kan bidra til å utdype temaene jeg bringer inn i gruppen. Gruppesammensetningen vil dermed være av betydning ettersom det blir avgjørende at gruppen har et felles grunnlag for å diskutere (Thagaard, 2018, s. 92).

Jeg har valgt å intervju saksbehandlere individuelt fremfor gruppeintervju av flere årsaker. Jeg har vurdert at å undersøke hvordan den enkelte saksbehandler opplever og tilrettelegger for barns medvirkning best kan fremkomme gjennom individuelle intervjuer hvor saksbehandleren ikke trenger å måle seg med andre saksbehandlere i et eventuelt gruppeintervju. Jeg har hatt et ønske om å intervju saksbehandlere fra ulike deler av landet, med ulike strukturelle organiseringer. Det har vært hensiktsmessig å intervju saksbehandlerne individuelt da kommunene er ulikt organisert og hvordan de oppfatter fenomenene deltakelse og medvirkning kan dermed variere. For å best mulig få frem hvordan hver av de fire kommuner i studien arbeider, så jeg det derfor hensiktsmessig å intervju dem individuelt. To av saksbehandlerne fra barneverntjenestene er fra kommuner som deltar i forsøksprosjektet om å flytte ansvarsoppgaver fra stat til kommune og to saksbehandlere er fra kommuner som jobber under dagens modell.

4.4 Rekruttering

Jeg valgte å benytte meg av strategisk utvalg for å rekruttere informanter.

Barnevernsarbeiderne og ungdommene ble valgt ut fra at de hadde kvalifikasjoner relevant for

problemstillingen (Thagaard, 2018). For å rekruttere ungdom til fokusgruppeintervju kontaktet jeg fabrikkleder i Forandringsfabrikken som satt meg i kontakt med gruppeledere for barnevernsproffene. Jeg kontaktet barnevernsleder i seks ulike kommuner, hvorav tre av de deltar i den nye ansvarsordningen med å flytte statlige oppgaver over til kommunene og tre følger den gamle. De som viste interesse for studien fikk oversendt informasjonsskriv om studien med samtykkeskjema.

4.5 Gjennomføring av intervjuene

Før intervjuene utarbeidet jeg en halvstrukturert intervjuguide basert på lesing av litteratur på tema. En intervjuguide viser til hvilke temaer man skal innom i løpet av intervjuet og sikrer at man i løpet av intervjuet kommer inn på temaer som er viktig å belyse. Ved en halvstrukturert intervjuguide åpnes det også opp for at informantene selv kan ta opp temaer og på denne måten sikre at vesentlig informasjon som intervjuguiden eventuelt ikke har lagt til rette for, kommer med (Jacobsen 2015, s. 151). I utarbeidelsen av intervjuguiden har jeg latt meg inspirere av Strandbus (2011, s. 109) modell for barns deltakelse. Gjennom å stille spørsmål som dekker modellens fem trinn, har jeg forsøkt å romme flere sider av barn og unges deltakelse i samhandling med sin saksbehandler. Jeg valgte å utarbeide to relativt like intervjuguides, en til de individuelle intervjuene og en til fokusgruppeintervjuet. Intervjuguidene omhandler de samme temaene, men er basert på bevisst variasjon opp mot det enkelte utvalget for best mulig å belyse problemstillingen. Alle intervjuene ble tatt opp på diktafon. Jeg samtalte med informantene om behov for å benytte lydopptak på forhånd, samt at det var beskrevet i informasjonsskrivet.

Jeg intervjuet totalt fire saksbehandlere i fire ulike kommuner og deler av landet. To av intervjuene var fra kommuner som arbeider etter dagens ordning for ansvarsdeling i barnevernet og to saksbehandlere fra kommuner som deltar i prosjektet med ny ansvarsdeling. Intervjuene varte i omtrent en time.

Fokusgruppeintervjuet bestod av 10 ungdommer i alderen 16-20 år. Det var en trygghetsperson fra Forandringsfabrikken tilstede under intervjuet. Intervjuet foregikk i 30 min påfølgende av en matpause og 30 nye minutter med intervju. Det var to gutter og åtte jenter som deltok og de kom fra kommuner spredt over hele landet. Intervjuet ble utført slik at vi fysisk satt i en ring og ungdommene fikk utale seg etter tur. Dette for å sikre at alle ble hørt og fikk utale seg om alle spørsmål.

4.6 Etiske hensyn

Det at jeg spesifikt velger ut en gruppe jeg mener har noe nyttig å si om tema bringer meg inn på etiske implikasjoner rundt hvilke forventninger intervjupersonene har og hva jeg som forsker kan bidra med. Thagaard (2018, s. 108) omtaler betydningen av intervjuet for dem vi intervjuer. Det vises til at intervjusituasjonen kan fungere som en meningsskapende kontekst for de intervjuede hvor de får anledning til å teste ut den forståelsen de selv har om fenomenet eller hendelsen. Jeg må ha med meg at det ungdommene og saksbehandlerne velger å fortelle i intervjusituasjonen, kan være påvirket av hvordan de ønsker å bli forstått eller forstå seg selv.

Thagaard (2018, s. 92) viser til at en bør være oppmerksom på at de dominerende synspunktet i gruppen fremmes, mens andre synspunkt kan ligge urørt fordi personer med synspunkter som avviker fra resten av gruppen kan vegre seg for å ta ordet. Dette kan sees på som en svakhet med fokusgruppeintervjuer ved at noen deltakere i gruppen kan bli stille og at noen tar ordet og formidler ”hvordan alle føler det”. For å unngå en slik situasjon ble gruppeintervjuet gjennomført på en måte hvor hver deltaker fikk tid og rom til å svare på alle spørsmål og tema jeg trakk frem.

Maktbegrepet har også vært naturlig å reflektere over i den grad min rolle som forsker og profesjonsutøver i det feltet de intervjuede befinner seg i, kan påvirke hvordan de opptrer i intervjusituasjonen og hva de velger å dele. Jeg har hatt med meg at forventningene vi har til hverandre kan påvirke hvordan kunnskap konstrueres i intervjuene.

4.7 Validitet

Når en skal vurdere kvaliteten av kvalitativ forskning er det vanlig å se på forskningens troverdighet. Troverdigheten gir et utgangspunkt for andre forskere og deltakere, til å vurdere fremgangsmåten i prosjektet og de resultatene prosjektet kommer frem til. Reliabilitet, validitet og overførbarhet er sentrale begreper når en skal vurdere forskningsprosjektets troverdighet (Thagaard, 2018, s. 181). Reliabilitet knyttes til redegjørelsen for hvordan data er utviklet i prosjektet. Jeg har forsøkt å ivareta studiens troverdighet gjennom å redegjøre og beskrive fremgangsmåte som ble benyttet i studien, på en transparent måte. Jeg har redegjort

for metodiske valg og handlemåter gjennom å presentere utvalg, rekrutteringsprosessen og gjennomføring av intervjuene. Validitet handler om resultatenes gyldighet. Det er viktig å ha et kritisk blikk på hva en baserer tolkningene sine på (Thagaard, 2018, s. 181). I analysedelen av oppgaven legger jeg frem grunnlaget for oppgavens tolkning og analyse. Hvordan forskeren posisjonerer seg i det miljøet som studeres, kan ha innvirkning på tolkningene man kommer frem til. Som tidligere beskrevet under vitenskapsteoretisk forankring, befinner jeg meg innen kunnskapsutvikling innen helse og sosialfag, med profesjon innen sosialt arbeid. Hvordan jeg tolker ungdommenes og saksbehandlerne fortellinger og hvilke teoretiske perspektiver jeg velger å benytte i analyse av dataene, vil påvirkes av min posisjon i det miljøet jeg studerer.

Overførbarhet er knyttet til om den forståelsen som utvikles innenfor en studie, også kan være relevant i andre situasjoner. Det vil si at funnene i prosjektet gir mening ut over seg selv, og kan vise til en mer generell relevans (Thagaard, 2018, s. 182). I denne oppgaven vil det omhandle om ungdommene og saksbehandlerne opplevelser og erfaringer knyttet til deltakelse og medvirkning, også er gyldig for andre barn og saksbehandlere. Studien analyserer et lite utvalg. Det at ungdommene representerer kommuner spredt over hele landet, kan ses på som en styrke. Saksbehandlerne er også ansatt i fire kommunale barneverntjenester i vidt forskjellige deler av landet. Funnene fra denne studien samsvarer med funn fra tidligere studier og kan ha overføringsverdi til lignende situasjoner. Barnevernsproffene har gjennom sitt mandat i Forandringsfabrikken også en rolle hvor de fremmer alle barnevernsbarns stemme. På så måte kan en tenke seg at deres uttalelser og erfaringer representerer flere enn dem selv.

5.0 Analyse

5.1 Transkribering

Første del i en kvalitativ analyse er reinskriking av intervjuene. Jeg transkriberte ett og ett intervju etterhvert som de ble gjennomført. Jeg har valgt ord- for ord- transkribering, slik det fremkommer av lydopptakene. Å lese en tekst analytisk innebærer å danne en forståelse av hva dataene man har kommet frem til gir uttrykk for og at man noterer ned hvordan denne forståelsen begrunnes (Thagaard, 2018, s. 153). Jeg har underveis i prosessen med å

transkribere og ved gjennomlesing av tekstene notert meg ned tanker og vurderinger som er gjort. Det har vært hensiktsmessig å lese gjennom tekstene flere ganger for å bli fortrolig med innholdet. Thagaard (2018, s. 152) viser til at man kan oppdage nye mønstre når en leser teksten flere ganger.

5.2 Analytisk tilnærming

Innsamling av kvalitative data tilhører en induktiv tilnærming til datainnsamling. Formålet er å samle inn data så åpent som mulig og i så stor grad som mulig, unngå å legge føringer på det som skal undersøkes. Bakgrunnen for denne praksisen er at man fort kan risikere å kun få bekreftet sine antakelser når man undersøker det en forventer at en skal se, fremfor å gå ut bredt. En slik åpenhet i undersøkelsesdesignet bidrar til at kvalitative metoder egner seg til å utforskes. Man kan bevege seg fra empiri til teori, en fremgangsmåte kalt «grounded theory» (Jacobsen, 2010, s. 56). Denne tilnærmingen baserer seg på å utvikle teori gjennom å kode data og sammenligne hendelser. En vanlig fremgangsmåte i kvalitative analyser er koding av data. Dette innebærer at jeg har delt opp teksten og beskrevet utsnitt av den med kodeord for å fremheve en forståelse av meningsinnhold i teksten. Kodene kan bestå av flere ord, og et eksempel på et kodeord som jeg har benyttet er «ønske om mer tilgjengelighet». Gjennom en slik koding kan jeg foreta sammenligninger mellom enhetene i studien (Thagaard, 2018, s. 153).

Når jeg velger en slik fremgangsmåte for analyse er det viktig å ha med seg at kategorisering av data også innehar begrensninger. Thagaard (2010, s. 155) viser til at kategorisering ikke bare fremhever tendenser i tekstene, men kan også lukke for å se andre perspektiver enn de kategoriene som uthever seg. For å unngå å redusere oppmerksomheten utelukkende til data som inkluderes i kategoriene vil jeg også utforske data som ikke passer inn i kategoriene. Dette vil bidra til en nyanse i analysen.

5.2.1 Temaanalyse

Jeg har valgt å benytte meg av temaanalyse i tilnærmingen til mitt datamateriale. I temaanalyser rettes oppmerksomheten mot temaer som er representert i prosjektet (Thagaard, 2018, s 181). Formålet med denne type analyse er å gå i dybden og studere hvert enkelt tema

og sammenligne data fra alle deltakerne i prosjektet. For å kunne utføre sammenligninger innenfor hvert tema har jeg kodet og klassifisert dataene. Jeg har som beskrevet over delt opp teksten og beskrevet utsnitt av dem med kodeord. For å fremheve sentrale mønstre i datamaterialet mitt har jeg gruppert kodeordene mine i overordnede kategorier. Eksempelvis har kodeordet som jeg beskrev over «ønske om mer tilgjengelighet», falt inn under kategorien «barneverntjenestens organisering». Jeg har videre sammenlignet data fra alle deltakerne i studien for å utvikle en dypere forståelse av hvert tema. Jeg ønsket å se hvilke deltakelsespraksiser som gjorde seg gjeldende i ungdommene og saksbehandlerens fortellinger. Etter å ha kodet og klassifisert dataene, sorterte jeg svarene fra informantene i følgende temaer:

1. Informasjon
2. Samtaler med barnevernet
3. Inklusjon av barnets meninger og argumenter
4. Bidrag til dokumentasjon
5. Tilbakemelding til barnevernet
6. Barnevernstjenestens organisering

Ut fra de seks temaene jeg sorterte mitt datamateriale under, arbeidet jeg videre med et utgangspunkt om å utvikle begreper og analytiske perspektiver ut fra tolkning av mønstrene som fremkom av datamaterialet. Hensikten var å fremheve meningsinnhold og styrke forbindelse mellom teoretiske perspektiver og empirien (Thagaard, 2018, s. 172). Jeg studerte nærmere hvilke deltakelsespraksiser som kom til syne i de seks overnevnte temaene. Deltakelse kan som tidligere beskrevet i lys av modell for barn og unges deltakelse, ikke sees på som en lineær prosess som begynner med informasjon og avsluttes med tilbakemelding/evaluering. Deltakelse er en sirkulær prosess og noen av temaene overlapper dermed hverandre. Eksempelvis tema «bidrag til dokumentasjon» fremkommer i ungdommens fortellinger på måter som faller inn under flere av temaene beskrevet over. Tatt i betraktning at deltakelse er en sirkulær prosess og ut ifra å analysere datamateriale opp mot egne teoretiske perspektiver kom jeg frem til fem avgjørende praksiser for barn og unges deltakelse i barnevernet:

1. Verdien av nok og nyttig informasjon

Den første deltakelsespraksisen som kom til syne i analysen var verdien av informasjon mellom saksbehandler og ungdom. Informasjon fremkommer helt elementært og som et grunnleggende aspekt for muligheten til å delta.

2. Betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse

Når ungdommene og saksbehandlerne omtalte samtaler og samhandlingen dem imellom utpekte arenaer for barn og unges deltakelse seg som et tema. Det kom tydelig frem at graden av deltakelse var påvirket av hvor samhandlingen foregikk og hvem som var tilstede.

3. Deltakelse i lys av makt og anerkjennelse

Den tredje deltakelsespraksisen omhandler barn og unges aktive deltakelse og inkludering i egen sak. I saksbehandlerne og ungdommenes fortellinger rundt tema deltakelse og inkludering, fremkommer det opplevelser av både anerkjennelse og makt i møte med barneverntjenesten. Alt etter hvordan samhandlingen foregår kan barn og unges deltakelse være preget av både anerkjennelse og krenkelser.

4. Barn og unge som samfunnsborgere

Tilbakemeldinger til barnevernet var et tema som ungdommene spesielt, men også flere saksbehandlere var opptatt av. Når barn og unge blir inviterte med inn i utformingen av tjenesten, gjennom evaluering og tilbakemeldinger, kan en knytte dette til en deltakelsespraksis som gir en aktørposisjon. En slik praksis kan knyttes til en anerkjennelse av barn og unge som samfunnsborgere med rett til innflytelse og medvirkning.

5. Organisasjonsbetinget deltakelsespraksis

Den siste deltakelsespraksisen som kom til syne var hvordan inkludering av barn og unge kan variere ut ifra den enkelte barneverntjenestens organisering, kunnskapssyn og kultur. Jeg har sett på ungdommene og saksbehandlerne fortellinger om barn og unges deltakelse og medvirkning i barnevernet. En tredje fortelling som kom til syne i analysen var «institusjonsfortellingen». Institusjonsfortellingen omhandler barnevernstjenestens paradigme for korrekt problemløsning. Barn og unges medvirkning og deltakelse i praksis, avhenger dermed av et spenningsfelt mellom ungdommenes livshistorie, barnevernstjenestens organisering og den enkeltes saksbehandlers faglige kunnskap og innsikt. Hvilken av disse

fortellingene som setter dagsorden i samhandling med ungdommene vil kunne påvirke graden av deltakelse for barn og unge.

De overnevnte fem temaene er grunnlag for videre analyse og drøfting. I kapittel 5.3 Presentasjon av funn, vil jeg ta for meg hvert enkelt tema og drøfte funnene opp mot teoretiske perspektiver.

5.2.2 Ethiske refleksjoner rundt temaanalyse

I temaanalyser kombineres informasjon om hvert tema fra alle deltakerne. Dette bidrar til en løsrivning av det opprinnelige datamaterialet fra den sammenhengen som det fremkommer i, gjennom intervjuet. Ved å tematisere funnene, retter jeg oppmerksomhet mot den forståelsen teksten gir opp mot de ulike temaene. En konsekvens kan bli at informantenes uttalelser om sin situasjon får en mindre fremtredende plass. Jeg som forsker har definert temaene og preges av min forståelse av situasjonen jeg studerer. Situasjonen kan bli at informantene kan oppleve presentasjonen som fremmed. For å kompensere for dette dilemmaet som kan oppstå, har jeg presentert store deler av dataen i sitatform, slik at det skal være gjenkjennbart for informantene (Thagaard, 2018, s. 179).

Temaanalyse har positive konsekvenser ved at analyseformen kan bidra til å bevare informantenes integritet. Det fremkommer nemlig en fordel i å lettere kunne beskytte deltakernes anonymitet når beskrivelsen av informantenes situasjoner presenteres etter tema (Thagaard, 2018, s. 180).

5.3 Presentasjon av funn

Jeg vil nå presentere både ungdommenes og saksbehandlerne fortellinger under hvert av de fem temaene jeg har inndelt analysen i. Jeg har valgt å presentere fortellingene deres i samme avsnitt for å synliggjøre deltakelsespraksisene som kommer til uttrykk.

5.3.1. Verdien av nok og nyttig informasjon

Informasjon fremkommer i ungdommenes fortellinger som et aspekt som er avgjørende for deres mulighet til å delta. Informasjon er viktig gjennom hele barnevernsprosessen. Det kan

være grunnleggende informasjon om hva barnevernet er og hva de kan bidra med eller informasjon om egen sak og hva som skal skje videre. Barn og unge har også behov om informasjon angående deres rettigheter. Flere av ungdommene jeg intervjuet beskriver at de savner informasjon fra barneverntjenesten. En av ungdommene beskriver opplevelser av mangel på informasjon slik:

Da jeg møtte barnevernet var det egentlig sånn at de presenterte det svaret de hadde funnet, okay vi har et fosterhjem, dit kan du flytte. Jeg visste ikke at man kunne bo hjemme, man kunne bo på institusjon eller annet sted enn fosterhjem. Men de ga meg det svaret de hadde da.

Flere av ungdommene beskriver lignende erfaringer der de ikke har fått informasjon som har bidratt til en forståelse og oversikt over hvilke muligheter som finnes. Dette har bidratt til at noen av ungdommene har samtykket til det tiltaket som er lagt frem, uten gjerne å forstå hva tiltaket innebærer eller være klar over at det finnes andre alternativer:

Jeg var veldig dårlig informert i forhold til hva en institusjon egentlig var. Jeg visste jo egentlig ingenting, og det viste seg at tiltaket var veldig dårlig i forhold til det å hjelpe meg. Det har aldri vært sånn at jeg blitt skikkelig informert. Jeg fikk aldri sagt mine meninger fordi jeg ikke helt visste hva det gikk ut på. Etterhvert begynte jeg å skjønne ting og hva det betydde og da ble det sagt at han forstår ikke, han har jo hatt brukermedvirkning hele veien og fått lov til å bestemme institusjon.

Ungdommens fortelling viser til flere deltakelsespraksiser som ikke fungerer etter hensikt. Her mangler grunnleggende informasjon fra barneverntjenesten om hva en institusjon egentlig er og innebærer. Muligheten for ungdommen til å uttrykke seg og mene noe om situasjonen svekkes av manglende informasjon. Samtidig fremkommer det en deltakelsespraksis i ungdommens fortelling som kan synes å være argumenterende. Det at barn og unge samtykker til et tiltak kan ikke sammenlignes med å ta et informert og medvirkende valg. Flere av ungdommene har lignende fortellinger hvor de uttrykker opplevelser av å motta oppstykket informasjon hvor de blir informert om tiltak som barneverntjenesten ønsker at de skal takke ja til, heller enn å få informasjon om hele bildet. Ungdommene setter ord på at de ønsker bred informasjon både om saksbehandlers rolle og mandat, samt også hva de kan bidra med og hvilke muligheter av hjelp og tiltak som finnes.

Ungdommene og saksbehandlerne formidler at ulike former for møtevirksomhet ofte er arena for informasjonsgivende samtaler. En ungdom setter ord på deltakelsen i slike møter:

Nei jeg føler egentlig at det i mange tilfeller blir at du kommer inn i et møte og de sitter og har et møte om deg og du sitter som tilskuer. Når de sitter og prater over hodet på deg, og du egentlig bare er der.

Ansvarsgruppemøter fremstår i studien som en utbredt og ønsket praksis for barn og unges deltakelse. Slike situasjoner som beskrevet over vitner om deltakelsespraksiser i barnevernet som er velmenende, men lite formålstjenlig. Samtlige saksbehandlere i studien formidler at de forsøker å få ungdom til å delta på møter, men at mange ungdommer ikke ønsker å delta:

Vi har veldig lyst at de skal være med, det er jo deres møte. For eksempel hvis en ungdom hadde hetet Maria, så er det Marias møtes. Og da må jo Maria være med. Men vi kan ikke tvinge de.

Ungdommene formidler hvorfor de vegrer seg fra å delta på møtene. De har et ønske om mer informasjon i forkant, underveis og i etterkant av møtene. Et tema som går igjen er oversikt over hvem som skal delta på møtene og hvilken rolle de utspiller i ungdommens liv:

For meg har de møtene alltid vært veldig utrygge. Du sitter i et rom med ganske mange voksne, som skal diskutere ditt liv og hvordan det går med deg. Ofte har du ikke visst på forhånd hvem som er med i møtet. Plutselig er det to fremmede fjes med. Det har aldri vært trygt for meg å snakke eller si min mening på de møtene.

En av ungdommene beskriver hvordan hun lukker seg i slike møter:

For meg så har sånne ansvarsgruppemøter vært veldig skummelt. Jeg har ikke kunne bestemt hvem som skulle være på møtet. Når veldig mange voksne er samlet på grunn av meg, klarer ikke jeg å si noe, fordi det blir for utrygt for meg. Så det ender jo opp med at jeg bare sitter der og svarer «jeg vet ikke» på de enkleste spørsmål.

Ungdommene beskriver videre at det føles lite nyttig å delta på møter hvor voksne snakker om dem, uten å snakke med dem. De beskriver seg som tilskuere og opplever seg som satt på sidelinjen i eget møte. De formidler også at når de velger å ikke delta på møtene, opplever de at møte blir holdt uten dem og uten at de får informasjon i forkant og etterkant av møtet om hva som foregår. Dette bidrar til at de opplever at de ikke er en viktig del av møtet og at det ikke prioriteres å motivere dem til å bli med:

De sier de må ha møter, at det er viktig. Men det er masse folk der, og hvis jeg sier at jeg ikke ønsker å være der, hvis det skal være så mange folk, så bare gjennomføre de møtet uansett og driter i at jeg ikke ville være der, på en måte. Det har liksom ingen betydning.

Så hva skal til for at ungdommer vil delta på møtene? Både ungdommene selv og saksbehandlerne omtaler møtene som viktige når de fungerer etter målsettingen. Men hva er målsettingen for slike møter? Hvem er møtene for? Ungdommene beskriver hvordan slike møter kan tilrettelegges for at de skal følte det trygt og nyttig å delta:

De kunne først og fremst spurt meg, hvem føler du skal være med i møte? Hva vil du snakke om og hva er viktig for deg? Snakke til meg på forhånd, før møtet, for at det skal bli mitt møte, og at det skal være trygt for meg å snakke på møtet.

En av ungdommen beskriver hvordan møter som oppleves positive utarter seg:

Jeg kjenner de som er der og er trygg på dem. Det meste har vi snakket om på forhånd, sånn at det er forutsigbart. Jeg får min stemme frem og jeg føler meg hørt. Selv om jeg kanskje ikke klarer å si noe der og da, avtaler jeg med en av de som skal være på møte som jeg er trygg på, hva jeg synes det er viktig å ta opp, slik at de kan ta det opp for meg.

En annen ungdom beskriver det slik:

Jeg synes tanken med ansvarsgruppemøter egentlig er veldig bra. At man skal snakke på tvers av instanser og at det er et veldig bra samlepunkt. Men det tok egentlig ganske lang tid før vi begynte ha det. Jeg har en psykolog som er veldig på at møtet

skal være på mine premisser og at vi også skal ha møte når ting går bra. At vi fortsatt skal treffes, at de ikke bare skal være møter når ting går skeis. At vi har avtalte tidspunkt da, som vi møter på uansett hvordan ting går. Det er litt godt å ha sånne møter og, det kjennes trygt. Nå funker dette her så da fortsetter vi med det.

Situasjonene som beskrives her er deltakelsespraksiser som i bredere grad anerkjenner ungdommenes behov for informasjon. Resultatet er at ungdommene deltar i større grad. Det gjentagende som ungdommene formidler er at de har behov for mer informasjon i forkant av møtene. De vil vite hvem som kommer og hvilken rolle deltakerne i møtet har i deres liv. Hvis ungdommen ikke forstår eller anser en av deltakerne i møtet som ikke viktig i deres liv, vil de gjerne få forklart hva den personen skal bidra med, slik at de slipper å dele informasjon om seg selv til fremmede de ikke forstår meningen med. En av ungdommene forklarer:

Våre historier er vår dagbok og når vi gir en bit av den til saksbehandler må de informere oss før de gir informasjonen videre.

Ungdommene formidler videre at det er behov for å lage et trygt rom hvor de kan fortelle. De er opptatt av at tiltakene som iverksettes kan bli lite virksomme når barnevernet ikke får tak i hva barnet trenger og har behov for:

Det har vært sånn i min sak, at de har spurt de voksne rundt meg hva de har tenkt at jeg trenger. De har bestemt ut ifra det, og så har egentlig ingen snakke med meg. Da har det vært noen år tiltakene har vært bomma på.

Flere av ungdommene beskriver at de har en opplevelse av at de ikke blir inkludert i samtalene som omhandler deres liv og at informasjonen innhentes fra andre, før det blir tatt en beslutning i deres liv. En av saksbehandlerne beskriver at dette har vært en praksis i endring. Barneverntjenesten har endret rutiner som gjør at de nå har et prinsipp om å snakke med barna først, og så snakke med de voksne. Saksbehandleren beskriver at det særlig merkes i saker hvor ungdom har vært i systemet lenge, da både ungdommene og fosterforeldrene er vant med at saksbehandlerne snakker med de voksne først. Ungdommen er da vant med at saksbehandleren kommer for å snakke med fosterforeldrene, og føler seg gjerne ikke som en viktig del av samhandlingen. Saksbehandleren formidler at det nå jobbes med å snu denne trenden.

Et aspekt som ofte kommer opp i debatten om barns deltakelse er når barn er gamle nok til å få en forklaring på hva som skjer i livet deres. Barnevernsproffene er tydelige på at barn er klare for dette helt fra de er små. Det begrunnes med at barn lever i sin virkelighet hver eneste dag. De kan ha opplevelser av at noe i livet er vondt eller ugreit uten å nødvendigvis forstå hvorfor det er slik (Brun et al., 2018, s. 66). Informasjon kan hjelpe dem til å sortere og forstå, noe som kan bidra til at de blir mer rustet til å tåle livet bedre. En av saksbehandlerne formidler hvordan hun arbeider rundt dette tema:

De gis informasjon om saken ut ifra det de kan forstå i den alderen de er i. Vi har også en tanke om at vi må være ærlig. Og at informasjon skaper en trygghet.

Nettopp dette er ungdommene enig i. De setter ord på at når barnekonvensjonen beskriver at informasjon skal være tilpasset barnets alder og modenhet, er det viktig å ikke forstå det som en begrensning i informasjonsflyten til barn og unge, men at informasjonen skal gis på en måte som barn forstår. En saksbehandler beskriver hvilke verktøy de bruker for å gi god og nyttig informasjon til barn og unge, og viser til en utfordring i dette arbeidet:

Vi bruker å gi de tilbud om en livslinje. Da går vi gjennom hele livet deres, hva som har skjedd. Men vi må be om samtykke av foreldrene for eksempel, til å dele bekymringsmeldingen, og hvis de sier nei, så kan vi ikke gå inn på noe.

5.3.2. Betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse

En annen deltakelsespraksis som raskt utspeilte seg var arenaer for barn og unges deltakelse. Det kom tydelig frem at graden av deltakelse var påvirket av hvor samhandlingen foregikk og hvem som var tilstede. Som beskrevet i kapittelet over formidler både saksbehandlerne og ungdom at de deltar mindre enn ønskelig på ansvarsgruppemøter. Da kan det være hensiktsmessig å stille spørsmål om hvorfor ungdom ikke vil delta på møter, og hvordan saksbehandlerne har tilrettelagt for at barn og unge kan delta og uttrykke sin mening?

Samtlige saksbehandlere jeg snakket med formidlet at de så langt det lot seg gjøre forsøkte å finne gode arenaer for samtaler hvor barn og unge kan føle seg trygge. De fleste samtaler ble lagt til barnets skole. Mange tilrettela også for å ha samtaler i andre omgivelser:

Jeg er veldig mye på kjøreturer, tur i skogen, grille pølser, i stallen. Det er en her som har trent sammen med ungdommen, så det er mange forskjellige måter å gjøre det på. Vi prøver å finne en måte som føles trygt for dem. Det er opp til meg å få den kontakten, og jeg bruker den første tiden på det. Hvis de tenker at hun der vil ikke jeg snakke med, så jobber jeg med det. Jeg henter ofte ungdommen. Så var det kanskje litt deilig å bli hentet på skolen den dagen, eller et eller annet som gjør at de får noe igjen for det. Å ha nytte av å få en relasjon da. At de ser på det som nyttig. At det ikke bare blir plagsomt, for en vet jo at mange syns det.

En saksbehandler fra en annen barneverntjeneste beskriver det slik:

Ja, en barnesamtale eller en samtale med ungdom skal alltid foregå på deres premisser. Ønsker de å gå en tur, så kan vi gjøre det, ønsker de å gå på kafe, så kan vi det. Ønsker ungdommen at vi heller snakker med dem på ettermiddagen så gjør vi det. Vi har fleksitid også får man overtid dersom det er grunnlag. Så alt skal være tilrettelagt i forhold til å møte barn og ungdom og familier på en best mulig måte.

En ungdom beskriver sine opplevelser at trygge møter med sin saksbehandler slik:

Vi kan dra ut og spise og så slipper jeg å sitte på et kontor, så tar vi og bestiller mat. For eksempel å spise pizza på en restaurant og sitte der og snakke. Det blir litt tryggere omgivelser. Du åpner deg litt mer enn om du sitter på et kontor. Og at de hører på deg og sier at det skal jeg ta med meg videre. Det at de faktisk gjør det, betyr så mye.

En saksbehandler snakket om hvordan å inkludere yngre barn i samtalen. Det ble lagt vekt på å møte barna der de er og på deres nivå. Det å sitte seg ned på gulvet og ta seg tid til å leke med dem eller la de vise deg rommet ditt. Hun beskrev at fokuset ofte kunne være å snakke med foreldrene og være veldig saksfokusert. Da tror barna du er der for de voksne og trekker seg unna, eller vegrer seg for å snakke med deg. Etterhvert som de blir trygg, kan en også med yngre barn, ta de med ut. Eksempelvis tur med hund eller til lekeklassen.

Tillit blir viktig for at barn og unge skal snakke trygt til barnevernet. Kunnskap fra barn viser til at voksne må gjøre seg fortjent denne tilliten. En ungdom beskriver:

Jeg fortalte en veldig viktig ting som skjedde med meg i barndommen min. Da sa hun til meg at du kan bestemme hva som skal skje med informasjonen, hva som skal skje videre og hvilken hjelp du skal ha. Da var det trygt for meg å si det da, for jeg viste hvor informasjonen gikk. Jeg visste at det var trygt og da fikk jeg være med å bestemme hva som skulle skje.

En saksbehandler beskriver hvordan hun jobber med relasjonsarbeid og opparbeidelse av tillit til yngre barn:

Noen barn snakker som en foss uten at det på en måte er skapt en relasjon fra før av. Mens andre ganger er vi kanskje på et hjemmebesøk, uten at det er et formål med samtalen. Slik at de ser oss med mamma og pappa, også kan vi ha barnesamtale en annen plass. At vi bruker tid da, at de ser oss flere ganger og blir trygge på oss. Vi forteller litt mer om oss selv og barneverntjenesten. Hvordan vi jobber, hva vi er. Gir dem også en mulighet til at de kan ha med seg en tillitsperson. Muligheten for at de ikke må snakke med oss hvis de ikke vil. Også snakke egentlig litt om løst og fast og følge barnet i det barnet sier, hva er det barnet har lyst å snakke om?

5.3.3. Deltakelse i lys av makt og anerkjennelse

Ungdommenes fortellinger om inkludering i egen sak og mulighet for å delta viser til deltakelsespraksiser som innehar både anerkjennelse og et maktspekt. I lys av sin profesjonsrolle innehar saksbehandlerne makt til å velge når samhandlingen med barn og unge skal skje, under hvilke rammer og med hvilket innhold. Mye av samhandlingen med barnevernet skjer på barnevernets premisser. I fortellingene fra saksbehandlerne og ungdommene fremkommer det at ungdommene føler sterkere på denne maktformen enn hva saksbehandlerne gjerne er klar over. Uten å være bevisst maktforholdet mellom bruker i barnevernssystemet og profesjonsutøver, vil det kunne påvirke barn og unges muligheter for å delta. Fagspråket som benyttes i samhandlingen med ungdommene er et eksempel på dette. Saksbehandlerne benytter begrepet «medvirkning» når de snakker om barn og unges

deltakelse. Ungdommene uttrykker behov for informasjon om hva medvirkning betyr. En av ungdommene setter ord på det slik:

Vi har snakket litt om ordet samarbeid istedenfor medvirkning, for barn skjønner ikke hva medvirkning betyr. Og det er ganske slemt å gi barn en rett som de ikke vet eller skjønner hva er.

Saksbehandlerne er opptatt av i sine fortellinger at samhandlingen med barn og unge skal skje på barnets premisser. Samtidig synliggjør utsagnet beskrevet over og flere av ungdommenes beskrivelser, at det benyttes et språk basert på profesjonens premisser. Det kan være et uttrykk for at fagspråket fremstår som en skjult og ubevisst makt som hindrer saksbehandlerne i å fult ut anerkjenne barn og unge som likeverdige deltakere av samtalen. En av ungdommene beskriver at det var først når en advokat bistod i formidling av hans synspunkter, at han ble tatt på alvor:

Det er liksom noe med det å bli hørt. Jeg følte ikke at jeg ble det før jeg var oppe i noen fylkesnemdsaker og møtte en god advokat som sa ting veldig riktig. Først da ble jeg hørt. Men ikke når det kom fra meg. Da ble jeg ikke hørt. Men når kommer fra en advokat i en sak, da ble det faktisk hørt. Han gjorde en veldig god jobb og satte seg inn i saken, og det burde ikke være slik at du må gå dit for å bli hørt.

En annen ungdom beskriver at hun har fått lese egne vedtak hvor hennes synspunkter er registrert, men opplever at de blir tilsidesatt og fremstilt som uviktig.

Jeg har lest at de har skrevet det. Men da har vært sånn hun har sagt at hun ønsker dette, men hun er for syk og vi tar ikke hensyn til det.

En annen ungdom beskriver lignende erfaringer med å lese dokumenter som omhandler henne og formidler:

Det er fort å dra det kortet at vi ikke har selvinnsikt. Nå er det sånn at man liksom skal dokumentere hva det er en sier og mener, men jeg tror ikke det har kommet i praksis for alle.

En ungdom beskriver en deltakelsespraksis med lav grad av medvirkning slik:

Det jeg synes er verst er for eksempel å få to alternativ og spørsmålet: hva vil du? Da føler du kanskje at oi nå får jeg være med å bestemme litt, selv om spørsmålet ikke er, hva trenger du?

Hvis barn og unge fullt ut skal anerkjennes og oppleve reel deltakelse må de få delta i hele prosessen og være med å avgjøre hvor deres deltakelse er vesentlig. Å gi en ungdom tilbud mellom to alternativer og kalle det deltakelse, er problematisk. En av ungdommene setter ord på dette:

Du må ha barnet med deg helt fra start. Ikke komme med to valg, du har dette eller dette, men helt fra starten av, hva ønsker du? Hva tenker du er nyttig for deg, hva tenker du at du trenger? Å være med i prosessen helt fra starten, ikke sånn at du får velge, om det skal være gult eller blått, men at du får være med på hele utformingen helt fra starten.

Flere av barneverntjenestene jeg intervjuet satte fokus på hvordan de arbeider med ungdommene i utformingen av tiltakene sine. Det var tydelig i intervjuene at denne deltakelsespraksisen var synligere i møte med ungdom, enn hos barn. En av saksbehandlerne beskriver deltakelsespraksisen slik:

Når det kommer til ettervern har vi et eget Dueprosjekt, som står for der ungdom er, og der er altså ungdommen tatt med inn i utformingen av Due og hva de har behov for, hva de ønsker, hva de mener er behovet for ungdom da. Hvordan de ser for seg at det skal være.

En saksbehandler fra en annen kommune beskriver det samme prosjektet og hvordan de arbeider med inkludering av barn og unges stemme:

Jeg hadde en ungdom som ønsket oppfølging av Due. Hun var med på et møte og forklarte saken sin og hvorfor ting var problematisk. Hun hadde med seg en trygghetsperson, som har jobbet i familien. Hun fikk en halvtime på å legge frem

saken sin og deretter hadde vi en halvtime på å diskutere ulike løsninger. Og da ble resultatet at hun fikk flytte på hybel med oppfølging av Due, etter hennes eget ønske.

Et par av ungdommene bekrefter lignende erfaringer og formidler gode resultater av å bli anerkjent:

Han var veldig opptatt av at jeg skulle være med å utforme hvordan at bra tilbud for meg skulle se ut. I form av om det er institusjon, fosterhjem, skole eller praksis. Hvilke ting må på plass for at ting skal fungere rundt meg. Ikke bare hvor du bor hen, hvem du er med, men hele opplegget rundt. Han var opptatt av min mening på det da, for at det skulle fungere best mulig. Det er det bare han som har gjort. Utfallet ble rett i fra å løpe rundt nede i gatene her og være helt baia og ruse seg til å gå ut i fosterhjem og videre ta et fagbrev.

Barneverntjenestene beskriver et ønske om å kunne la barn og unge få ta større del i avgjørelsene rundt sin bosituasjon. Dette fordrer at det er alternativer å ta av når det kommer til plassering. En av kommunene som deltar i prosjektet med å flytte ansvarsoppgaver fra stat til kommune formidler at de har hatt gode erfaringer med å la ungdommene ta del i utvelging av plasseringsalternativ:

Så han var veldig klar på at det var riktig for han. Og sånn ble det. Andre ungdommer her har hatt intervjuer med to eller tre forskjellige institusjoner, for å høre og være med å velge hvilken som passer best for dem.

Videre beskriver saksbehandlerne at de kartlegger med ungdommene hva de ønsker en institusjon eller et fosterhjem skal inneholde:

Hun jenten som jeg plasserte ønsket at det skulle være mange barn der. Hun ønsket ikke å bo alene og hun ville gå på en stor ungdomsskole. Så hun hadde mange meninger om hvordan hun ville ting skulle være. Og det tok vi med. Så de får på en måte komme med ønsker, sånn spesifikt hvor mange de ønsker i familien, hvor de ønsker å bo osv.

På spørsmål om det er noen situasjoner der du tenker det er vanskelig å tilrettelegge for medvirkning svarer flere av kommunene at det i akutte saker kan være krevende:

Noen ganger så kan det kanskje være vanskelig i en akutfase. Og det handler om situasjonen der og da. Men barnet skal alltid gis en mulighet til å uttale seg.

Både ungdommene og saksbehandlerne omtaler barn og unges bidrag i dokumentasjon. En av ungdommene formidler:

Det å være med å skrive. Papirene har mye makt. De må skrives sammen med barn for at de skal være riktig. Måten de skriver på er av betydning. Jeg var stor første gang jeg fikk sendt over informasjon og fikk lese gjennom på forhånd. Det gjør en forskjell. Flere saksbehandlere burde la barn ta del i det.

Jeg spurte saksbehandlerne hvordan de inkluderte barna i dokumentarbeid og hvilke utfordringer de møtte der. En av saksbehandlerne svarer at de opplever fremgang og mer fokus på dette, og at en gjennomgang av maler vil være nyttig for å få det innarbeidet i arbeidshverdagen deres:

Jeg tror kanskje at en revidering av de rutinene som foreligger, å få det revidert på nytt da. Alt skal være lett tilgjengelig. Vi har en egen ansatt, og mye av hans tid går til å endre alle maler, hvor barnets stemme, barnets perspektiv, barnets medvirkning skal komme mer frem. I alle vedtak som vi skriver, skal barnets stemme fremkomme. Det skal også fremkomme hvis barnet ikke er snakket med og hvorfor. Det har også noe å si med bevisstheten til hver enkelt saksbehandler eller ansatt.

Flere av saksbehandlerne formidler at maler er et viktig ledd i å styrke barn og unges deltakelse. Det er brukt tid på å utarbeide dokumenter og maler som i større grad skal fange opp barnets stemme. Jeg spurte hvordan saksbehandlerne sikret at de har fått med seg det viktigste for barnet og at barnets stemme er gjengitt korrekt. En saksbehandler svarer:

Det er at vi forsøker å bruke barnas ord når vi skriver. At vi ikke på en måte legger en fortolkning i ordet, men har barnet brukt det her ordet, så bruker vi også det her ordet. Og det handler jo om at vi kan ha en annen formening om et ord. Da skal ikke

vi fortolke det ordet. Så vi prøver å gjengi det ut ifra hva barnet faktisk har fortalt. Og er det et litt eldre barn så er det sånn at de enten kan lese det eller at vi kan skrive det sammen. Sånn at de kan være med og komme med tilleggsinformasjon, ja og ha muligheten for å korrigere da.

En annen svarer:

Når det gjelder barnets plan i forhold til kommunikasjon og skriftlighet, er det ønskelig at ungdommen sitter ved pcen og skriver selv. Det er ikke alle som vil det, eller som kanskje klarer å være konsentrert nok. Det er noe som er krevende, men jeg har hatt mange ungdommer som har skrevet sin egen plan. Jeg skrev for eksempel et utkast til den første planen til en ungdom, og etter det har hun skrevet sine egne planer og hun har også skrevet evaluering av meg. Jeg har også hatt ungdom som har skrevet egen henvisning til Bupa. Vi ønsker i så høy grad som mulig at de er med og skriver og har fullt innsyn inn i hva vi egentlig holder på med, hva vi skriver.

Ungdommene formidler at de gjerne frykter dokumentene da de ikke vet hva som skrives om dem. De bekymrer seg for at dokumentene inneholder saksbehandlernes og andre samarbeidspartneres synsinger om og tolkninger av dem og deres livssituasjon. Ungdommene forteller videre at når de får være med å skrive selv kan en redusere frykten for papirene. De kan kjenne seg igjen i og vil finne sine egne ord og meninger i dokumentene.

Alle saksbehandlerne jeg intervjuet omtalte inkludering av ungdom i utarbeidelse av dokumenter i mer eller mindre grad. Yngre barn var ikke nevnt i denne sammenheng. Flere av saksbehandlerne formidlet at de fikk kursing i barnesamtale, men ingen nevnte at de fikk kursing i dokumentasjon, til tross for at flere uttrykte ønske om å styrke sine ferdigheter i dokumentasjonsarbeidet. Et aspekt som ble nevnt i forbindelse med kursing av dokumentasjon, var effektiviseringskrav og et ønske om at dokumentarbeidet ikke skal ta bort tid fra samhandling med barn og unge. Flere meldte om store mengder dokumentarbeid og mye av tiden gikk til dette. Jeg stilte spørsmål ved om de fikk noe trening i å skrive dokumenter og vedtak:

Nei der et det forbedringspotensialer, veldig. Men det sier de også til oss at vi må skrive mer effektivt og ikke utbrodere så mye, men alt er jo så viktig. Hvordan skal en kutte noe ut.

I fortellingene fra saksbehandlerne fremkommer maler som viktige for å få frem barnets stemme. Samtidig uttrykkes et ønske fra barnevernledelsen om å skrive effektivt og ikke utbrodere. Det er interessant at den mest omtalte deltakelsespraksisen, nemlig å synliggjøre barn og unges stemme gjennom dokumenter og maler, også skal gjennomføres effektivt og selektivt. Hvordan sikrer man at barnets stemme gjengis korrekt?

5.3.4 Barn og unge som samfunnsborgere

Denne deltakelsespraksisen omhandler stor grad av anerkjennelse og kom til syne der hvor saksbehandlerne inviterte ungdommene med inn i utformingen av tjenesten. Barn og unge fikk komme med tilbakemelding på tiltakene som var igangsatt og ble tatt med i evaluering av tjenesten. En deltakelsespraksis som nevnes blant noen av saksbehandlerne jeg intervjuet er at de jevnlig ber om tilbakemelding på om det er noe i kontakten med barnet som de kan gjøre annerledes. Dette kan for eksempel være konkrete tilbakemeldinger og evalueringer etter hvert møte med saksbehandler. En av saksbehandlerne beskriver:

Det er et punkt som heter oppsummering av samtalen. Da bruker jeg ikke oppsummere hele samtalen, men hvis det er viktige punkt vi har gått igjennom så gjentar jeg det for å forsikre meg om at jeg har forstått de riktig, og at vi er enige.

Det å gi barn og unge mulighet til å formidle om de føler seg forstått og er enig i videre tiltak kan bety mye for barnets selvfølelse og egenverd. En ungdom beskriver hvordan hun opplevde å bli tatt på alvor da hun fikk ta del i utarbeidelsen av tvangsprotokoll etter en hendelse:

En gang fikk jeg skrive tvangsprotokoll sammen med en ansatt, og det var ganske bra. Jeg følte at hun faktisk brydde seg om meg og om det jeg mente og tenkte og tok på alvor alt jeg sa. Idet hun begynte å skrive det sammen med meg viste jo hun meg at hun skjønner at det er viktig at jeg får si noe.

Flere av kommunene har fokus på å innhente kunnskap fra barn. De to kommunene som deltar i prosjektet med å flytte ansvarsområdene fra stat til kommunene, hadde begge større fokus på dette i intervjuene:

Hvis vi har et hjelpetiltak så etterstreber vi også å ha med barna inn i evaluering av hjelpetiltaket. Nettopp fordi at hvem er det som kan si noe om at den foreldreveiledningen har fungert? Det er jo barna som faktisk kan si noe om endringene. Opplever de en endring hjemme? Opplever de et bedre forhold mellom mor og far? Et bedre samarbeid, er konflikten dempet? Det er på en måte barna som er den aller viktigste stemmen i det.

En av kommunene i prosjektet har tilrettelagt for fast innhenting av kunnskap fra barn. De har jevnlig møter mellom ansattgruppen og barnevernsproffene. Saksbehandleren formidler:

Vi har våre egne barnevernsproffer, og de jobber det veldig aktivt med. De er en veldig vesentlig del av vår barneverntjeneste. Våre barnevernsproffer gir råd på alt. De er med på alle ansettelse. Da er det med en proff som, det er uten unntak, uansett hvilket nivå det er på er de med. De er med og gir råd i forhold til mye for eksempel hadde vi en fagdag med de om barnets plan.

5.3.5. Organisasjonsbetinget deltakelsespraksiser

Barneverntjenestens organisering, kunnskapssyn og kultur viser seg i fortellingene til ungdommene og saksbehandlerne å ha innvirkning på barn og unges deltakelse i egen sak. Jeg har valgt å undersøke barneverntjenester med ulik struktur og oppbygging. To av barneverntjenestene jeg har intervjuet prøver ut en ny ordning hvor ansvarsområder flyttes fra stat til kommunene. De to resterende barneverntjenestene jeg har intervjuet, arbeider etter dagens ordning. Slike organisatoriske forhold kan påvirke graden av barn og unges deltakelse. En av ungdommene beskriver blant annet at barneverntjenestens størrelse kan være av betydning:

Det å komme fra en liten plass kan gå utover samarbeidet med barn. Alle de voksne kjenner hverandre og glemmer å snakke med barnet. Da blir vi ikke sett.

Den enkelte barnevernstjeneste kunnskapssyn og kultur vil ha påvirkning for hvordan profesjonsutøverne, i dette tilfellet saksbehandlerne utfører sitt arbeid. Under temaet organisasjonsbetinget deltakelsespraksiser ser jeg dermed også på hvordan den enkelte saksbehandler håndterer ubalansen i barneverntjenestens institusjonelle normsystemer og hvordan dette og systemet i sin helhet får betydning for barn og ungdoms deltakelse.

Jeg spurte saksbehandlerne om det var noe i medvirkningsarbeidet som var utfordrende og hva de tenkte kunne være tilrettelagt annerledes for å styrke barn og unges deltakelse. En av saksbehandlerne beskriver:

Jeg har valgt selv å ha seinvakt hver onsdag, og da bruker jeg å reise ut. Da bruker jeg hele vaktene på å reise ut til familiene. Så vi har avsatt tid til det, og det er jo ønskelig at vi skal ta de med ut.

Flere av saksbehandlerne beskriver at det gjerne er utenfor arbeidstiden det er aktuelt å snakke med barn og unge. For å møte dem i arbeidstiden må de ofte tas ut av skoletimer, slik en ofte tilrettelegger for eksempel ansvarsgruppemøter. En saksbehandler formidler at hun opplever at ungdom ofte velger skolen fremfor møtene, da de ikke ser nytteverdien i møte opp mot å gå glipp av skolehverdagen. Skal barn måtte velge mellom to viktige utviklingsmuligheter for å få delta? En av saksbehandlerne uttrykker:

Men selvfølgelig det er ofte på kvelden og i helgen at ting skjer. Jeg jobber ikke i helgene. Vi har ikke noen muligheter til det heller.

Arbeidstid og arbeidsmengde går igjen som et punkt som gjør medvirkningsarbeidet krevende i alle kommunene. Flere av ungdommene jeg intervjuet etterlyser mer tid med sin saksbehandler. Saksbehandlerne på sin side uttrykker ønske om mer tid til hver ungdom:

Som sagt det som er det tøffeste er jo tidsklemmen, at en skal få tid. De fleste ungdommene mine vil gjerne snakke med meg oftere, for å lette hjertet, men jeg har ikke sjans. Jeg ville hatt færre saker og egentlig flere oppfølingsbesøk ut i familiene, men det har jeg egentlig ikke kapasitet til når jeg har så mange, da er det nok med fire besøk.

I beskrivelsene av at barn skal snakke trygt til barnevernet er relasjonsutvikling og arenaer for hvor barn og voksne møtes av betydning. Samtlige saksbehandlere formidler at de forsøker å tilrettelegge møtene utenfor kontoret og gjerne på barnets premisser. En forklarer det slik:

Det gøyeste med jobben er jo å prate med ungdommene og barna. Jeg er veldig å glad i å ta de med meg ut av huset. Det blir dyrt i lengden, fordi en må nesten kjøpe noen hver gang. Men vi får ikke dekket det hvis vi skal gå på kafe eller noe sånt. Jeg er ekstremt dårlig på dette med tid. Er jeg ute i en familie blir det fort tre – fire timer, en skal egentlig være der en til to timer. Så jeg får jo litt pes for det.

En av saksbehandlerne beskriver det slik:

Skrivearbeidet er massivt. Jeg skulle ønske vi kunne vært mer ute, men vi har ikke sjans. Det er som regel ledelsen som må inn og begrense oss, når vi henger etter i dokumentarbeidet. Det blir bare mer og mer oppgaver, og vi får ikke folk til å gjøre det. Det er ikke akkurat som om det blir mindre å gjøre heller. Det blir mer krav. Det er mange sykemeldte og da må vi ta deres del også. De på undersøkelse har sikkert over 30 saker. Det er sånn som du sier, en skulle hatt mer medvirkning, men det betyr og mer skrivearbeid. Vi skulle egentlig hatt flere miljøterapeuter.

En annen saksbehandler formidler lignende tanker:

Men man kan alltid ønske seg mere folk. Det kan jeg si. Akkurat nå har vi en akseptabel belastning. Og det kommer av forsøket, at barnevernsleder har styrket opp med ressurser. Når vi nå skal omorganisere så vil de gå nøye gjennom det her med belastninger da. Det har vært litt skjevfordelt ut ifra kanskje team. Det er aldri stabilt hvor behovet er, og hvilke team som har det travelt til enhver tid.

Det vises store forskjeller i kommune som deltar i prosjektet med å flytte ansvarsområder fra Bufetat og de som tilhører den nåværende modellen. Når jeg spør saksbehandlerne hva de tenker kan forbedres for å styrke barn og unges medvirkning i kommunene som arbeider etter dagens ordning formidles det:

Det er drømmetenkningen når vi jobber med fosterhjem, at Bufetat skal få flere fosterhjem slik at ungdommene skal kunne velge. Nå blir det gjerne at de må ta det de får, fordi det er ingenting annet. Så jeg ønsker jo at ungene skal ha mer påvirkning på hvor de bor. Men for å kunne styrke for eksempel familieplasseringer trenger vi egentlig mer penger, slik at kan sette inn tiltak. Det er litt sånn drømmetenking. Flere fosterhjem fra Bufetat slik at de har mer å velge mellom og mer midler til å styrke familie og nettverksplasseringene våre, fordi det ville gjort det til at ungene som må flytte ut hjemmefra kunne valgt litt mer.

Kommunene som deltar i det nye prosjektet formidler at de har gode erfaringer med å la barn og unge velge mellom flere plasseringsalternativ:

Vi ønsker at ungdommene skal få være med å velge. En ungdom jeg arbeider med, han var veldig klar på hva som var riktig alternativ for han. Og sånn ble det. Andre ungdommer her har hatt intervjuer med to eller tre forskjellige institusjoner, for å høre og være med å velge hvilken som passer best for dem. Det har jeg ikke på følelsen av at det er så mange andre som tilbyr.

Saksbehandler fra kommune i nåværende ordning beskriver mangel på fosterhjemsplasser:

Jeg hadde en jente som var tydelig på at hun ville tilbake til et spesifikt område. Og da måtte jeg si at vi hører det du sier, og vi kommer til å søke der, men vi kommer også til å søke i et annet område og så ser vi hva vi finner. Jeg var klar på at når vi finner det perfekte hjemmet til deg, då kommer vi til å ta det, selv om det er lengre unna. Det er ikke flust i hjem og vi var klar på at de må fylle visse kriterier. Vi tok søk flere steder. Det ble i en annen del av landet enn hun ønsket på denne jenta.

Mangel på fosterhjem og lokale institusjonsplasser kan også bidra til at barn og unge ikke får delta i beslutninger, rett og slett fordi det ikke er plasser å ta av. Dette har en av kommunene i forsøksprosjektet gjort noe med. De har opprettet en lokal institusjon slik at så mange som mulig kan i få hjelp i kommunen og bo tett på familien:

Vi kan jobbe med to-base-system, hvor barnet eller ungdommen, bor litt på institusjonen og litt hjemme, samtidig som vi jobber intensivt i hjemmet med

veiledning. Slik at barnet tidligere kan tilbakeføres i hjemmet. Dette er også lettere å gjøre når det er lokalt. Dette har vært veldig nyttig og vi jobber mer og mer med å få på plass et system med hjemmebaserte tjenester. Vi kommer også til å øke kapasiteten med to ansatte nettopp for å jobbe enda mer forebyggende i hjemmet. Vi håper at selv om vi drifter en institusjon, så skal vi slippe institusjonsplasseringer ved å jobbe forebyggende.

Saksbehandlerne som jobbet i kommunene som deltar i forskningsprosjektet formidlet i større grad enn kommunene som arbeider etter dagens ordning at de opplevde fokus på barn og unges deltakelse som forankret i alle ledd av barneverntjenesten, også på ledelsesnivå:

Vi har en barnevernsleder som er utrolig opptatt av barnets stemme, og det er ikke noe spørsmål om en kan la det være, og diskutere om familieråd er et godt verktøy eller ikke at barnet ikke, vi skal skrive vedtak med barnets stemme. I barnets plan skal det stå hvem som har skrevet den og om barnet har vært med, barnets ønsker. Altså hun er kjempe opptatt av at barnets stemme skal høres.

6.0 Drøfting

Jeg vil nå drøfte funnene mine opp mot teoretiske perspektiver presentert tidligere i oppgaven. På samme måte som ved presentasjon av funn har jeg valgt å presentere ungdommenes og saksbehandlerne fortellinger sammen under hvert tema.

6.1 Verdien av nok og nyttig informasjon

I ungdommenes fortellinger fremkommer det at for å skape gode og trygge rammer for barn og unges deltakelse, må de ha informasjon underveis i hele barnevernsprosessen, fra første møte med barnevernet til de er ute av barnevernsystemet. Informasjon i forkant av samhandling mellom barn og unge og deres saksbehandler trekkes frem av ungdommene som en mangelvare i møte med barnevernet.

Barn og unges forutsetning for å tale sin egen sak vil variere etter hvilke erfaringer de har med barnevernsprosessen fra før, samt deres alder og modenhet. For at barn og unge skal kunne delta på møtevirkosomhet, som kan anses som en arena satt på voksnes premisser, vil

det være behov for tilrettelegging for barn og unges deltakelse i møtet. Gjennomgående opplevde ungdommene å være dårlig forberedt til møter. Å forberede ungdommene på møter, var ikke et tema som saksbehandlerne selv hadde fokus på i fortellingene om hvordan de bidrog til barn og unges medvirkning i egen sak. Ungdommene formidler at de mangler informasjon om hva møtet skal omhandle og hvem som skal delta. Denne informasjonen kan ifølge ungdommene være utslagsgivende for om de deltar på møtet eller ikke. Det å være i dialog og gi informasjon til barn og unge i forkant av møter vil dermed kunne anses som en praksis som bidrar til økt deltakelse.

Ungdommene har flere opplevelser som kan knyttes til begrepet passiv medvirkning hvor mangel på informasjon har vært utslagsgivende. Gjennomgående formidler ungdommene om erfaringer hvor samhandling og møter med barneverntjenesten er forvirrende og utrygge. De trekker frem at mer informasjon vil skape trygghet og en følelse av å bli tatt med i prosessen med andre ord, tatt på alvor.

Flere av ungdommene har opplevelser av å ta beslutninger basert på informasjon som de i ettertid opplever bare viste deler av bildet. Dette kan påvirke tilliten barn og unge har til barnevernet. Når barn og unge inviteres inn for å si sin mening, uttrykker ungdommene at de delvis føler seg anerkjent. Samtidig sier flere at de får et behov for å samarbeide når de endelig får muligheten, og at de gjenre da deltar på feil premisser, slik en ungdom så godt setter ord på det jf. sitatet som jeg viste til i kapittel 5.3.:

Det jeg synes er verst er for eksempel å få to alternativ og spørsmålet: hva vil du? Da føler du kanskje at oi nå får jeg være med å bestemme litt, selv om spørsmålet ikke er hva trenger du?

Eller som en annen ungdom uttrykte, viktigheten av å få være med i prosessen helt fra starten. Ikke bare få være med å velge om «*det skal være gult eller blått, men være med på hele utformingen helt fra starten*». Det blir legitimt å stille spørsmålet: hva uttaler ungdommene seg på bakgrunn av? For å kunne omtale samhandlingen som aktiv deltakelse er det behov for åpenhet og informasjon slik at barn og unge kan ta informerte beslutninger. En saksbehandler beskrev selv ønske om å ha flere alternativer å tilby barn og unge og formidlet at hvis de hadde mangel på tiltak, hadde de ikke annet valg enn å informere om det tiltaket som var tilgjengelig. For å unngå å gi dem håp om tiltak som barneverntjenesten ikke kunne fremsette,

unnløt de gjerne å fortelle om andre muligheter da de ikke var reelle på dette tidspunktet. Dette er et eksempel på at mangelfull informasjon fratår ungdommen muligheten til reell medvirkning, når det kun medvirkes ut fra allerede fastsatte løsninger.

6.2 Betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse

Ungdommene og saksbehandlerne var på lang vei enige i at samhandling utenfor barnevernskontoret og gjerne i mer uformelle settinger som en kafe eller tur i skogen var å foretrekke. Samtidig fremkommer det at barnevernstjenestens arbeidshverdag ikke er tilrettelagt for å møtes på denne måten i stor nok grad og så ofte som ønskelig.

Et par av ungdommene formidler at de opplever en endring de seneste årene hvor de har fått bedre kontakt med sin saksbehandler. Deltakelsespraksiser som ungdommene beskriver som virksomme, er at de får møte saksbehandlerne sine i uformelle settinger som for eksempel en kafe. Flere beskriver også behov for å snakke med saksbehandleren sin oftere, da de har behov for informasjon og oppdateringer underveis. Saksbehandlerne støtter opp under slike deltakelsespraksiser og noen av dem formidler at de strekker strikken for å møte ungdommene på deres premisser, da arbeidshverdagen deres og deres handlingsrom ikke er tilpasset barnets ønsker. For eksempel det å møte ungdommene over en kopp kaffe eller en matbit på en kafe, fremfor å møte dem på barnevernskontoret. En av saksbehandlerne formidler at dette er en deltakelsespraksis som er ønsket fra hennes ungdommer og som hun har gode erfaring med, men som betyr at hun må betale fra egen lomme og jobbe ekstra på kveldene. Lipsky (2010) er inne på tematikken om at ansatte må gi utover det som er forventet for å gjennomføre arbeidet slik de etisk føler det er riktig. Han viser til begrepet «Rationing services» og beskriver indre konflikter ansatte i bakkebyråkratier som for eksempel i en barneverntjeneste kan oppleve. Det vises til ansatte som arbeider under organisatoriske rammer som skaper et skille mellom hvordan de ideelt sett ut fra kunnskap og erfaring kan tenke seg å arbeide og hvordan det faktisk er mulig å arbeide ut fra de rammene organisasjonen setter (Lipsky, 2010, s. 87-116).

Samtlige saksbehandlere problematiserte at deres arbeidstid stort sett kolliderer med barn og unges skolehverdag. Derfor blir møtene ofte lagt til barnets skole. For å kunne delta på møtet, må barnet dermed tas ut av timen. Dette er en praksis som i større grad omhandler praktiske

og logistikkmessige forhold mer enn det å skape rom for barn og unges deltakelse. En saksbehandler uttrykte at det å ta et barn ut av klassen kan være stigmatiserende, samtidig som settingen kan oppleves for barnet som å bli «hentet til rektors kontor». Slike settinger kan tenkes å være skremmende for mange barn og unge. Når barn og unge av ulike årsaker har andre aktiviteter og agendaer for å unngå møter med barneverntjenesten vil dette kunne påvirke barnets ønske om å delta. Eksempelvis hvis barnet ønsker seg tilbake til timen raskest mulig for å eksempelvis unngå å bli stigmatisert ved å hentes ut foran de andre elevene, eller hvis timen barnet blir tatt ut ifra er en time barnet ønsker å raskt komme tilbake til. Det kan være hensiktsmessig å vurdere å legge møter mellom barn og unge og barnevernet til tidspunkt på dagen hvor barnet ikke blir stigmatisert foran jevnaldrende eller må velge mellom å delta i egen sak og viktig undervisning.

For mange barn og unge som lever under omsorgsforhold som av ulike grunner er problematisk, fremstår skolen som et fristed. Eksempelvis hvis skolen er det eneste stedet de kan være seg selv borte fra bekymringer om for eksempel foreldrenes rusproblematikk. Det å benytte denne «friplassen» til barnevernets samhandlingsarena med barn og unge, kan dermed problematiseres.

Saksbehandlerne tok opp sin egen arbeidstid når tema om hva som kan hindre barn og unges deltakelse var oppe. Flere uttrykte at det er i helger og på kveldstid at hendelser ofte forekommer. De opplevde at de ikke var tilgjengelig når barn og unge trengte dem mest. På så måte kan en si at barnevernets oppbygning ikke er utformet på barnets premisser. Møte mellom barnevernet, familier og barn og unge, skjer under begrensede forhold, stort sett mellom 08.00- 16.00. Slike tidsbegrensinger på når og hvor barn og unge skal være villig til å snakke med dem kan være til hinder for deres deltakelse.

6.3 Deltakelse i lys av makt og anerkjennelse

Funnene viser at barn og unge har opplevelser av både anerkjennelse og makt i møte med barneverntjenesten. Ulike deltakelsespraksiser kan romme både anerkjennelse og krenkelser. Både språket som benyttes, rammene som settes for barn og unges deltakelse og måten de inkluderes på, vil være av betydning.

6.3.1 Språkets makt

Ungdommene setter ord på hvordan fagspråket for dem oppleves som et hinder til å bli tatt på alvor og for muligheten til å delta. Dette er en form for makt som for mange saksbehandlere gjerne er ubevisst og skjult. Det snakkes om at samtaler med barn skal skje på barnets premisser. Glemmer man at allerede i språket som benyttes er mange barn og unge satt på sidelinjen? Situasjonen beskrevet i presentasjon av funn, der ungdommen måtte ha advokathjelp for å få frem sin mening, er et annet eksempel som kan vise til hvordan språket er av betydning. Advokaten som fikk frem ungdommens meninger taler profesjonen språk og det var først da at systemet var villig til å lytte.

Skal vi forstå ungdommenes beskrivelser i lys av anerkjennelse som teoretisk tilnærming befinner vi oss her på en lav grad av anerkjennelse. Barnevernsansatte benytter et språk som barn og unge ikke forstår. Begrepet «medvirkning» eller «brukermedvirkning» som tilsynelatende skal gi barn og unge en stemme og innebærer en rettighetsdimensjon, oppleves i realiteten som noe fremmed og ubegripelig for dem. Det er de voksne som initierer og «eier» begrepet og derav også gjerne innholdet. I et anerkjennelseperspektiv kan en problematisere at ungdommene ikke fult ut er anerkjent som sosiale aktører som skal delta aktivt i egen sak, når betingelsene for å kunne gjøre nettopp dette ikke når frem til dem det gjelder (Høiland & Juul, 2015). I lys av Bourdieus feltforståelse kan vi analysere utsagnet om at det er slemt å gi barn en rett som de ikke skjønner hva er, som ungdommenes kamp om å få delta i barnevernsfeltet på premisser som er tilpasset dem. Det kan forstås som et ønske om å gjøre barn og unge til likeverdige aktører innen feltet. Ved å benytte et språk de kan forstå blir «spillereglene» synlig for dem også, og de blir i så måte anerkjent som en aktør med deltakelsesrettigheter (Bourdieu & Wacquant, 1995, s. 83-85). Skal vi forstå begrepet «likeverdig aktørskap» ut fra Bourdieus begrepsapparat vil det bety at barn og unge som brukere i barnevernsfeltet gis mulighet til å besitte den nødvendige kulturelle kapital for å kunne nyttiggjøre seg de ressurser som de her gjennom en begrepsendring fra medvirkning til samarbeid med barn, ønsker tilgang til (Bourdieu & Wacquant, 1995, s. 128-135). En slik tilgang innebærer at barn og unge får kunnskap om barnevernets rammer og muligheter til å uttrykke sine ønsker og behov på en måte som korresponderer med barnevernets begrepsbruk og tiltak. Ønsket ungdommene har om å endre begrepsbruken i barnevernet fra for eksempel brukermedvirkning til samarbeid med barn, kan forstås i lys av overnevnte tolkning.

En annen ungdom setter ord på lignende erfaringer. Hun beskriver at hun svarer «vet ikke» på de enkleste spørsmål fordi settingen føles utrygg. Hva skjer med samarbeidet og barn og unges deltakelse når de svarer slik? Hvordan tolker saksbehandlerne dette? Gir det rom for å utforske barnets utsagn bredere, eller oppfattes det som en lite samarbeidsvillig holdning og saksbehandlerne oppfatter dem som avvisende?

6.3.2 Samarbeid på barnevernets premisser

Ungdommenes fortellinger etterspør voksne som forstår dem, og som er opptatt av å snakke med dem. De har et ønske om fagpersoner som har tid til dem, og som er villige til å ta dem på alvor. De er opptatt av de nære relasjonene. Ungdommene beskriver at det er under forhold hvor de selv får være med å sette premisser for samhandlingen med sin saksbehandler, at de opplever mulighet til å utrykke seg og delta aktivt.

Når barn og unge skal samhandle med barnevernet blir de gjerne oppfordret til å delta på møter av ulik sort. Eksempler på slike møter kan være ansvarsgruppemøter eller mer uformelle møter i hjemmet. Møter er samhandling på voksnes premisser. Slike settinger samsvarer ikke nødvendigvis med barn og unges naturlige måte å kommunisere på. Settingen krever at de kommuniserer og uttrykker seg gjennom voksnes regler for samtaleføring, og med et språk de ikke er vant med å benytte.

Flere av ungdommene forteller om situasjoner hvor de opplever å ha blitt hørt og at deres mening er dokumentert. Når den endelige avgjørelsen avviker fra det ungdommen har uttrykt ønske om, opplever ungdommene at de ikke får begrunnede tilbakemeldinger om hvorfor det ble sånn. Flere av ungdommene formidler at de har fått beskjed om at deres mening ikke kan tas i betraktning. Begrunnelsene ungdommene gir er at de ofte får beskjed om at dette omhandler deres alder, modenhet, sykdomsbilde eller manglende innsikt i hva de selv har behov for. En slik tilnærming til barn og unges synspunkter kan forstås i lys av begrepet «consultative participation» (Vis 2014). Barn og unge får mulighet til å utrykke egne meninger og deres synspunkter registreres. Deres synspunkt får imidlertid ikke påvirkning på beslutningen. Slike prosesser kalles også for «windowdressing» hvor barn og unge opplever å bli inkludert som et symbol på overholdelse av aktørenes prosedyrer. Slike deltakelsespraksiser kan forstås i lys av Høilund og Juuls (2015) teorier om anerkjennelse og dømmekraft i sosiale institusjoner. Ungdommene opplever seg som gjenstander for

administrative prosedyrer fremfor at deltakelsen er et ledd i deres reelle mulighet til å uttrykke seg og påvirke beslutninger i forhold til deres eget liv.

Slike tilnærminger, som «consultative participation», kan vitne om at barneverntjenesten har et kunnskapssyn som faller inn under den juridiske diskursen for barns deltakelse. Barn og unge har rett til å delta, og ungdommenes synspunkt dokumenteres. Opplevelsen for barn og unge blir imidlertid at dette er en deltakelsespraksis som ikke er utarbeidet for å inkludere dem. Barn og unges stemme synliggjøres fordi det er lovpålagt. En av saksbehandlerne bekrefter en slik praksis. Hun beskriver at hvis de som barneverntjeneste sender inn dokumenter til fylkesnemnda uten at barnets stemme er dokumentert, får de dokumentene i retur. Fokuset kan da bli å dokumentere barnets stemme, med formål om å fremme sak for fylkesnemnda, mer enn aktivt å utforske, forstå og tydeliggjøre barnets stemme. Det er nettopp dette Ulvik (2009) er inne på når hun deler barn og unges deltakelse inn i to en juridisk diskurs og en sosiokulturell diskurs. Hun argumenterer for at hvis deltakelsespraksiser utelukkende begrunnes opp mot barn og unges juridiske rettigheter, kan praksisene bli mekaniske og rituelle, slik situasjonen over vitner om. Gjennom å supplere med den sosiokulturelle diskursen på barn og unges deltakelse, kan formålet med saksbehandlingen flyttes fra håndheving av rettigheter til å fremme barn og unges utvikling.

Innenfor et kunnskapssyn knyttet opp mot den juridiske diskursen står også barneverntjenestene i en situasjon hvor barnekonvensjonen tilfører dem to ulike syn på barn og unge. På den ene siden har barn og unge behov for omsorg og beskyttelse. På den andre siden fremmer konvensjonen et syn på barn og unge som kompetente handlende mennesker. Slike motsetninger kan skape etiske og faglige dilemmaer, og en særlig bevissthet rundt dette vil være nødvendig for å skape rom for deltakelsespraksiser som kan romme begge sidene.

Et trekk som går igjen i fortellinger fra barn og unge når de omtaler barnevernet, er at de i stor grad omtaler systemet og organisasjonen. De sitter i liten grad ord på at de opplever møte med barnevernet som et møte mellom mennesker. Så hva skal til i samhandlingen mellom barn og unge og deres saksbehandlere, for at de skal oppleve mennesket og ikke systemet?

Bourdieu's (Bourdieu & Wacquant, 1995) teorier om felt, kapital og symbolsk vold kan være nyttig for å studere hva som er virksomt og ikke for samhandlingen mellom ungdom og saksbehandler. Begrepet «kapital» viser til at ressurser er ulikt fordelt i samfunnet. Sosiale-,

kulturelle- og økonomiske ressurser er eksempler på kapital som kan være ulikt fordelt. Særlig for sårbare og utsatte grupper, som barn og unge i barnevernsfeltet, kan ulikheter i kapital øke forskjellen mellom saksbehandler og ungdom. I samhandlingen blir det avgjørende dermed at barnevernstjenesten erkjenner ulikheten kapitalen og deres habitus utgjør og arbeider aktivt for å redusere forskjellen i møte med barn og unge. Det vil være vanskelig å fult ut anerkjenne barn og unge uten å være bevisst denne forskjellen.

6.3.3 Barnevernets tekster i et deltakelsesperspektiv

Dokumenter som skrives om og for barn er viktig. Slike dokumenter blir ofte brukt i beslutningsprosesser angående barnas livssituasjon. Dokumentene kan dermed sies å ha mye makt, og må skrives med omhu. For å sikre at barn og unge er gjengitt korrekt i dokumentene er det hensiktsmessig at barnevernet inkluderer dem i dokumentarbeidet.

Det kan fremstå i fortellingene fra saksbehandlerne som at dokumentarbeid benyttes som en av hoved praksisene for barn og unges deltakelse. Saksbehandlerne formidler at det er i det skriftlige arbeidet at barn og unges stemme synliggjøres. Da blir måten dette gjennomføres på avgjørende. Maler kan resultere i at en også utelukke viktige aspekter, hvis malen ikke stiller de rette spørsmålene eller rommer alle sier ved en sak. Saksbehandlerne er opptatt av at malene bør utvikles for å inkludere barn og unge i større grad. I rapporter og journaler benyttes fagspråk og hverdagslige hendelser og tilstander transformeres til et profesjonelt diagnostisk språk. En slik transformasjon innebærer ifølge Skau (2003) alltid et utvalg av informasjon og en bestemt måte å lese og fortolke informasjonen på. Flere av saksbehandlerne er bevisst på dette og beskriver hvordan de oppfordrer ungdommene selv til å delta i planarbeidet. Jeg har undret meg over om også dette planarbeidet baserer seg på maler, ettersom man ofte bare får svar på det man spør om. Hvordan vet man at planen/malen som benyttes er dekkende for alle barn og unge?

Ungdommene formidler at de gjerne frykter dokumentene da de ikke vet hva som skrives om dem og bekymrer seg for at de inneholder voksnes synsing og tolkninger om dem og deres livssituasjon. Flere beskriver at dokumentene inneholder et fagspråk som ungdommene ikke kjenner seg igjen i. Dokumentene kan fremstå som noe fremmed og deres livssituasjon blir beskrevet ut ifra problemdefinisjoner og begreper som ikke rommer ungdommenes egen virkelighet. Denne opplevelsen kan forstås ut ifra Skaus (2003, s. 83) teorier om makt og

hjelp. Hun viser til at dokumenter innen sosialfaglig arbeid i stor grad skrives med den hensikt å sikre kommunikasjonen mellom ulike profesjonsutøvere. Eksempelvis for å fremme en sak i fylkesnemnda. Så hvordan skal saksbehandlerne balansere mellom å benytte dokumenter som et aktivt ledd i deltakelse for barn og unge, samtidig som dokumentene er et ledd i å fremme barnevernets egen oppfatning av barnet og familiens situasjon? Det kan problematiseres at det er dokumentene som i hovedsak omtales blant saksbehandlerne som ledd i barn og unges deltakelse, samtidig som dokumentene innehar en slik dobbeltrolle. Hvilke andre arenaer får barn og unge frem sin stemme på?

Et samarbeid hvor ungdom blir inkludert i dokumentarbeidet kan påvirke tilliten til barnevernet og saksbehandleren. De får innsikt i sakens dokumenter og mulighet for å påvirke innholdet. Det fordrer også som en av saksbehandlerne setter ord på, at ungdommene har et ønske om å bidra og kan holde konsentrasjonen. Jeg vil problematisere at et vilkår for å kunne delta i egen sak ikke bør knyttes til lese- og skriveferdigheter hos den enkelte. Mange barn og unge innen barnevernsystemet har av ulike grunner et vanskelig forhold til skolen. Hvis en allerede komplisert samhandling med barnevernet skal kreve skole-lignende oppgaver, kan ønske om å delta svekkes på feil grunnlag. Kanskje avviser ikke barnet samarbeidet på grunnlag av å ikke ville delta, men fordi måten de blir oppfordret til å delta på, ikke passer for alle. Samtidig er dette en samarbeidsform som i stor grad tilbys de eldste ungdommene, formidler saksbehandlerne. Ungdoms mulighet for anerkjennelse synliggjøres som en rettighet i barnekonvensjonens artikkel 12. Etersom deltakelse knyttes opp mot modenhet og alder, kan en problematisere at yngre barn anerkjennes i mindre grad og dette kan få utslag for hvordan retten for barns deltakelse praktiseres og realiseres. Barns stemme er vel så viktig å gjengi korrekt, og gjerne enda viktigere med tanke på at barn vanskeligere enn ungdom kan sette ord på det de føler og tenker.

6.4 Barn og unge som samfunnsborgere

Tilbakemeldinger fra barn og unge er viktig både på systemnivå og individnivå. Det kan være hensiktsmessig for den videre utviklingen av norsk barnevern å innhente kunnskap fra barn og flere arenaer er allerede opprettet. Forandringsfabrikken og barneombudet er eksempler på arenaer som har en demokratisk funksjon som et bindeledd i kommunikasjonen mellom individet og samfunnssystemene. Slike arenaer kan knyttes til Honnets begrep som solidarisk

anerkjennelse, som omhandler å verdsette enkeltindividets bidrag til felleskapet. I det daglige barnevernsarbeidet kan saksbehandlerne skape solidarisk anerkjennende arenaer ved å invitere barn og unge inn og uttale seg og gi tilbakemelding til feltet (Honneth, 2007, s. 130).

En av saksbehandlerne i en av kommunene som deltar i forsøksprosjektet med å flytte ansvarsoppgaver fra stat til kommunene beskriver hvordan de i økende grad ønsker å involvere ungdom i sitt arbeid. Hun beskriver at de inkluderer en gruppe barnevernsproffer som en vesentlig del av barneverntjenesten, med jevnlig møter og treffpunkt. Formålet er å innhente kunnskap fra barn og unge om hva som fungerer og hva som kan gjøres annerledes. De har blant annet med seg en proff på alle ansettelse i barneverntjenesten. Slike opplegg kan sies å være tilbakemelding fra barn på systemnivå. Her innhenter kommunen aktivt tilbakemeldinger fra ungdom om konkrete tema som kommunene og ungdommene ønsker forbedringer på. Det at ungdommene får være med på ansettelse kan påvirke barn og unges deltakelse, ved at de selv har valgt ut personer de opplever som trygge og gode å samhandle med.

Flere saksbehandlere uavhengig av forsøksprosjekt, trekker frem Due som et prosjekt hvor ungdom inviteres inn i utformingen av tiltaket. Slike arenaer kan tolkes som solidarisk anerkjennelse. Når ungdommene får være med i utformingen av tiltakene blir deres kunnskap og erfaring anerkjent som vesentlig og verdifull.

En av ungdommene beskriver hvor viktig og meningsfylt det var for henne å få delta i å skrive egen tvangsprotokoll sammen med en ansatt, etter en hendelse. *«Jeg følte at hun faktisk brydde seg om meg og om det jeg mente og tenkte og tok på alvor alt jeg sa. Idet hun begynte å skrive den sammen med meg, viste jo hun meg at hun skjønner at det er viktig at jeg får si noe»*. Ungdommen beskriver her både juridisk anerkjennelse og solidarisk anerkjennelse. Ungdommen har rett på å få gjennomgå og signere sin tvangsprotokoll og viser her at denne retten ble anerkjent. Uttalelsen om at hun «en gang» fikk delta på dette kan tyde på at denne retten ikke alltid blir anerkjent. Ved å få uttale seg om hvordan hun opplevde situasjonen og hva som eventuelt kan gjøres annerledes, gis hun også anerkjennelse gjennom solidaritet. Den ansatte anerkjenner hennes synspunkt og tilbakemelding som verdifull.

6.5 Organisasjonsbetinget deltakelsespraksis

Skal vi forstå denne deltakelsespraksisen i lys av Høilund og Juuls (2015) begrep anerkjennelse og dømmekraft er det fruktbart å analysere spenningsfeltet mellom barn og unge som deltakere i barnevernsfeltet, barneverntjenestenes verdier og paradigmer for problemløsning og saksbehandlernes faglige kunnskap og verdier. Hvilken av disse tre aspektene som får dominere og sette dagsorden for møtet mellom barn, unge og barneverntjenestene vil påvirke graden av anerkjennelse og muligheten for medvirkning.

Flere av ungdommene har beskrivelser av situasjoner hvor de opplever at saksbehandlerne og barnevernsystemet som helhet har bestemt hva som er den beste løsningen for dem og at deres mening ikke kan tillegges vekt grunnet deres manglende selvinnsikt eller alder og modenhet. Slike beskrivelser kan forstås i lys av at barnevernet inntar en ekspertrolle. Barnevernets kunnskapssyn vil kunne påvirke barn og unges mulighet for medvirkning og deltakelse. Her kan det forekomme lokale forskjeller etter hvilke kunnskapssyn som er rådende i den aktuelle kommunen. Det kan eksempelvis omhandle ulike måter å forstå problemer på og hvilke handlingsvalg problemene utløser i den enkelte barnevernstjeneste. For eksempel hvis årsakene til at barnet har behov for ny omsorgssituasjon tillegges problemer innad i familien, vil barnevernet i lys av en slik problemforståelse gjennom sin kunnskap og ferdigheter kunne innta en ekspertrolle. Barnet og familien kan dermed risikere å bli et objekt for ekspertenes observasjon og tiltak til problemløsning. Det er slike prosesser som Høilund og Juul (2015) beskriver, som krever dømmekraft og etisk refleksjon for å unngå krenkende handlinger.

En av ungdommene satte ord på hvordan geografiske forhold eller kommunestørrelse kan ha betydning. «*Det å komme fra en liten plass kan gå utover samarbeidet med barn. Alle de voksne kjenner hverandre og glemmer å snakke med barnet. Da blir vi ikke sett*». Dette utsagnet vitner om en deltakelsespraksis hvor barn og unge i liten grad anerkjennes. Her er det de voksnes sannheter som dominerer feltet. I lys av Høilund og Juuls (2015) begrep om institusjonell dømmekraft kan situasjoner som beskrevet over forstås ved at saksbehandlerne påvirkes av institusjonen de arbeider i. Ofte uten at man er det bevisst, underlegger man seg de til enhver tid gjeldende paradigmer for arbeidet og det kan opparbeides en faglig-moralsk kode for hvordan arbeidet skal utføres.

Flere av saksbehandlerne, både i kommunene som deltar i forsøksprosjektet, men også de som jobber etter nåværende modell, beskriver at de gjerne tilbringer tid med ungdommene utenfor kontoret på ungdommenes premisser. Slike samhandlingsformer som ungdommene etterspør er gjerne tidkrevende. En av saksbehandlerne uttrykker «*Jeg er ekstremt dårlig på dette med tid. Er jeg ute i en familie blir det fort tre – fire timer, en skal egentlig være der en til to timer. Så jeg får jo litt pes for det*». Slike beskrivelser viser at arbeidshverdagen er ikke lagt opp slik at ansatte kan møte barn og unge på en måte som både barn og unge, samt saksbehandlerne formidler fungerer best. Det er problematisk hvis den tiden barnevernsarbeiderne har med barn og unge skal være tidsbegrenset på en slik måte at samhandlingen dem imellom oppleves forhastet. Barn og unge har uttrykt behov for informasjon og å bli tatt på alvor. Da er det viktig at saksbehandlerne har tid til dem og ikke må fremstå som saksfokusert uten rom for det mellommenneskelige i mangel på tid. Lipsky (2010) omtaler dette tidspresset og beskriver at saksbehandlere kjemper for å finne tid til å utføre dybdearbeid i en arbeidshverdag preget av «kryss boks» kultur. Det påpekes at tiden som blir brukt i møter med barn og unge i slike settinger fort kan bli diktert av organisatoriske krav og tidsplaner heller enn å bruke tiden sammen med barna for å forstå og tilfredsstille deres behov. Det kan virke som om både ungdommene og saksbehandlerne innehar kunnskap om hva som skal til for at samarbeid med barn og unge kan styrkes innen barnevernfeltet. Systemene rundt bidrar imidlertid ikke alltid til at slike samhandlingsarenaer blir mulig.

Noen av ungdommene formidler at det er skjedd en endring de seneste årene hvor de har fått bedre kontakt med sin saksbehandler. Deltakelsespraksiser som ungdommene beskriver som virksomme, er at de får møte saksbehandlerne sine i uformelle settinger, som for eksempel på en kafe. Ungdommene beskriver også et behov for å snakke med saksbehandleren sin oftere, da de har behov for informasjon og oppdateringer underveis. Flere av saksbehandlerne jeg har snakket med, støtter opp under slike deltakelsespraksiser og formidler at de har gode erfaring med å tilrettelegge samhandlingen under slike premisser. Det er interessant at både ungdommene og saksbehandlerne på lang vei er enig i hva som er en god deltakelsespraksis. Samtidig formidler begge parter at praksisen benyttes i mindre grad enn ønsket. Saksbehandlerne viser blant annet til organisatoriske forhold når de forklarer hvorfor det ikke alltid er mulig å møte ungdommene på deres premisser. Slike utsagn vitner om at saksbehandlerne har behov for et større handlingsrom enn barnevernssystemet i dag tillater dem, slik at de kan utføre sine arbeidsoppgaver gjennom de praksisene de både har kunnskaper om og tilbakemeldinger fra barn og unge om at fungerer best.

Kommunene som deltar i forsøksprosjektet med å flytte ansvarsoppgaver fra stat til kommune fremstod i fortellingene fra saksbehandlerne som i noe større grad som en enhetlig barneverntjeneste hvor fokus på barn og unges deltakelse fremkom i flere ledd. Om prosjektet har hatt påvirkning på dette, er vanskelig å si, men det kan tenkes at et felles arbeid med fokus på kunnskapsutvikling i barneverntjenesten og kommunen for øvrig, kan ha bidratt positivt. Når ledelsen oppmuntrer og legger til rette for at saksbehandlerne kan arbeide slik fagkunnskap og erfaring tilsier at de bør arbeide, reduseres den indre konflikten mange saksbehandlere står i som bakkebyråkrater. Det kan se ut som at en forankring på ledelsesnivå fører til større deltakelse for barn og unge, da saksbehandlernes handlingsrom for å drive dybdearbeid lar seg lettere gjøre.

7.0 Avslutning

Oppgaven tar for seg deltakelsespraksiser i barnevernet og etterspør hvilke praksiser som bidrar til at barn og unge blir inkludert og får medvirke i egen sak. Jeg har sett på samhandlingen mellom ungdom og deres saksbehandlere for å finne frem til konkrete handlinger utøvd av saksbehandlerne, som bidrar til barn og unges deltakelse og inkludering. Jeg har vært ute etter engasjementet saksbehandlerne har inn i samhandlingen og kommunikasjonen med barn og unge, med det formål om å oppnå en forståelse av barnets opplevelser, uttrykk og meninger.

Barn og unges deltakelse i barnevernssaker er på mange måter avhengig av en invitasjon fra voksne for å muliggjøres, og hva denne invitasjonen åpner opp for av muligheter vil være avgjørende for graden av deltakelse. Funn i undersøkelsen viser at til tross for at barn og unge har status som deltakere på juridisk nivå, er de ikke alltid medvirkende og deltakende i praksis. Gjennom ungdommenes og saksbehandlernes fortellinger har jeg funnet frem til fem deltakelsespraksiser. Innenfor de fem praksisene kan barn og unge oppleve både anerkjennelse og krenkelser. Det som viser seg avgjørende for graden av deltakelse er om barn og unge innenfor de ulike praksisene gis tilgang til arenaer hvor de kan anerkjennes.

Verdien av nok og nyttig informasjon var den første deltakelsespraksisen som fremkom i mitt materiale. Informasjon viste seg som en grunnleggende forutsetning for å realisere at barn og

unge inkluderes og får medvirke i egen sak. Verdien av nok og nyttig informasjon i hele prosessen, fra første møte med barneverntjenesten til evaluering av tiltak, bidrar til at barn og unge kan ta informerte valg. Ved fravær av informasjon som deltakelsespraksis vil barn og unge risikere å ta avgjørelser på feil grunnlag. Informasjonen de selv bidrar med inn i egen sak kan også påvirkes av den meningsdanningen og situasjonsforståelsen de skaper i samhandling med sin saksbehandler. Saksbehandlerne er ofte de som har ansvar for å tydeliggjøre og forme barnets meninger slik at det fremkommer i barnevernsystemet på den måten barnet ønsker å formidle det. Denne oppgaven krever at saksbehandlerne er bevisst hvordan meninger dannes og hvor krevende og utfordrende det til tider kan være å tydeliggjøre egne meninger i vanskelige livssituasjoner. Når saksbehandlerne er ute etter ungdommenes meninger og synspunkt i dokumentene, må de ha med seg at det å mene noe om en sak krever at barnet er bevisst eget ståsted og situasjon. Dette fordrer at barnet er informert i alle ledd av barnevernsprosessen. Ungdommens fortellinger vitner om at mye av informasjonen de etterspør, eksempelvis hva en institusjon er, gjerne anses av dem som jobber i barnevernsfeltet som så grunnleggende at de glemmer at barn og unge ikke har denne kunnskapen. Et vesentlig aspekt ved deltakelsespraksisen «verdien av nok og nyttig informasjon» er at informasjonen formidles på en måte som barn og unge har forutsetning for å forstå og ta til seg. Hyppig bruk av fagspråk og begreper anvendt i barnevernsfeltet formidles som lite hensiktsmessig i samtaler med barn og unge.

Den neste deltakelsespraksisen som fremkom i mitt materiale, var betydningen av rom og sted for barn og unges deltakelse. Det er konsensus i ungdommenes og saksbehandlerne fortellinger om at uformelle arenaer er å foretrekke fremfor møter på ulike kontor, derav også skolen. Eksempler på arenaer som er opplevd nyttig fra både ungdommene og saksbehandlerne er kafebesøk og tur i skog og mark. Saksbehandlerne etterspør også mer tid til hver enkelt ungdom slik at de har mulighet til å ligge til rette for en praksis hvor de kan møte barn og unge på deres premisser. Dette vil kreve at barneverntjenesten revurderer sin arbeidstid og arbeidsform og muliggjør møter mellom barn og saksbehandler også utenfor det som er ansett som «vanlig» kontortid.

Innenfor deltakelsespraksisen som jeg har valgt å kalle «deltakelse i lys av makt og anerkjennelse», var det spesielt praksisen om å benytte dokumenter for å inkludere og synliggjøre barn og unges stemme som gjorde seg gjeldende. Samtlige saksbehandlere trekker frem dokumenter og planarbeid som en viktig praksis for barn og unges medvirkning.

Ut ifra saksbehandlerens beskrivelser av denne praksisen og ungdommenes opplevelser med dokumentarbeid er det grunn til å stille spørsmål ved om måten ungdom inkluderes i dokumentarbeidet på, fremmer reel deltakelse og medvirkning. Det kan synes at det er et økende fokus i barnevernsfeltet på å dokumentere barn og unges stemme, men videre fokus på hvordan å ivareta denne stemmen og inkludere den i beslutningsprosessen, er ikke like synlig. Et avgjørende aspekt for at en deltakelsespraksis gjennom dokumentarbeid skal fungere, er at barn og unge blir trukket inn i dokumentarbeidet på bakgrunn av rett formål. Inkluderes barn og unge i dokumentarbeid for å øke deres deltakelse i egen sak, eller for at barnevernet skal oppfølge et lovkrav om å synliggjøre barnets stemme? Bakgrunnen for hvorfor og hvordan slike praksiser blir innført, kan ha betydning for hvordan man møter barn og unge og jobber med deres inkludering.

En viktig deltakelsespraksis for å sikre oppfølging av barn og unge, samt et godt og etisk fremtidig barnevernsarbeid, er å innhente kunnskap fra barn og unge og gi dem mulighet til å komme med tilbakemeldinger på hva som fungerer og ikke. Denne deltakelsespraksisen kan synes å tilbys eldre ungdommer i større grad enn barn. Barneverntjenestene som deltar i prosjektet med å flytte ansvarsoppgaver fra stat til kommune fremstod i sine fortellinger som noe mer bevisst på å innhente kunnskap fra barn og unge. Det vises til flere kontaktpunkt for ungdom og ansatte i barneverntjenesten, eksempelvis jevnlig møter med egne barnevernsproffer. Ungdommene formidler at det å få mulighet til å gi tilbakemelding til feltet om sine opplevelser og å veilede i hvordan samhandling med barn og unge kan legges til rette, oppleves som anerkjennende og verdifullt. Gjennom en slik deltakelsespraksis, hvor en lytter til barn og unge om hva som funker og ikke, kan man komme frem til nye fremtidige deltakelsespraksiser. Eksempel på en slik deltakelsespraksis er å la barnebernsproffer delta på intervju med fremtidige saksbehandlere.

Barn og unges deltakelsesmuligheter innenfor barnevernsfeltet avhenger i stor grad av hvordan den aktuelle barneverntjenesten og saksbehandleren inkluderer og samhandler med barn og unge. Det er her den personlige, institusjonelle og sosiale dømmekraften spiller inn. Relasjonen mellom barn og unge og saksbehandler vil alltid preges av ubalanse i maktforhold, både som barn-voksen relasjon, men også som brukere av barnevernsystemet. Dette krever etisk refleksjon og dømmekraft fra den enkelte saksbehandler, men også barneverntjenesten som enhet. Forankring på ledelsesnivå kan bli viktig for at saksbehandlerne kan utføre en

praksis som samsvarer med det de faglig og etisk erfarer at fungerer, uten å måtte bryte eller kjempe mot et byråkratisk system som barn og unge ikke lar seg presse inn i.

Skal etablerte praksiser innen barnevernsfeltet endres, med formål om å øke barn og unges deltakelse, er det ikke nok å appellere til den enkelte saksbehandler. En slik praksisendring forutsetter at barneverntjenesten som helhet er åpne for forandringer og kamper om innholdet av det til enhver tid rådende kunnskapssyn og praksiser som dominerer innen barnevernet. Dette er kamper som barnevernsproffene i lang tid har kjempet for gjennom endring i lovverk og feltets språk. Prosjektet med å flytte ansvarsoppgaver fra stat til kommune kan forstås som et ledd i å endre praksis og finne frem til nye arbeidsmetoder som rommer barn og unge i større grad enn dagens ordning.

Som beskrevet innledningsvis i oppgaven, har jeg forstått deltakelse i lys av barnekonvensjonens generelle kommentar til artikkel nr. 12, som definerer deltakelse som «pågående prosesser som omfatter informasjonsutveksling og dialog mellom barn og voksne, basert på gjensidig respekt, og hvor barn kan lære hvordan deres egne og de voksnes synspunkter blir tatt i betraktning og former utfallet av prosessene». Funnene i denne masteroppgaven tilsier at for å oppfylle innholdet i definisjonen må barnevernet arbeide ut fra et kunnskapssyn som kombinerer den juridiske diskursen og den sosiokulturelle diskursen.

Innenfor barnevernsfeltet har det i lengre tid vært fokus på et kunnskapsløft. Mastergrad for ansatte i barnevernstjenestene har vært et av løftene som politikerne fremmer. Jeg er selv, med denne mastergraden, en del av kunnskapsløftet. Mitt bidrag gjennom denne oppgaven er å fremme at like viktig som økt kunnskap i feltet, er å utvikle en praksis som møter barn og unge på deres premisser. Jeg har søkt å gi innhold til deltakelsespraksiser i et barnevernsperspektiv.

Oppgaven viser til at kunnskap om gode deltakelsespraksiser på mange områder allerede eksisterer. Videre kan det være interessant å følge opp resultatene av denne masteroppgaven ved å stille spørsmål ved hvordan å benytte den kunnskapen vi har i dag, til å utvikle barneverntjenestens praksiser for å øke barn og unges deltakelse? Studier som søker å finne nye arbeidsformer og metoder for samhandling mellom barnevernsansatte og barn og unge, kan være interessant. Eksempelvis viser funn fra min masteroppgave at barn og unge vil ha mer tid med sin saksbehandler, i uformelle settinger. I skolesektoren snakkes det om en

lærernorm. Kanskje barnevernet også kan dra nytte av å begrense antall barn og unge per saksbehandler? Hvilke deltakelsespraksiser ville sprunget ut av en slik norm hvor saksbehandlerne får mer tid til relasjonsarbeid og samtaler med barn og unge på deres premisser?

8.0 Litteratur

- Aas, K. H. (2013). «Å samtale med barn i barnevernet er mye mer enn bare å snakke med»— Erfaringer fra et kompetanseutviklende prosjekt i praksis. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(04), 212-224.
- Angel, B. Ø. (2010) Barnet som aktør og kunnskapsbærer – En utfordring for barnevernets profesjonelle ekspertise. *Norges barnevern* (3) 141-151
- Bakke, I. M., & Holmberg, L. (2014) Barns deltakelse i omsorgsovertakelser. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 91(1) 4-19.
- Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012-2013). *Endringer i barnevernloven* (Prop. 106 L (2012–2013)) Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-106-l-20122013/id720934/>
- Barnevernloven. (1992) Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Befring, E., Førnes, I., & Sørli M-A. (2010). *Sårbare unge: nye perspektiver og tilnærminger*: Gyldendal akademisk.
- Berrick, J. D., Dickens, J., Pösö, T., & Skivenes, M. (2015). Children's involvement in care order decision-making: A cross-country analysis. *Child abuse & neglect*, 49, 128-141.
- Brun, M., Toresen, G., & Steinrem, I. (2018) *Barnas barnevern: trygt, nyttig og samarbeidende for barn*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bunkholdt, V., & Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernarbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Bøe, T. D. & Thomassen, A. (2007). *Fra psykiatri til psykisk helsearbeid: Om etikk, relasjoner og nettverk*. Universitetsforlaget.
- Deloitte. (2019). *Forsøk med ny ansvarsfordeling mellom stat og kommune på barnevernområdet: Følgeevaluering, Delrapport 4*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/b87f5a6b0e05436587c9110d2ae75884/folge-evaluering-av-forsok-med-ny-ansvarsfordeling-pa-barnevernomradet_endelig-rapport-01102019.pdf
- Eide, K., & Damsgaard, H. L. (2012). Utfordringer i velferdsstatens yrker. *Fontene forskning*, (1), 69-81.

- Ferguson, H. (2017). How children become invisible in child protection work: Findings from research into day-to-day social work practice. *The British Journal of Social Work*, 47(4), 1007-1023.
- Generell kommentar nr. 12 (2009) *Barns rett til å bli hørt*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnets-rettigheter/generell-kommentar-12.pdf>
- Gjertsen, P-Å. (2013). *De usynlige barna*. Fagbokforlaget
- Gulbrandsen, Liv Mette, Sissel Seim og Oddbjørg Skjær Ulvik. 2012. Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi i dag*. 3-4: 54- 78
- Hasle, B. (2013) Ungdoms deltakelse i lys av makt og anerkjennelse. *Norsk senter for barnevernforskning*. 3, 69-82.
- Helsetilsynet (2019). *Det å reise vasker øynene: Gjennomgang av 106 barnevernssaker*. Oslo: Statens helsetilsyn. Hentet fra https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf
- Honneth, A. 2007. *Kamp om anerkjennelse*. Oslo: Pax Forlag.
- Høilund, P. og Juul, S. (2015). *Anerkjennelse og dømmekraft i sosialt arbeide*. Hans Reitzels forlag.
- Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: innføring i metode for helse-og sosialfagene*. Høyskoleforlaget.
- Jacobsen, D. I. (2015) *Hvordan gjennomføre undersøkelser: innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.) Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Järvinen, M. og N. Mik-Meyer (2003). *At skabe en klient: institutionelle identiteter i sosialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M. og Mik-Meyer, N. (2005). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv: Interview, observationer og dokumenter* København: Hans Reitzels forlag.
- Jensen, B. S. (2014). *Inddragelse af udsatte børn og unge i socialt arbejde-reel inddragelse eller symbolsk retrorik?*. Aalborg University Press.
- Juul, J. & Jensen, H. (2003) *Fra lydighet til ansvarlighet: pedagogisk relasjonskompetansen*. Oslo: Pedagogisk forum.

- Jørgensen M. A & Phillips L. (2008) *Diskursanalyse: som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag
- Kjørholt, A. T. (2010). *Barn som samfunnsborgere: Til barnets beste?* Universitetsforlaget.
- Klippeberg, E., Köhler-Olsen, J. & Pedersen, E. (2019) *Barnekonvensjonen i praksis: Fra barnets behov til barnets rettigheter*. Fagbokforlaget
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public service*. Russell Sage Foundation.
- Magnussen, A.-M., & Skivenes, M. (2015). The child's opinion and position in care order proceedings: An analysis of judicial discretion in the county boards' decision-making. *The International Journal of Children's Rights*, 23(4), 705-723.
- Mik-Meyer, M. & Villadsen, K. (2007) *Magtens former: Sosiologiske perspektiver på statens møte med borgeren*. Hans Reitzels forlag.
- Murray, C., & Hallett, C. (2000). Young people's participation in decisions affecting their welfare. *Childhood*, 7(1), 11-25.
- NOU 2016:16. Ny barnevernslov – sikring av barns rett til omsorg og beskyttelse. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Nilsen, R. B. (2019) Barneperspektiv- en ressurs i kritisk samfunnsvitenskap. Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk, 5(0). DOI: <https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.1444>
- Odland, A, M (2019) Færder prøver ut fremtredens barnevern. Hentet fra <https://fontene.no/nyheter/farder-prover-ut-framtidens-barnevern-6.47.616380.364ca06c1f>
- Paulsen, Veronika. 2016. Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. Fontene forskning. 1: 4-12.
- Pierre, B. & Wacquant, L. (1995). *Den kritiske ettertanke: Grunnlag for samfunnsanalyse*. Samlaget
- Rabiee, F. (2004). Focus-group interview and data analysis. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63, 655–660. <https://doi.org/10.1079/PNS2004399>
- Rasborg, K. (2013). Socialkonstruktivismen i klassisk og moderne sosiologi. I L. Fuglsang, P.B. Olsen og K. Rasborg (*Videnskabsteori i samfundsvidenskabene*).

Samfundslitteratur.

- Seim, S. og Slettebø, T. (2007) *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Seim, S. & Sæter, O. (2018). *Barn og unge: By, sted og sosiomaterialitet*. Cappelen Damm Akademisk
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & society*, 15(2), 107-117.
- Skivenes, Marit (2015). Handlingsrommet for barns deltagelse i barnevernssaker. *Tidsskrift for velferdsforskning*, (18)1.
- Skjervheim, H. (2002). Deltakar og tilskodar. I *Mennesket*. In: Oslo: Universitetsforlaget.
- Strandbu, A. (2011) Barnets deltakelse. *Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.) Bergen: Fagbokforlaget
- Thomas, N., & O'Kane, C. (1999). Children's participation in reviews and planning meetings when they are looked after in middle childhood'. *Child and family social work*, 4, 221-230.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis: Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ulvik, O. S. (2009) Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelpers samarbeid med barn. *Tidsskrift norsk psykologforening*. 12, 1148-1154.
- Van Bijleveld, G., Dedding, C., & Bunders-Aelen, J. (2014). Seeing eye to eye or not? Young people's and child protection workers' perspectives on children's participation within the Dutch child protection and welfare services. *Children and Youth Services Review*, 47, 253-259.
- Vis, S. A., & Thomas, N. (2009) Beyond talking – children's participation in Norwegian care and protection cases. *European Journal of Social Work*. 12(2). 155-168.
doi:10.1080/13691450802567465
- Øvreeide, H. (1995) *Samtaler med barn: Metodiske samtaler med barn i barneverninstitusjoner*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner* (3. utg). Høyskoleforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til ungdommene

Vil dere delta i forskningsprosjektet

”[Ungdoms medvirkning i plasseringsprosessen]”?

Dette er et spørsmål til dere om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke ungdoms medvirkning og innflytelse i plasseringsprosessen. I dette skrivet gis informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for dere.

Formål

Formålet med prosjektet er å få mer kunnskap om unges opplevelse av å delta i plasseringsprosessen og hvordan saksbehandlere opplever prosessen med å inkludere dem. Prosjektet er ute etter hva i prosessen som hemmer eller fremmer medvirkning. Prosjektet har følgende problemstilling og vil ta for seg tre forskningsspørsmål:

I hvilken grad inkluderes ungdom i prosessen med omsorgsovertakelser?

Forskningsspørsmål:

- 1: Hvordan opplever ungdom å inkluderes i plasseringsprosessen?
- 2: Hvilke rammebetingelser må være tilstede for at ungdom kan få innflytelse?
- 3: Hvilke forhold opplever saksbehandlerne fremmer og hemmer muligheter for ungdoms deltakelse i plasseringsprosessen?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Prosjektet er siste del av masterstudiet Psykososialt arbeid med barn og unge ved høgsolen i Innlandet. Oppgaven har et omfang på 30 studiepoeng som vil tilsvare ca. 60 siders oppgave.

Student: Synnøve Steine Lie

Tlf: 47641368

Veileder: Marit Godeseth

Tlf: 61288291

Hvorfor får dere spørsmål om å delta?

Forskningsprosjektet har som mål å innhente informasjon fra fire saksbehandlere i ulike kommuner. To fra kommune som deltar i forsøket om å flytte ansvarsområder fra stat til kommunene og to fra kommune som følger den tidligere modellen. For å få tak i ungdommenes erfaringer ønsker jeg å snakke med dere barnevernsproffer om deres erfaringer og tanker rundt deltakelse i plasseringsprosessen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg ønsker å holde et fokusgruppeintervju med 5-6 ungdommer som har opplevd en eller flere plasseringer. Intervjuet vil være bygget opp slik at jeg første del vil stille spørsmål om erfaringer og opplevelser av å delta i plasseringsprosessen. I neste del ønsker jeg å høre med dere hva som skal til for at systemet kan samarbeide med barn og unge på en tilfredsstillende

måte. Intervjuet vil vare i omtrent en time og jeg ønsker å ta opp intervjuet på bånd. Det er kun meg som skal høre båndet, og alt innhold vil bli slettet ved studiens slutt.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.2020.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Med vennlig hilsen

Marit Godeseth
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Synnøve Steine Lie
Student

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta på fokusgruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 15.05.2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til saksbehandlerne

Vil du delta i forskningsprosjektet

”[Ungdoms medvirkning i plasseringsprosessen]”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke ungdoms medvirkning og innflytelse i plasseringsprosessen. I dette skrivet gis informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å få mer kunnskap om unges opplevelse av å delta i plasseringsprosessen og hvordan saksbehandlere opplever prosessen med å inkludere dem. Prosjektet er ute etter hva i prosessen som hemmer eller fremmer medvirkning. Prosjektet har følgende problemstilling og vil ta for seg tre forskningsspørsmål:

I hvilken grad inkluderes ungdom i prosessen med omsorgsovertakelser?

Forskningsspørsmål:

- 1: Hvordan opplever ungdom å inkluderes i plasseringsprosessen?
- 2: Hvilke rammebetingelser må være tilstede for at ungdom kan få innflytelse?
- 3: Hvilke forhold opplever saksbehandlerne fremmer og hemmer muligheter for ungdoms deltakelse i plasseringsprosessen?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Prosjektet er siste del av masterstudiet Psykososialt arbeid med barn og unge ved høyskolen i Innlandet. Oppgaven har et omfang på 30 studiepoeng som vil tilsvare ca. 60 siders oppgave.

Student: Synnøve Steine Lie

Veileder: Marit Godeseth

Tlf: 47641368

Tlf: 61288291

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Forskningsprosjektet har som mål å innhente informasjon fra fire saksbehandlere i ulike kommuner. To fra kommune som deltar i forsøket om å flytte ansvarsområder fra stat til kommunene og to fra kommune som følger den tidligere modellen. For å få tak i ungdommenes erfaringer ønsker jeg å snakke med et utvalg barnevernsproffer om deres erfaringer og tanker rundt deltakelse i plasseringsprosessen.

Hva innebærer det for deg å delta?

For å få innblikk i dine erfaringer rundt unges medvirkning i plasseringsprosessen, ønsker jeg å gjennomføre et kvalitativt intervju. Intervjuet vil vare i omtrent en time og jeg ønsker å benytte meg av diktafon fra Nettskjema. Høyskolen Innlandet har databehandler-avtale med dem og alt lydmateriale vil slettes ved studiens slutt. I den grad jeg bruker sitat i masteroppgaven vil ikke disse kunne spores tilbake til deg. Jeg er ute etter ungdoms og saksbehandleres erfaringer rundt medvirkning, persondata og arbeidssted vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.2020.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Med vennlig hilsen

Marit Godeseth
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Synnøve Steine Lie
Student

Samtykke:

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Ungdoms medvirkning i plasseringsprosessen*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta på individuelt intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 15.05.2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide – Spørsmål til ungdommene

1. Kontakten med barneverntjenesten

- Informerte barnevernet om arbeidet sitt og hva de kan bidra med?
- Snakket de direkte til dere eller gjennom andre som foreldre, ansatte ved institusjon, fosterfamilie o.l.?
- Fikk dere mulighet til å definere selv hva du hadde behov for?
- Ble dere spurt om hva du trengte hjelp til?

2. Ansvarsgruppemøter

- Hvordan opplever dere ansvarsgruppemøter?
- Blir dere invitert?
- Er det en trygg plass å være?
- Hvis dere ikke deltar, hvorfor ikke?
- Snakker dere med saksbehandler på tomandshånd?

3. Informasjon

- Fikk dere informasjon om tiltaket?
- Hvordan informerte de? Brev, samtale, gjennom andre?
- Hva fikk dere vite om tiltaket?
- Fikk dere begrunnelse for hvorfor tiltaket var nødvendig eller hvorfor akkurat dette tiltaket er valgt ut?
- Fikk dere informasjon om andre muligheter?
- Forstod dere hva saksbehandleren fortalte dere?
- Ut fra informasjonen dere fikk, skjønnte dere hva tiltaket innebar?
- Fikk dere tid til å fordøye informasjonen?
- Hvor fort gikk det fra informasjonen ble gitt til dere ble flyttet?

4. Innflytelse

- Har dere fått uttrykt deres mening om tiltaket?
- Fikk dere begrunnelse på hvordan deres mening ble vektlagt?
- Hadde dere innflytelse på tiltaket som ble valgt?

- Har dere hatt mulighet til å påvirke når tiltaket startet opp eller omfang av tiltaket?

5. Samarbeidsnøkler

- Hvordan kunne dere ønske å bli møtt i første møte med barnevernet?
- Hva skal til for at dere kan snakke trygt med barnevernet?
- Hvem vil dere ha med dere i møte med barnevernet?
- Hvordan vil dere motta informasjon?
- Hva skal til for at dere kan medvirke i større grad enn i dag?
- Hvis dere skulle gi råd til en saksbehandler om hvordan å inkludere barn og unge bedre, hva hadde det vært?

Avsluttende spørsmål:

- Er det noe vi ikke har snakket om som vi burde ha med?

Vedlegg 4: Intervjuguide – Spørsmål til saksbehandlerne

- Kan du fortelle litt om rutiner dere har for samtaler med barn/unge?
- Hvordan tilrettelegger dere for at barnet skal bli hørt?
- Hvordan forstår dere ordene deltakelse og medvirkning?
- Hvordan jobber du for å få relasjon til brukerne dine?
- Hvor mange møtepunkter har dere med barn/unge i året?
- Inviteres ungdommen med på ansvarsgruppemøter? Hvis ja, deltar de?
- Hvordan tilrettelegger du før og underveis i ansvarsgruppemøtene? Barnets trygghet og tillit.
- Snakker dere med ungdommen alene?
- Hvordan inkluderer du barnets stemme i forkant, underveis og i etterkant?
  - Hvilken informasjon får ungdommen?
  - Informeres det om plasseringsalternativer?
  - Hvordan får de informasjonen? Møte, skriftlig, referater?
  - Hvordan sikrer du deg at ungdommen har forstått informasjonen som blir gitt?
  - Hvordan dokumenterer du at informasjonen er gitt?
  - Hvordan dokumenteres ungdommens synspunkt?
  - Hvordan informerer dere om klagerett, dokumentinnsyn, begrunnelse o.l.?
  - Er det forskjell i hvordan ungdom med partsrettigheter involveres i egen sak?
  - Hvordan gis tilbakemelding / beslutning til ungdommen?
- Er det mulig for barnet å medvirke i alle saker? I hvilke saker er det eventuelt ikke mulig og hvordan løser du dette?
- Er det deler ved rutineene for håndteringen av medvirkning som du tenker kunne vært gjennomført annerledes for å bedre få frem barnets stemme?
- Har du opplevd situasjoner som har vært ekstra utfordrende eller vanskelig når det gjelder ivaretagelsen av barnets stemme og medvirkning? Hva var det som var vanskelig?
- Har disse situasjonene medført at du har endret måten du arbeider på?
- Hvordan forholder du deg til prinsippet om barnets beste opp mot prinsippet om barns rett til deltakelse?

- Hvordan forholder du deg til ubalansen i maktforholdet som eksisterer mellom deg og ungdommen? Har du noen tanker om hva man kan gjøre for å jevne ut dette maktforholdet?
- Hvordan opplever du medvirkningsprosessene i kommunen nå fremfor når dere arbeidet etter den andre modellen?
- Hva bidrar til bedre medvirkning?
- Hva tenker du er betingelsene/forutsetningene for at du skal kunne utføre det du tenker er reel medvirkning for ungdom i egen sak?

Vedlegg 5: Godkjenning fra NSD

NSD Personvern

06.11.2019 08:34

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 270951 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 06.11.19 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om helseforhold og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.05.20.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi

minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). Nettskjema er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet! Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)